

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

10. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS KİTABININ İŞLEVSELLİĞİ VE
MÜFREDATA UYGUNLUĞUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet AYDIN

İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

ARALIK, 2014

T.C.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**10. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS KİTABININ İŞLEVSELLİĞİ VE
MÜFREDATA UYGUNLUĞUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet AYDIN

Y1212.040010

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

ARALIK, 2014

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Yönetimi Yüksek Lisans (MEB) Programı Y1212.040010 numaralı öğrencisi MEHMET AYDIN'ın "10. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS KİTABININ İŞLEVSELLİĞİ VE MÜFREDATA UYGUNLUĞUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 10.12.2014 tarih ve 2014/30 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *o.y.k.a./jüri* Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *tezli* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :31/12/2014

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

2) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Somayyeh RADMARD

3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cem KİRAZOĞLU

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Uğur TEKİN, Yrd. Doç. Dr. Somayyeh RADMARD, and Yrd. Doç. Dr. Cem KİRAZOĞLU]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

ÖNSÖZ

Günümüz gençliğinin ve insanların en büyük sorunlarından biri belki de birincisi herhangi bir metni okuyup anlama ve doğru çıkarımlarda bulunabilme eksikliğidir. Türk edebiyatı dersinin amacı ise her türlü metni özellikle de daha ileri seviyedeki metinler olan edebi metinleri anlamak, çözümlmek, içerik ve üslup yönüyle tahlil edebilmektir. Tüm bu kazanımları da tarihi bir akış ve sistematik içerisinde belli disiplin ve kriterlerle elde etmektir. İşte bu çalışmada Türk edebiyatı dersinin amaçlarına ulaşıp ulaşılmadığını (ne kertede muvaffak olduğunu) bu amacın uygulayıcısı olan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin görüşlerine göre tespit etmek hedeflenmiştir. Ancak hem gençliğin hem ülke insanımızın haline (konuşmalarına, yazılarına, sanal ortamdaki yazışmalarına) hem de öğretmen beyanatlarına baktığımızda çok da istenilen seviyelerde olduğunu söylemek hiç de kolay değildir.

Bu çalışmada öncelikle ülkemizdeki Türk Edebiyatı öğretiminin tarihi gelişimi ele alınmış, sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortaöğretim Türk edebiyatı programı incelenmiş; en son olarak ise öğretmenlerimizin (Bağcılar ilçesi resmi liseler) görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmen görüşlerini elde etmek için 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi uygulanmıştır. Bu anket verileri SPSS programı aracılığıyla değerlendirilmiş ve elde edilen bulgularla bir sonuca varılmıştır. Tüm bu çalışmalar; araştırmacılar, ilgililer özellikle de yetkililerin dikkatine sunulmuştur.

Her konuda yardım ve desteklerini sürekli yanımda hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Uğur TEKİN Bey'e, yüksek lisans eğitimim sırasında öğrencileri olmaktan zevk duyduğum kıymetli hocalarıma, yüksek lisans eğitimimde tam bir dayanışma içinde olduğum sevgili arkadaşlarıma, tez yazım aşamasında sürekli teknik desteğine başvurduğum aziz dostum Mahmut Turan EKTİREN'e, tez çalışmam sırasında desteklerini gördüğüm okul yöneticilerime, anket uygulamasına katılan saygı değer meslektaşlarım öğretmenlerime, son olarak ise özellikle eşime ve biricik evlatlarım Ahmet Selim, Selma ve Esat'a teşekkürlerimi sunarım.

ARALIK, 2014

Mehmet AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. GİRİŞ	1
1.1. ÜLKEMİZDE TÜRK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	3
1.1.1. 1924 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı.....	3
1.1.2. 1957 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı.....	4
1.1.3. 1991 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı.....	4
1.1.4. 2005 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı.....	5
1.2. TÜRK EDEBİYATI PROGRAMININ TARİHİ SÜRECİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	5
İKİNCİ BÖLÜM	
2. ÜLKEMİZDE YÜRÜRLÜKTE OLAN TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI	6
2.1. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI.....	6
2.2. PROGRAMIN KAZANIM DAĞILIMLARI.....	8
2.3. YÜRÜRLÜKTE OLAN PROGRAMA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ.....	9
2.3.1. Programın Yöntem Sorunu.....	9
2.3.2. Programın, Ders Kitabının İçerik Sorunu.....	10
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. EDEBİYAT EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER	11
3.1. EDEBİYAT EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	11
3.2. TEMEL ÖĞRETİM STRATEJİLERİ.....	12
3.3. EĞİTİMDE BEYİN FIRTINASI TEKNİĞİ.....	13
3.4. EDEBİYAT ÖĞRETİMİ YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	20
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. EDEBİYAT EĞİTİMİNDE KULLANILAN FARKLI KAYNAKLAR	22
4.1. MEB DERS KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ.....	23
4.2. PALME YAYINLARI KAYNAK KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ.....	28
4.3. ESEN YAYINLARI KAYNAK KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ.....	37
4.4. FARKLI KAYNAKLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME.....	45
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. PROBLEM DURUMU	46
5.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	46
5.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	46
5.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	46
5.4. ARAŞTIRMA SAYILTI LARI.....	47
5.5. ARAŞTIRMADA SINIRLILIKLAR.....	47
5.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	48
ALTINCI BÖLÜM	
6. YÖNTEM	
6.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ.....	51
6.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	51
6.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARACI.....	52
6.4. ANKETE AİT GÜVENİRLİLİK ANALİZ SONUÇLARI.....	54

6.5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	54
YEDİNCİ BÖLÜM	
7. BULGULAR VE YORUMLAR.....	56
7.1. KİŞİSEL BİLGİLERE AİT BULGULAR.....	56
7.1.1. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Cinsiyetlerinin Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	58
7.1.2. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerinin Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	59
7.1.3. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Eğitim Durumlarının Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	60
7.1.4. 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketinin Madde Analiz Bulguları.....	61
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
8. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	78
8.1. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	78
8.2. ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	90
ÖZGEÇMİŞ.....	95

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımı.....	56
Tablo 2 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin mesleki kıdemleri.....	57
Tablo 3 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin eğitim durumu.....	57
Tablo 4 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanlarının Mann-Whitney U testi sonuçları.....	58
Tablo 5 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre 10.sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanları Kruskal Wallis testi sonuçları.....	59
Tablo 6 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin eğitim durumlarının 10.sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanları Mann-Whitney U testi sonuçları.....	60
Tablo 7 Anketteki 1. maddenin istatistik sonucu.....	61
Tablo 8 Anketteki 2. maddenin istatistik sonucu.....	62
Tablo 9 Anketteki 3. maddenin istatistik sonucu.....	63
Tablo 10 Anketteki 4. maddenin istatistik sonucu.....	64
Tablo 11 Anketteki 5. maddenin istatistik sonucu.....	65
Tablo 12 Anketteki 6. maddenin istatistik sonucu.....	66
Tablo 13 Anketteki 7. maddenin istatistik sonucu.....	67
Tablo 14 Anketteki 8. maddenin istatistik sonucu.....	68
Tablo 15 Anketteki 9. maddenin istatistik sonucu.....	69
Tablo 16 Anketteki 10. maddenin istatistik sonucu.....	71
Tablo 17 Anketteki 11. maddenin istatistik sonucu.....	72
Tablo 18 Anketteki 12. maddenin istatistik sonucu.....	73
Tablo 19 Anketteki 13. maddenin istatistik sonucu.....	74
Tablo 20 Anketteki 14. maddenin istatistik sonucu.....	75
Tablo 21 Anketteki 15. maddenin istatistik sonucu.....	76
Tablo 22 Anketteki 16. maddenin istatistik sonucu.....	77

ÖZET

AYDIN, MEHMET. 10. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS KİTABININ İŞLEVSELLİĞİ VE MÜFREDATA UYGUNLUĞUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, İSTANBUL, 2014.

Ders kitapları eğitim-öğretim faaliyetinin en önemli araçlarıdır. Hem öğrenciler hem öğretmenler için en temel kaynaktır. Hal böyle olunca ders kitaplarının içeriği, tasarımı, kullanılabilirliği, görselliği büyük önem kazanmaktadır. Yegâne rehber kabul edilen ders kitapları da birçok araştırmaya konu olmaktadır.

Bu araştırmada İstanbul ili Bağcılar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim (lise) kurumlarında görev yapan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin 10. sınıf ders kitabıyla ilgili görüşlerinin ne olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya 91 Türk Edebiyatı öğretmeni katılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak “**10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi**” kullanılmıştır. Veriler SPSS programında analiz edilmiştir. Anket verileri bağımsız gruplar için Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi ile çözümlenmiştir. Ayrıca her bir maddenin (toplam 16 madde) ayrı ayrı madde analizleri yapılmıştır.

Bu çalışmaya göre 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı, Türk Edebiyatı öğretmenleri tarafından Milli Eğitimin temel amaçları açısından yeterli görülürken içerikle ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktaların bulunduğu tespit edilmiştir. Ders kitabındaki etkinliklerin niteliği, uygulanabilirliği ve çeşitliliği ile ilgili de eksiklikler görülmüştür. ÖSYM soruları ile ders kitabı arasında da bir örtüşmenin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca cinsiyet, mezun olduğu program ve mesleki kıdemin farklılaşmaya sebep olmadığı görülmüştür.

Araştırmada Türk Edebiyatı öğretiminin tarihi gelişimi, yürürlükte olan Türk Edebiyatı programının analizi, edebiyat eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler ve farklı kaynakların konuyu sunuş şekilleri de açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

- 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı

- Ders kitabının işlevselliği
- Ders kitabının müfredata uygunluğu
- Edebiyat eğitimi
- Edebiyat eğitiminde kullanılan yöntemler

ABSTRACT

AYDIN, MEHMET. AN EVALUATION OF THE FUNCTIONALITY OF THE TENTH GRADE TURKISH LITERATURE TEXTBOOK AND ITS CONFORMITY TO THE NATIONAL CURRICULUM BASED ON TEACHERS' OPINIONS. MASTER'S THESIS, ISTANBUL, 2014.

Textbooks are among the most important instruments for teaching and instruction and they are the most basic resource for both teachers and students. Therefore, the content, the design, the usability, and the visual quality of textbooks receive considerable attention. Considered as the main guidance in learning, textbooks have been subject to much research.

In this study, we surveyed the opinions of Turkish Literature teachers who teach at public high schools in Bagcilar district of Istanbul on the tenth grade textbook. Ninety one Turkish Literature teachers participated in the study.

We used **“Survey on the functionality of the tenth grade Turkish Literature textbook and its conformity to the national curriculum ”** as the tool of data collection. The data collected is analyzed using the SPSS software via Mann-Whitney U test and Kruskal Wallis for independent groups. Moreover, an item analysis is conducted on each of the 16 items.

The results show that while the tenth grade Turkish Literature textbook is considered to be adequate for meeting the national curriculum goals by the Ministry of Education, there are important points to be addressed in terms of its content. Shortcomings of the textbook are observed in terms of the quality, the practicality, and the diversity of the activities in it. Additionally, a lack of congruence between the content of the textbook and the questions on the OSYM test has been concluded. We also observed that the gender, the program a teacher graduated from or the seniority in the career did not make a significant difference in teachers' opinions.

We also explain the historical development of teaching Turkish Literature, and analyze the current Turkish Literature curriculum. Additionally we discuss the

methods and the techniques in teaching literature, and various approaches to presenting the topic by different resources.

Keywords:

Tenth grade Turkish Literature textbook

The functionality of the textbook

The conformity of the textbook to the curriculum

Literature education

Methods in teaching literature.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

“Bir dersin öğretimine yönelik olarak hazırlanan ve o dersin içeriğine ait bilgileri, öğrencilerin kendi başlarına okuyarak, sıraya göre ve doğru bir şekilde öğrenmeleri amacıyla, öğretim programları paralelinde, belirli bir amaca göre hazırlanmış yazılı metinler” (Aytuna, 1963: 218; Oğuzkan, 1993: 83) olarak tarif edilen ders kitapları, ilgili bilim dallarına ait bilgileri ders programına göre planlı bir şekilde inceleyip açıklama işlevini yerine getirmektedir (Hesapçioğlu, 1994: 298). Ders kitapları öğrencilerin doğrudan doğruya yararlanmaları ve mutlaka el altında bulundurmaları gereken, en temel kaynaklar arasında yer almaktadır. (Doğanay, 1993: 105).

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde en fazla kullanılan ders aracı olan ders kitapları, öğretmenler tarafından öğretim programları dikkate alınmaksızın adeta ideal bir rehber olarak algılanmakla birlikte en çok eleştirilen eğitim araçlarından birini teşkil etmektedir (Önal ve Kaya, 2006: 23; Kızılcıoğlu, 2003: 19; Gümüş, 2004: 83).

Güzel sanatların önemli bir şubesi olan edebiyatın insanlığın ortaya çıkışından beri, kesintisiz ve yaygın bir biçimde varlığını sürdürmesi, edebiyatın insana has vazgeçilmez bir duyguyu karşıladığını göstermektedir. Edebiyatın bu niteliğini, insanın “güzelin peşinde koşma ve yeni güzellikler var etme isteği”ne karşılık vermesine bağlayanlar olmuştur. Edebî eser, malzemesi dil olan güzel sanat ürünüdür. Kendine özgü oluşu da tarihî ve kültürel olanla yakın ilişkisinden ve herkesin kullandığı dili herkesten farklı bir biçimde kullanmasından kaynaklanır. Edebî eser, sanat ve kültür etkinlikleriyle iç içedir. Zaten dil, kültürün hem meydana gelmesini hem de kuşaktan kuşağa, yüzyılları aşarak ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum ise edebiyat eğitimiyle, kültür ve sanat eğitimi arasında sıkı bir münasebet olduğunu ortaya koymaktadır.

Edebî yapıtlar, sanat zevk ve anlayışıyla kültürel değerleri yaşamdan hareketle daha görünür hale getirip ölümsüzleştirir. Bu durum ise, insanın zevk sahibi olmasına ve bir parçası olduğu toplumun değerlerini özümsemesine katkıda bulunur. Bundan dolayı edebiyat eğitimi; estetik zevkin (sanat zevkinin) gelişmesi, kültür değerlerinin somut olarak ifade edilmesi ve anlamlandırılması, yaşamın tüm katmanlarının farklı bir nazar ve hassasiyetle dile getirilmesi bakımlarından son derece önemlidir.

Özetle edebiyat eğitimi, metinlerin sanat değerlerini sezmeyi, dilin metinde kazandığı farklı anlamları kavramayı ve metni çeşitli yönlerden yorumlamayı sağlayacak becerileri kazandırmayı amaçlar. Bu eğitimin ilk ve en önemli aşaması lise yıllarındaki edebiyat dersleridir. Edebiyat derslerinde gençlerimize; her yönüyle bireysel, ulusal, evrensel değer, zevk ve anlayışın edebî yaratılarda nasıl ele alınacağı ve yorumlanacağı noktasında beceriler kazandırılmalı. Sanata özgü tutumların özellikleri benimsetilmelidir. Öğrencilerin; tüm düzeylerdeki dil göstergelerinin nerede, niçin, ne zaman ve nasıl kullanıldığını kavrayabilecek bir yeterliliğe erişebilmeleri sağlanmalıdır.

Türk Edebiyatı ders kitapları ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerin farklı disiplinlere ait sistematik bilgilerle karşılaştıkları yazılı metinler olmaları, Milli Eğitim Sistemi'nin ilke, amaç ve vizyon açısından öğrencilerin edebi bilgiler şuurunu kazanmalarında önemli kaynaklar olmaları ve içerdikleri disiplinler arası yaklaşımların öğrencilerin hedeflenen bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarındaki önemi açısından ayrı bir önem arz etmektedir (Öcal ve Yiğittir, 2007: 53; MEB, 2005: 50).

Türkiye'de günümüze kadar ortaöğretim Türk Edebiyatı ders kitaplarıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaları; eğitim reformları ve Türk Edebiyatı ders kitaplarına etkileri, Türk Edebiyatı kitaplarının tarihi süreçteki değişimi, günümüz ihtiyaçlarını karşılama yeterlilikleri, edebiyat tarihinin Türk Edebiyatı kitaplarında sunuluş şekilleri, farklı Türk Edebiyatı kitaplarının karşılaştırılmaları, öğretmenlerin Türk Edebiyatı kitaplarındaki farklı kavramlarla ilgili algı ve düşünceleri gibi çeşitli başlıklar altında toplamak mümkündür. Tüm bu çalışmalar gelecekte Türk Edebiyatı kitapları ile ilgili yapılabilecek çalışmalara yol gösterici mahiyettedir.

Ders kitapları bir kere hazırlanarak tamamlanmış bir süreç değildir. Periyodik dönemlerde veya bir eğitim reformu gerçekleştiğinde yeni ders kitapları hazırlanmaktadır. İşte yeni ders kitapları hazırlanırken bu çeşit bilimsel çalışmalar

ışığında tespit edilen eksiklikler veya tavsiye edilen düşünceler dikkate alınarak hareket edilmelidir. Çalışmamız bu yönde bir sonuç doğurursa ne mutlu! Bu çalışmada ilk olarak ülkemizdeki edebiyat öğretiminin tarihi süreci üzerinde durulmuştur. İkinci olarak şu anda yürürlükte olan Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim Türk Edebiyatı programı gerekli görülen yönleriyle yansıtılmıştır. Üçüncü olarak edebiyat eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler ele alınmıştır. Dördüncü olarak edebiyat eğitiminde kullanılmakta olan farklı kaynaklar kıyaslanmıştır. Beşinci olarak Türk Edebiyatı öğretmenlerimizin görüşlerine müracaat edilmiştir. Son olarak ise tüm bu bilgiler, araştırmalar, görüşlerden hareketle belli müspet veya menfi bir durum tespitine varılmış ve bir takım sonuçlara–önerilere yer verilmiştir.

1.1. ÜLKEMİZDE TÜRK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Ülkemizde ilk olarak 1924 senesinde Milli Eğitim programı hazırlanmıştır. Bu ilk programın üzerinde 1927, 1929, 1934, 1938, 1942, 1949, 1952 ve 1954 senelerinde değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra köklü değişiklikler sonucu ortaya çıkan yeni 1957 programı uzun süre, 33 yıl, yürürlükte kalmıştır. Sonrasında “Ders Geçme ve Kredili Sistem”e göre hazırlanan 1991 yılı programı yürürlüğe girmiş ve uzun süre uygulanmıştır. En son olarak ise 2005-2006 eğitim-öğretim yılında liselerin dört yıla çıkartılması sonucu yapılandırıcı eğitim sistemine göre hazırlanan program yürürlüğe girmiştir.

Bu bilgilerden şu sonuca ulaşabiliriz: Eğitim programlarına göre edebiyat eğitiminde de farklılıklar ortaya çıkmıştır. Küçük çaplı değişiklikler hariç tutulursa ülkemizde eğitim programları dört kez köklü değişikliğe maruz kalmıştır. Bunlar 1924 programı, 1957 programı, 1991 programı ve 2005 programı şeklindedir.

1.1.1. 1924 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı

Cumhuriyetimizin ilk Milli Eğitim programı olan 1924 programı bizzat Atatürk'ün isteği ve yönlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Zira Atatürk yeni kurduğu Cumhuriyette eğitim ve öğretime özellikle de dil ve edebiyat eğitimine çok büyük önem veriyordu. Osmanlı eğitim (medrese) sistemindeki bozukluk ve yanlışlıkları da çok iyi bildiğinden bu hataları telafi etmeye çalışıyordu. Osmanlı geleneksel eğitim sisteminin (ezberci zihniyetin) medeniyetimizi geri bıraktığının farkındaydı. Atatürk 1924 Milli Eğitim programı kabul edilmeden üç yıl önce 1921 yılında 1. Maarif Kongresi konuşmasında bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

... Millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsâf-ı fitrîyemizle hiç de münâsebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garbtan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve

tarihiyemizle mütenâsip bir kültür kastediyorum: Çünkü millî dehâmızın inkişâf-ı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir... (Dursunoğlu, 2007: 3).

1924 senesinde öğretim kurumlarının süreleri ve isimleri de değiştirilmiştir. Bu değişikliklere göre 6 yıl eğitim veren ibtidaiye'ler 5 yıllık İlmekteb'e dönüştürülmüş, ortaöğretim ise üçer yıllık ortamektep ve liselere çevrilmiştir. Lise son sınıflar da fen ve edebiyat olarak iki bölüme ayrılmıştır.

Ortaöğretimlerde dil ve edebiyat dersleri için ilk program 1924 senesinde hazırlanmıştır. Bu ilk programı Ali Canip Yöntem, Mehmet Fuat Köprülü ve Süleyman Şevket Tanlı hazırlamışlardır. Bu programda Türkçe dersinin nasıl ve hangi ilkelere göre işleneceğini açıklanmaya çalışılmıştır.

1924 programında lise edebiyat derslerinde birinci sınıflarda edebi türler ve bilgiler yer almış, ikinci ve üçüncü sınıflarda edebiyat tarihine yer verilmiştir. Böylece birinci sınıfta öğrenilen temel kavramların, edebiyat tarihi süreci içinde verilen metinleri anlamaya yardımcı olacağı düşünölmüştür.

1.1.2. 1957 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı

1957 Milli Eğitim Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı en çok yürürlükte kalan programdır. 1957 programı 1924 senesinde hazırlanan ve üzerinde değişik zamanlarda birçok değişiklik yapılan programın en yetkin şeklidir.

1957 Milli Eğitim Türk Dili ve Edebiyatı programında, Türk Dili ve Edebiyatı dersleri her lise seviyesinde ve bölümlerde (alanlarda) ayrı ayrı belirlenmiş, derslerin bir kısmı da kompozisyon çalışmalarına ayrılmıştır.

1.1.3. 1991 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı

1991 senesinde "Ders Geçme ve Kredili Sistem" anlayışına göre hazırlanan programdır. Ancak uygulama sorunları yüzünden daha doğrusu teorik programın pratik sonuçlarının hesap edilememesi sebebiyle programın üzerinden henüz bir yıl geçmeden programda değişiklikler yapılmıştır. Bu programda eğitimde yıl yerine dönem (yarı yıl) baz alınmış, ilk başta dört dönem olan lise eğitimi sonrasında ise altı döneme çıkarılmıştır. Bu programın amacı başarılı öğrenciyi ödüllendirmek ve daha kısa zamanda liseden mezun olmasını sağlamaktır. Ancak bahsedildiği gibi bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

1991 programına göre Türk Edebiyatı, Dil Bilgisi ve Kompozisyon dersleri ayrı dersler olarak belirlenmiş buna göre program ve not verme esas alınmıştır. Ancak bir yıl sonra bu üç ayrı ders eski programlarda olduğu gibi tek ders olarak birleştirilmiş ve tek notla değerlendirilmiştir.

1.1.4. 2005 Milli Eğitim Türk Edebiyatı Programı

2005-2006 eğitim-öğretim yılında lise öğretiminin dört yıla çıkarılması sonucu öğretim programlarının yeniden oluşturulması mecburiyeti doğmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı da yenilenmiştir. Yeni öğretim programına göre Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi liselere iki ders şeklinde belirlenmiştir. Bu dersler Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı dersleridir. Ders saati olarak ise Türk Edebiyatı her sınıf seviyesi ve bölüm için haftada üç ders, Dil ve Anlatım her sınıf seviyesi ve bölüm için haftada iki ders şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca Dil ve Anlatım dersi sınıf geçmede baraj ders olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca ortak derslerin dışında hem Türk Edebiyatı hem Dil ve Anlatım derslerinin bu ortak derslere ilave olarak 10. Sınıftan itibaren seçmeli olarak da alınması, bu seçmeli derslere ise ortak dersle aynı öğretmenin girmesi ve yıllık programların zümre öğretmenler kurulunca hazırlanması esas olarak kabul edilmiştir.

1.2. TÜRK EDEBİYATI PROGRAMININ TARİHİ SÜRECİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Türk Edebiyatı öğretimi Milli Eğitim Bakanlığı'nın en önemli, temel görevleri arasındadır. Zaten tüm uluslar kendi dili ve edebiyatını öğretme konusunda son derece hassastırlar. Ülkemizde edebiyat öğretiminin tarihi gelişimini incelediğimizde dört dönemde köklü değişiklikler yapıldığını görmekteyiz. Bunun dışında da onlarca kez daha küçük çaplı düzenlemelerin yapıldığı vakidir. Yapılan değişiklikler bazen geriye gidişin, daha önceki dönemlerin tekrarı olduğu görülse de bir ilerlemeden, gelişmeden bahsetmek mümkündür. Ancak bu ilerlemede zirveye ulaşıldığı, yakın zamanda yeni bir değişikliğe ihtiyaç duyulmayacağı anlamı çıkarılamaz. Türk Edebiyatı öğretimi gibi en hayati konuda daha azıyla yetinmek, yeniliklere kapalı olmak son derece yanlıştır. Doğal olarak Türk Edebiyatı ders işleyişindeki büyük küçük tüm değişiklikler, dersin en temel uygulama aracı olan ders kitaplarına da yansımıştır. Tüm bu süreçler içerisinde birbirinden çok farklı onlarca kitap hazırlanmış ve kullanılmıştır. Umut edilir ki yeni hazırlanacak kitaplarda önceki çalışmalar bir birikim olarak değerlendirilir, yapılan teklif ve tavsiyeler dikkate alınır. Unutulmamalıdır ki ancak böylece daha yetkin bir ders kitabının hazırlanması mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÜLKEMİZDE YÜRÜRLÜKTE OLAN TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

Bu bölümde Türk Edebiyatı dersinin en son hazırlanan yani 2005-2006 yılında yürürlüğe giren yeni eğitim programına uygun olarak düzenlenen Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın oluşturduğu Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı'ndan bazı metinler alınmıştır. Amacımız yeni program hazırlanırken hedeflenen amaçların belirli başlıklar altında toplanmasıdır. Bu başlıklar ise şöyledir: Programın hareket noktası ve amacı, Programın uygulama esasları, kazanım dağılımları.

Böylece çalışma sonucunda ders kitabının belirtilen amaçlara ulaşmada ne kadar etkin, işlevsel olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır. Ayrıca bölümün sonunda yürürlükte olan programa eleştirel bir bakışla değerlendirmelerde bulunulmuştur.¹

2.1. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI

Bu programda; ilköğretim okulunu bitirmiş, kendisini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilen öğrencilerin düzeyleri hareket noktası alınmıştır. Orta öğretimde dört yıl boyunca okutulan Türk edebiyatı dersiyse; özel uzmanlık alanı istemeyen her türlü metni, yazıldığı dönemin zihniyetiyle ilişkilendirerek anlayıp değerlendirebilen; başta sanat metinleri olmak üzere, yine her türlü metni zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım, anlam ve gelenekle ilişkisi bakımlarından inceleyip çözümleyen ve yorumlayabilen; benzer ve farklı metinleri birbiriyle karşılaştırıp bunlardan sonuçlar çıkarabilen öğrenciler yetiştirilmek istenmiştir. Ayrıca öğrencilere edebî metinler aracılığıyla estetik zevk kazandırmak hedeflenmiştir. Onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiğini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. Türkçenin doğru ve güzel kullanıldığı metinlerin zevkine varan ve onları metotlu biçimde anlayıp yorumlayabilen öğrencilerin, kendilerini ifadede güçlük çekmeyecekleri düşünülmüştür. Kısacası;

---

¹ MEB (2005). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı Programı** esas alınarak ikinci bölüm hazırlanmıştır.

liseyi bitiren öğrencilerin Türkçe ile sanat eseri ortaya koyabilecek, gündelik hayatla ilgili her türlü yazışmaları yapabilecek becerileri kazanmaları; Türkçe ile yazılmış ilmî ve felsefi yazıları anlayıp değerlendirme olgunluğuna kavuşmaları, sanat metinlerini inceleyip onları yorumlayabilecek seviyeye ulaşmaları amaçlanmıştır. Öğrencilerin, uygulanamayan ve kullanılmayan bilgileri tekrar eden değil; bu derslerde elde ettiklerini yaşama tarzıyla birleştiren, kendi kimliğinin farkına varmış ve evrensel açık bireyler olmaları hedef olarak belirlenmiştir.

Edebiyat eğitiminde metnin esas alınması ve çözümlenmesi Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerince Cumhuriyetin ilk yıllarından beri hep önerilmiştir. Ancak bugüne kadar bu işin nasıl gerçekleşeceği gösterilmemiştir. Bu programda edebiyat öğretiminde metinden nasıl hareket edileceği açık ve net biçimde dikkatlere sunulmuştur. Yani program metinleri hareket noktası alan bir anlayışla düzenlenmiştir. Programın hazırlanmasında bu önerilerin arkasındaki düşünce ve istek dikkate alınmıştır. Bu programdan önce hazırlanmış edebiyat programlarının hiçbirinde ünite esas alınmamış, devir ve kişiler ile konu başlıkları bölümler hâlinde listelenerek verilmekle yetinilmiştir.

Bu program; öğrencilere, başta sanat metinleri olmak üzere, her türlü metni zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım, anlam, yorum, gelenek, metin ve yazar/şair bakımlarından çözümlene becerisi ve alışkanlığı kazandırmayı; güzel sanat eserinden anlayarak ve onunla bütünleşerek zevklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.2. PROGRAMIN KAZANIM DAĞILIMLARI

Onuncu sınıf hedef kazanım çizelgesi aşağıdaki gibidir.

ONUNCU SINIF HEDEF-KAZANIM ÇİZELGESİ

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI
I.ÜNİTE: TARİH İÇİNDE TÜRK EDEBİYATI	9
II. ÜNİTE: DESTAN DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI	30
III. ÜNİTE: İSLAM UYGARLIĞI ÇEVRESİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI	123
TOPLAM	152

Onuncu sınıf Türk Edebiyatı sınıf ve ünite kazanımlarından bazıları da şu şekildedir:

1. Edebiyat tarihinin uygarlık tarihi içindeki yerini açıklar.
2. Edebiyat tarihinin incelediği konuları açıklar.
3. Edebî eserlerin yazıldığı dönemi temsil eden belge olma niteliğini sorgular.
4. Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasının sebeplerini açıklar.
5. Türk edebiyatının dönemlerini şema hâlinde gösterir.
6. Her kavmin destan dönemi yaşayıp yaşamadığını sorgular.
7. Eski Türklerde şairlerin görev ve işlevini açıklar.
8. Türk destanlarını gruplandırır.
9. Yazılı dönem eserlerini gruplandırır.
10. Köktürk Yazıtları'nın dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
11. XI ve XII. yy.da dildeki değişimin nedenlerini açıklar.
12. İslami Dönem ilk dil ve edebiyat metnlerinin dil, söyleyiş ve kültür özelliklerini açıklar.
13. Günümüz şartlarını düşünerek İslami dönemdeki ilk eserler hakkında çıkarımlarda bulunur.

14. Oğuz Türkçesinin Anadolu'da yazılmış ilk şiirlerinde ahengi sağlayan öğeleri belirler.

15. Divan şiirinin yapı özelliklerini çözümler.

16. Divan şiirinde Farsça ve Arapçadan kelime alınış sebeplerini sorgular.

17. İncelediği anonim halk şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyetini belirler.

18. Şair, yazar veya anlatıcının fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.

2.3. YÜRÜRLÜKTE OLAN PROGRAMI ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Bu bölümde ele aldığımız program yöntem ve içerik hususlarıyla; olumlu ve olumsuz yönlerden kritik edilmiştir.

2.3.1. Programın Yöntem Sorunu

Son yıllarda ülkemizde edebiyat öğretiminde önemli ve çağdaş yenilikler yapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak 2005 senesinde yürürlüğe giren Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı kazanım merkezli yapılandırmacı anlayışa göre oluşturulmuştur. Halen yürürlükte olan bu program hakkında şu tespitlerde bulunabiliriz:

Yapılandırmacı eğitim anlayışıyla hazırlanan yeni Türk Dili ve Edebiyatı programı, hazırlanan anlayışın doğal bir sonucu olarak ders kitaplarında konuyla ilgili hiçbir bilgiye yer vermemiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin ihtiyaç duydukları gerekli bilgiler ders kitaplarında bulunmamaktadır. Ders kitapları sadece ilgili dönem ve yazarla ilgili metinlerden ve konuya, metne uygun etkinliklerden müteşekkildir. Öğrenciler ise gerekli bilgiye ya araştırarak ya da öğretmenin anlatması, yazdırmasıyla ulaşacaktır. Araştırmayla doğru ve güvenilir bilgiye her öğrencinin her zaman ulaşabilmesi pratikte mümkün olmamaktadır. Öğretmenlerin bilgileri kendine göre vermeleri de müfredat ayrılıklarına sebebiyet olmaktadır. Bu durum ise öğrenciler ve öğretmenler için angaryadır, aynı zamanda bir karmaşıklık sebebidir.

Verimliliği esas alarak hazırlandığına inandığımız yeni program bazı sorunlara da sebebiyet vermektedir. Metin merkezli hazırlanan programda, etkinliklere baktığımızda, etkinliklerin önemli bir kısmının bilgiye dayalı olduğunu, bu bilgi ile ilgili çıkarımlarda ve değerlendirmelerde bulunmayı gerektirdiği görülmektedir. Sadece şu etkinliklere bakmak bile yeterlidir: - Şair ve yazarın hayatıyla metin arasında ilişki kurma - Şair ve yazarın benzer temalara getirdiği farklı yorumları açıklama - Şair ve yazarın içinden çıktığı kültür kaynaklarını açıklama - Şair ve yazarın toplumsal anlayıştan ne derece etkilendiğini belirleme -

Şair ve yazarın sanat alanındaki yeniliklerini belirleme - Şair ve yazarın edebiyat anlayışındaki ve edebiyat tarihindeki yerini belirleme

Ayrıca tüm bu etkinlikleri yapabilmek hem Türk Edebiyatı ders saati sınırları içerisinde mümkün görülmemekte hem de sınıf ortamında (sınıf mevcudu, sınıfın fiziki şartları) uygulamaya elverişli olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yeni programda hedeflenen kazanımların da gerçekçi, olmadığı görülmektedir. Zira 10. Sınıf Türk Edebiyatı dersinde belirlenen kazanım sayısı 152'dir. Tüm bu kazanımların elde edilmesi tabiatıyla çok çok güçtür. Burada akla gelen tüm kazanımların programa dahil edilmesi yerine daha gerçekçi, uygulanabilir ve öncelikli kazanımların programda yer alması gerekirdi.

2.3.2. Programın, Ders Kitabının İçerik Sorunu

Ders kitapları ve ders kitaplarının muhtevası en eski tartışma konularından biridir. Edebiyat öğretiminde ise bu konu daha da tartışmaya açıktır. Çünkü edebiyat kitaplarına metin seçimi ister istemez sübjektif sonuçlar doğurmaktadır. Her sanatçının dünya görüşü, yaşam biçimi, siyasi fikirleri, topluma ve olaylara bakışı farklı farklıdır ve bu farklılıklar eserlere de az veya çok yansır. Hal böyleyken edebiyat ders kitabının içeriğiyle ilgili şu hususlar mutlaka önemsenmelidir:

Edebiyat ders kitabı metinleri kesinlikle Türk Edebiyatının bütünü, dünya edebiyatının ise genel kabul gören eser ve yazarlarını kapsamalıdır. Bu konuda artık sınırları belirlenmiş bir Türk Edebiyatı tarihi mevcuttur. Bu genel hatlar dahilinde metin ve içerik tespiti çok müşkül olmasa gerektir. Sadece 12. Sınıf müfredatında yer alan ve cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatının son şiir evresi olan ve günümüzü de içine alan 1980 sonrası Türk şiiri için bir fluluktan, belirsizlikten bahsedilebilir. Bu zorluk ise daha titiz bir çalışma ve özen ile aşılabılır.

Edebi dönemler, edebiyat toplulukları ve anlayışları, edebî akımlar edebiyat tarihi içerisinde çok yönlü olarak sunulmalı. Ders kitaplarında metinlere ilave olarak gerekli açıklayıcı bilgiler mutlaka yer almalıdır. Öğrenciler ders kitaplarında inceledikleri metinleri öğrendikleri bilgilerle sentezlemeli ve bunları yorumlayarak hedeflenen sonuçlara ve kazanımlara ulaşmalıdırlar.

Ders kitaplarındaki metinlerde konuyu en iyi yansıtan, en yetkin sanatçılar ve eserleri mutlaka yer almalıdır. Ders kitaplarının belirli periyotlarla değiştirilmesi sebebiyle bu abide sanatçıların ve onların çok önemli eserlerinin ders kitabı dışında kalmasına izin verilmemelidir. Ancak ders kitapları incelendiğinde bu konularda yetersizliklerin olduğu müşahede edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EDEBİYAT EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Ülkemizde 2005 yılından itibaren edebiyat eğitim ve öğretiminde metin kaynaklı eğitim yöntemi benimsenmektedir. Tüm program, ders kitapları ve kazanımlar da buna göre belirlenmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi edebiyat eğitimi tüm ulusların en fazla önem verdiği, Milli Eğitim Bakanlığımızın da üzerinde hassasiyetle durduğu bir alandır. Diğer branşlarda olduğu gibi edebiyat eğitiminde de birçok farklı yöntem ve teknik bulunmaktadır. Geçmiş yıllarda da bu yöntem ve tekniklerden bazıları yine maksimum verim elde edilebilmek için kullanılmıştır. Bu bölümde edebiyat eğitiminde kullanılacak yöntemler ele alınmış, bunların üstün veya zayıf yanları ortaya konularak şu an uygulanan yöntemle mukayese imkanı sunulmaya çalışılmıştır.

3.1. EDEBİYAT EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Edebiyat dersiyle ilgili belli, temel kavramları şu şekilde açıklayabiliriz:

Eğitim: İnsan dünyaya geldiğinde zaman içerisinde sırasıyla emeklemeyi, yürümeyi, yemek yemeyi, konuşmayı öğrenir. Bu öğrenme bebeğin en yakınları, başta anne olmak üzere, aile bireyleri tarafından gerçekleştirilir. İşte bu davranış merkezli öğrenmelere biz “**eğitim**” diyoruz. İnsan büyüdükçe sosyal hayata dahil olacak, medyanın etkisinde kalacak ve birçok şekilde belki de farkında olmaksızın eğitim alacaktır. Ancak bu doğal eğitimi plansız, programsız hatta çoğu zaman faydasız ve zararlı olabilmektedir. Bu yüzden eğitim ciddiye alınmalı profesyonel şekilde uzman eğiticiler tarafından okullarda verilmelidir. Böylece çocuklar planlı, programlı bir biçimde doğru şekillerde eğitim alacaklardır. Böyle bir eğitim sonucunda öğrencilerin istedik davranışları elde etmeleri, ihtiyaçlarını karşılayabilen, topluma faydalı bireyler olarak yetişmeleri sağlanmış olacaktır.

Öğrenme: Öğrenme bir bilgiyi elde etme, onu özümseme kullanışlı hale getirmedir. Öğrenme sonucunda bunun eğitime bakan davranış değişikliğine de yol

açması, yani kişinin davranışlarında da bir farklılığın olması beklenir. Ancak bu her zaman mümkün olmaz. Sigaranın zararlarını öğrenen birinin sigar içmeye devam etmesi gibi. Öğrenme eskilerin tabiriyle talim eğitim ise yine eskilerin tabiriyle terbiye demektir. Bu kavramlar birbirine yakın anlamlı, iç içe ifadelerdir ancak farklı kelimelerdir, bu kavramları yerli yerinde kullanmak gerekir. Bugün de Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bulunmaktadır.

Öğretim: Öğretim öğrenmenin gerçekleşmesi kişilerde hedeflenen kazanımların ve davranışların elde edilmesi için uygulanan program, faaliyet ve organizasyonların bütünüdür. Öğretim bir süreçtir bu sürecin içerisindeki tüm unsurları içine alır. Bu yönüyle öğretimden hem eğitimi hem öğrenmeyi anlamamız doğru olacaktır.

Eğitim-öğretimde Metot: Metot kavramı Latince bir kelimedir. Bir amaca ulaşabilmek için kullanılan yol, yöntem, usul, sistemlerin bütünüdür. Konumuzla irtibatlandırarak olursak metot; *Türk Edebiyatı öğretiminde belirli bir plâna göre izlenen yol olup, belirlenen hedefe ve kazanımlara yönelik uygulanan sistem* şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımlama; Türk Edebiyatı öğretiminde kullanılan müfredat, okutulacak ders kitabı, ders kitabının hazırlanış şekli, öğretmenin izleyeceği yol ve yöntemler, ekstra kullanılacak araç ve gereçler, öğrencilerden istenilecek çalışmalar, öğrencilerle yapılacak aktiviteler vb. hepsini içine almaktadır. Yani metot eğitim öğretim faaliyetinin başlangıcından, planlamasından son aşamasına kadar, yardımcı unsurlardan asli unsurlara kadar öğretim faaliyetlerinin tümünü kapsar (Saban, 2004: 25).

3.2. TEMEL ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

Temel öğretim stratejilerini beş grupta ele alabilmemiz mümkündür:

Doğrudan öğretim stratejisi: En eski ve klasik sistemdir. Anlatmaya bilgileri öğrencilerle paylaşmaya dayalıdır. Ancak hiçbir zaman da bütünüyle terk edilemeyecek bir stratejidir. Öğretmen merkezlidir ve doğrudan bilgi aktarımı esastır. Anlatım, gösteriler, sunum, alıştırmaya, tekrar yapma, soru sorma, özetleme gibi yöntemleri içerir.

Dolaylı öğretim stratejisi: Öğrenci merkezlidir. Yani öğrencileri pasiflikten kurtarıp aktifleştirmeye dayanır. Bu yaklaşımda öğretmen bilgi aktarıcısından ziyade bilgiye ulaşmayı sağlayıcı, rehberlik yapıcı bir nitelik taşır. Araştırma ve inceleme, problem çözme, yerinde çalışma, uzmanlarla temasa geçme, örnek olay gibi yöntemleri içerir.

Etkileşimli öğretim stratejisi: Gruplar arası tartışma ve paylaşımaya dayalıdır. Bu strateji de öğrenci merkezlidir. Sosyalliği gerektirdiği için sosyal beceri ve yetenekler geliştirilebilir. Öğretmenin konumu ise organizasyon ve hakemliktir. Sınıf içi tartışmalar, grup çalışmaları, münazara, projeler bu strateji içinde yer alan uygulamalardır.

Bağımsız çalışma/bireysel öğretim stratejisi: Bu strateji tamamen Öğrenci merkezlidir. Öğrencinin sorumluluk alması esastır. Bireysel inisiyatif, kendine güven, kendini geliştirme nitelikleri kazandırılmaya çalışılır. Bilgisayar destekli eğitim, modüler öğretim, araştırma projeleri gibi teknikleri bünyesinde barındırır.

DeneySEL öğrenme stratejisi: Bu strateji de Öğrenci merkezlidir. Gözleme, deneysel uygulama, benzetişimler (simülasyonlar), rol oynama gibi yöntemlerle öğrencinin gerçek, ya da gerçeğe uygun düzenlenmiş çevrelerde öğrenmesi sağlanır (Taşpınar, 2004: 6-7).

Bu stratejilerin her biri ve kullandıkları yöntem ve teknikler Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin de temelini oluşturmaktadır. Çünkü bahsedilen stratejiler karma bir şekilde kullanılıp daha verimli sonuçlar alınabilir.

3.3. EĞİTİMDE BEYİN FIRTINASI TEKNİĞİ

Beyin Fırtınası yöntemi ilk defa Osborn (1957) isimli bir reklamcı tarafından, yeni ürünlere yeni isimler ve sloganlar üretme amacıyla kullanılmıştır (Davies, 1971; De Cecco; Crawford, 1974, Akt. Nakiboğlu; 2003). İlk kez reklamcılık alanında kullanılan bu teknikle, çok sayıda fikir üretmek onlar arasından kaliteli olanları seçip, ürün satışını artırmak hedeflenmiştir. Sonraki yıllarda ise kısa sürede çok sayıda fikir elde etme başarısı nedeniyle farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Bir konuya çözüm getirmek karar vermek ve hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan yaratıcı bir tekniktir. Fikirlerin keşfini sağladığı için buna “buluş fırtınası” da denilmektedir (Demirel, 2009: 105). Beyin fırtınası, bir gruba ait öğrencilerin, açık fikirli olarak bir konu, olay veya problem durumu hakkında düşünmelerini ve mantıklı olup olmadığı endişesine kapılmadan olabildiğince çok sayıda fikir üretmelerini istemek olarak ta tanımlanmaktadır (Saban, 2004: 258). Beyin fırtınası, bazılarının göre sadece bir araya gelmek ve birkaç fikir edinebilmek için günlük bir tartışma yapmaktır. Bazıları beyin fırtınası teriminin jenerasyon kavramıyla aynı olduğuna inanırken, bazılarıysa beyin fırtınasının evrensel bir tedavi ya da yaratıcı problem çözme sürecinin eş anlamlısı olarak görmektedirler” (Isaksen, 1998: 3).

Beyin fırtınası, modern öğrenme-öğretme tekniklerinin öğrenci merkezli eğitim anlayışına yansımadır. Sunulan fikirlerin saçma dahi olsa hemen

reddedilmeyip kabul görmesi, öğrenciyi çekinmeden düşünmeye teşvik etmektedir. Sistemik bir davranışa dayanması ve yaratıcılığı ortaya çıkarması dikkate alındığında beyin fırtınası, düşünce oluşturmaya yönelik en ideal yöntemdir. Son zamanlarda beyin fırtınası kavramının çok sık ve yanlış kullanılması, beyin fırtınası tekniğinin amacının ve etkinliğinin anlaşılmasına yol açmıştır. Her şeye rağmen bu tekniğin popülaritesinin, grupların verimliliğini artırma ihtiyacından ve öğrenimde kalıcılığı yakalamasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. Öğrencilerin problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye yardımcı olan; onlara bilişsel, duyuşsal alanlarda davranışlar kazandırabilen, modern bir öğretim tekniği olarak beyin fırtınası, diğer öğretim teknikleriyle birlikte kullanıldığında da en iyi sonuçları vermekte ve daha da etkili olmaktadır (Isaksen ve Gaulin, 2005: 325). Beyin fırtınası yönteminin başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Ayrıca bu yöntemin başarısı oturum yöneticisinin kabiliyeti ve bu yönetime olan hâkimiyeti ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

Başarılı bir beyin fırtınasında;

Oturum öncesinde bütün süreçler planlanmalıdır: Oturum öncesinde bütün süreçleri planlanmış ve grup sorumlusu kontrolünde gerçekleşen bir beyin fırtınası uygulamasının başarı şansı, spontane (doğal) gelişmiş bir beyin fırtınası oturumuna göre çok daha fazladır. Beyin fırtınası oturumlarının kendiliğinden ortaya çıkması, istenilen verimin alınmasının önündeki engellerden biridir. Beyin fırtınası tekniğinin uygulanışı sırasında yönetici hataları da sürecin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Oturum başlamadan katılımcılar süreçle ilgili bilgilendirilmelidir: Oturum başlangıcında, katılımcılara tartışmanın hangi konu ile ilgili yapılacağı bilgisi verilmelidir. Bu sayede katılımcıların hazır bulunuşluluk seviyesi artırılarak sürece etkin katılım sağlanabilir. Öğretmen öncelikle kendisi beyin fırtınasının tüm özelliklerini bilmeli ve sınıftaki öğrencileri de bilgilendirmelidir. Beyin fırtınasının uygulanmasında iyi sonuçlar elde edebilmek için tartışılacak problem hakkında grup üyeleri ön bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Beyin fırtınası uygulamalarında hedeflenen sonuca ulaşamamasının nedeni aslında son derece açıktır. Genellikle katılımcılar ne yapacaklarını tam olarak anlamamaktadırlar.

Katılımcıların sayısı önemlidir: Sayı fazla olduğunda katılımcıların bir kısmı konuşmaya fırsat bulamadığından dolayı oturumdan koparak süreç dışı kalabilir. Bu da onların sürece yapacağı katkının kaybedilmesi demektir. Yine katılımcı sayısının azlığı da beyin fırtınası sürecini olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü katılımcı

sayısının az olduğu otumlara aşırı derecede nezaket havası hâkim olmakta ve söz önceliği bir diğerk katılımcıya bırakılmaktadır veya istenilen kadar alternatif düşünce ortaya konamamaktadır. Bu durum da oturma için ideal ortamın oluşmasını engellemektedir. Rawlinson beyin fırtınası oturumlarındaki katılımcı sayısının 6 kişiden az 12 kişiden fazla olmaması gerektiğini belirtmiştir (Rawlinson, 1995: 46). Nakiboğlu (2003) ise beyin fırtınası grupları için en uygun sayının 10 ila 15 arası sınırlarında olduğunu söylemektedir. Öğrenci sayısının 10'dan az olması düşünce zenginliği açısından yetersiz kalmakta, 15'ten fazla olması ise, öğrencilerin tamamının tartışmaya katılımını engellemektedir. Kalabalık sınıflarda birden fazla grup oluşturulabilir. Beyin fırtınası oturumuna katılacak kişilerin nitelikleri de önemlidir. Farklı niteliklere sahip katılımcılar problemlere farklı pencerelerden bakabilen kişiler olacağından değişik çözüm önerileri sunmakta daha başarılı olabileceklerdir. Bu nedenle beyin fırtınası grupları farklı disiplin alanlarından gelen katılımcılardan oluşturulmalıdır.

Eleştiri kapı dışarı edilmelidir: Başarılı bir beyin fırtınası için katılımcıların fikirlerini özgürce hiçbir baskı altında kalmadan söyleyebilmeleri önemlidir. Böyle bir yaklaşım katılımcıların hiç çekinmeden akıllarına gelen her tür fikri söylemelerine ortam hazırlar. İyi veya kötü, akla uygun veya değil bütün fikirlerin eleştiriye ve değerlendirmeye kapalı tutulması, sürecin hızlı ve eğlenceli bir biçimde yürümesini de sağlayacaktır. Beyin fırtınası, hayal gücünü geliştirerek yeni ve marjinal fikirleri cesaretlendirmeli ve kesinlikle yargılayıcı olmamalıdır. Beyin fırtınası oturumunda fikirlerin niteliğinden çok niceliği yani sayısal çoğunluğu önemlidir. Beyin fırtınası oturumlarında fikirlerin sayısını artırmak adına çaprazlama (kombinasyon) bir gelişme takip edilmektedir. Çünkü bir öğrencinin fikrinden diğerk öğrencilerin de esinlenmesi söz konusudur (Kaptan ve Kusakçı, 2002; 2007: 255). Bu yöntemde en önemli aşamalardan birisi de “en akla gelmeyecek düşünce” aşamasıdır. Bu aşamada oturma boyunca ortaya atılmış en akla gelmeyecek, en garip düşünce ele alınarak, yeni ve işe yarar fikirler oluşturulmaya çalışılır. Beyin fırtınası oturumlarının verimini olumsuz etkileyen bir etken de katılımcıların problemin ana fikrine paralel düşünmeleridir. Çünkü bu durum marjinal çözüm önerilerinin üretimine engel olmaktadır. Beyin fırtınası sürecinin verimliliğini, eleştirel değerlendirme ve katılımcıların tartışma konusunun ana fikriyle bağdaşma istekleri olumsuz yönde etkilemektedir (Isaksen ve Gaulin, 2005: 326). Beyin fırtınası etkinliğinin yaratıcı düşünme ve imgeleme sağlaması için dört temel koşulu bulunmaktadır:

□ Beyin fırtınası esnasında öğrenciler sınırsız düşünmeye teşvik edilmelidir. Eleştiri kapı dışında bırakılmalıdır.

□ Serbest bir ortam hazırlanarak sınırsız düşünme sağlanmalıdır. Öğrencilerin ürettikleri fikirlerin acayip veya tuhaf olması önemsenmemeli aksine, bu tür fikirler özendirilmelidir.

□ Öğrencilerin fikirlerinde nitelikten çok nicelik aranmalıdır. Öğrenciler karşılaştıkları probleme ilişkin olarak, mümkün olduğu kadar çok sayıda fikir üretmeye yönlendirilmelidir.

□ Öğrencilerin beyin fırtınası sırasında birbirlerinin fikirlerinden de esinlenerek yeni düşünceler geliştirebilmeleri sağlanmalıdır.

Beyin fırtınası ile problem çözmeye istenilen düşünce yöntemleri farklılık arz etmektedir. Bu teknikte en çok faydalanılan çözüm biçimleri aşağıdaki gibidir:

1- *Benzerlerinden faydalanma*: Bir problemi çözmek için alternatif yöntemler aranırken doğadaki örneklerden faydalanmak mümkündür. Örneğin pamuk liflerini tohumdan ayıran çırçır makinesinin mucidi bu makineyi, “bir kedinin pençesini çitten geçirip bir civcivi nasıl kavradığını görerek” geliştirmiştir. Anılan bu makine tıpkı kedi örneğinde olduğu gibi çalışmaktadır. Ayrıca, uçak kanat tiplerinin kuş kanatlarından esinlenerek üretilmesi de misal olarak verilebilir.

2- *Fikir bağlantıları kurma*: NASA yetkililerinin astronot elbiselerinde fermuar yerine geçecek bir düzener ararken, “yağmur ormanı” sözcüğünü seçti. Beyin fırtınası yönteminin kullanıldığı bu oturumda, katılımcılardan birisi tropik yağmur ormanından geçerken elbisenin dikenlere takıldığını hisseder gibi olduğunu belirtti ve bunun üzerine astronotlara iç içe giren ve dikene benzeyen ipliklerden yapılmış bir elbise dikilmesi düşüncesi geliştirildi.

3- *Zarardan fayda çıkarma*: ABD’de bir bira fabrikası dinlenmiş birayı parayla elden çıkarmak gibi bir problemle karşılaşınca, yöneticilerden biri dinlenmiş birayı kesilecek hayvanlara besin maddesi olması için yurt dışına gönderilmesi görüşünü ortaya atarak zarardan fayda çıkarmıştır.

Ortam sıkıcı değil eğlenceli olmalıdır: Rawlinson’a göre, (1995: 45) ortamdaki kahkahalar ve gürültü başarılı bir beyin fırtınası oturumunun mükemmel katalizörleridir. Derin bir sessizlik beyin fırtınası oturumunu kısa sürede başarısızlığa mahkûm eder. Disiplini sağlamak uğruna oturumu sıkıcı hale getirmemelidir. Sessiz bir oturum grubun temposunu düşürerek, onları yaratıcılıktan uzaklaştırır. Eğlenceli ortamlarda öğrenciler kendilerini daha rahat hissedecekleri için daha fazla ve serbestçe fikir üretebileceklerdir. Rawlinson, (1995) en akla gelmeyecek fikrin genellikle güldürücü olacağını, bu yüzden neşeli ve serbest bir ortamın yeniden oluşmasını sağlayacağını, katılımcıların olumlu bir iş yapmış olma hissine kapılarak

oturuma motive olacaklarından bahseder. Katılımcıların grubu ateşleyecek fikirleri hemen bulamadıkları ya da hemen söylemekten çekindikleri unutulmamalıdır. Ayrıca katılımcıların diğer üyelerin çalışmaya özen göstermediklerini fark etmeleri, daha az performans göstermelerine neden olmaktadır. Bu nedenle grup başkanlarının eğlenceli ve rahat bir ortamın oluşmasını sağlayarak fikirlerin açıklanmasına zemin hazırlamaları gerekir. Rawlinson (1995) başarılı bir beyin fırtınası sürecinin altı aşamada gerçekleşeceğini savunmaktadır:

- Sorunun ortaya konması ve tartışılması,
- Sorunun baştan tanımlanması,
- Yeniden tanımlanan sorunun, bu tanımlarından biri esas alınarak kaç farklı şekilde çözülebileceğinin düşünmeye açılması,
- hazırlık turu,
- Beyin fırtınası,
- En uçuk düşünce.

Yine Nakiboğlu (2003) yaptığı araştırmasında beyin fırtınasının uygulanması ile ilgili olarak; demokratik, özgür bir tartışma ortamında mümkün olduğu kadar, çok sayıda farklı düşünce, görüş ve öneri üretimi sağlanmaya çalışılmalıdır. Başarılı bir beyin fırtınası için Coon' un (1983) belirlediği kurallar şunlardır:

- Eleştiri yasaklanmalıdır.
- Düşünceler geliştirilmeli ve teşvik edilmelidir.
- Çok sayıda düşünce üretimi amaçlanmalıdır.

Grup tartışması esnasında öğrencilerin diğerlerinin görüşlerini küçümseyici bir yaklaşım içine girmeleri ya da diyalogların ikili tartışmaya indirgenmesi durumunda öğretmen olaya müdahil olarak, bu beyin fırtınası tekniğine muhalif ortamın sona erdirilmesini sağlamalıdır.

Oturum sırasında fikirler kaydedilmelidir: Oturum sırasında bütün fikirler niteliğine bakılmaksızın kaydedilmelidir. Açıklanan fikirlerin grup üyesi katılımcılar tarafından görülecek şekilde yazılması, çağrışım yoluyla yenilerinin üretilmesine zemin hazırlarken, kaydedilen fikirler oturum sonunda sorunun çözümüne yardımcı olabilecektir. Oturum sırasında fikirleri kaydetmenin bir doğru, birçok da yanlış yolu vardır. Doğru olan, büyük boyutlu kâğıtlar üzerine kalın keçe uçlu kalemle fikirleri

herkesin kolaylıkla görebileceği şekilde yazmaktır. Söylenen fikirler herkesin görebileceği bir biçimde yazılıp, sergilendiği takdirde yeni fikirlerin üretilmesini teşvik edici olacaktır. Aynı zamanda katılımcıların kaydedilen fikirleri görmeleri onlarda güven hissini oluşumunu sağlayacaktır. Bu bakımdan fikirleri herkesin görebileceği şekilde kâğıtlar üzerine ya da tahtaya yazmak en uygun yöntemdir.

Beyin fırtınası tekniği bazen tersinden işletilerek daha dikkat çekici, ilgi toplayıcı bir şekle büründürülebilir. Uygulama şekil olarak beyin fırtınası tekniğinin aynıdır. Sadece konular tersinden ele alınarak alışılmışın dışında bir durum oluşturulmaya çalışılır. Bu yolla mevcut durumdaki olumsuz ve yanlış noktalara işaret edilerek çözüm dolaylı olarak ortaya konmuş olur. Bu uygulamaya da *ters beyin fırtınası* denir. Ters beyin fırtınası, toplum ahlakını nasıl bozabiliriz? Sınıf ortamını nasıl daha gürültülü hale getirebiliriz? Sigara kullanımını nasıl artırabiliriz? Eğitimi nasıl daha kötü hale getirebiliriz? gibi örnekler şeklinde tasarlanabilmektedir. (Demirel, 2006: 105).

Gözütok'a (2006: 247) göre, beyin fırtınası bir soruna yaratıcı çözümler bulmak, katılımcıların yaratıcı düşünme yeteneklerini geliştirmek amacıyla yapılır. Beyin fırtınası nedir sorusunu Gözütok altı madde halinde özetlemiştir. Bu maddeler;

1-Bir soruna yaratıcı çözümler bulmak amacıyla yapılır.

2-Katılımcıların yaratıcı düşünme yeterliliklerini geliştirmek amacıyla yapılır.

3-Esprili, keyifli ve demokratik ortamda yapılır.

4-Katılımcılar, fikirlerine sınırlama getirmeden, uçuk kaçık, yasalara uygun veya değil demeden konuşur.

5-Katılımcılar söz alarak konuşur.

6-Katılımcıların fikirleri tahtaya veya büyük kâğıtlara yazılır.

Beyin fırtınası tekniğinin yeni bir teknik olması, öğretmen ve öğrencilerin teknikle ilgili alt yapılarının yetersizliği, teknikle ilgili birtakım yanlış uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu durum tekniğin istenen başarıya ulaşmasını da zorlaştırmaktadır. Yanlış uygulamalar yüzünden bu teknik bazen anlamını kaybetmektedir. Bir masanın etrafında oturup, akıllarına gelen her şeyi birbirine söylemeyi insanlar ne yazık ki beyin fırtınası seansı zannedebilmektedir. Oysaki bu tip toplantılar, gelişi güzel yapılan toplantılardır ve hedeflenen başarıyı ortaya çıkarma ihtimali yok denecek kadar azdır. Bu yanlış beyin fırtınası uygulamalarına dikkat çekmek amacıyla Gözütok (2006: 247) "beyin fırtınası ne değildir?" başlığı

altında, yanlış beyin fırtınası uygulamalarını 5 madde halinde özetlemiştir. Bu maddeler:

1-Bilgili bir kişiye televizyonda birtakım sorular sormak değildir.

2-Bir masanın etrafına oturarak bir konuyla ilgili akıllarına geleni söyleyen bir grup insanın yaptığı konuşma değildir.

3-Tahtaya bir sözcük yazıp “bu sözcük size ne hatırlatıyorsa aklınıza geleni söyleyin, ben de yazayım uygulaması” değildir.

4-Herhangi bir konuda aklınıza ilk gelenleri bir konuşalım diyerek, bir grup insanın gelişi güzel tartışması değildir.

5-Bir olayın, olgunun nedenlerini, sonuçlarını ortaya koymak üzere katılımcıların görüşlerini söylemesi değildir.

Beyin fırtınası öğretim tekniğinin faydaları ve sınırlılıkları ise şu şekilde sıralanabilir (Saban, 2004: 260; 261):

Faydaları:

1. Beyin fırtınası, öğrencilerde yaratıcı ve orijinal düşünmeyi geliştirir.
2. Beyin fırtınası ile öğrenciler, kısa zamanda belli bir konuyla ilgili olarak çok sayıda fikir üretebilirler.
3. Beyin fırtınası yöntemi öğrencileri öğrenmeye motive eder.
4. Beyin fırtınası, öğrencilerdeki hoşgörü yeteneğini geliştirerek belli bir konuya ilişkin farklı görüş ve düşünceleri kabul etmelerine yardımcı olur.
5. Beyin fırtınasının kullanımı birçok öğretim yöntemine göre oldukça kolaydır ve pek fazla hazırlık gerektirmez.

Sınırlılıkları:

1. Beyin fırtınası oturumları sırasında her öğrenciyi ayrı ayrı değerlendirmek oldukça zordur.
2. Beyin fırtınası sırasında ortaya atılan her fikrin dikkate alınması zorunluluğu, fikir akış hızında yavaşlığa neden olabilir.
3. Beyin fırtınası sırasında eleştiri yasaklandığından dolayı öğrencilerin yapıcı eleştirilerde bulunma fırsatları yoktur.
4. Beyin fırtınası sırasında iyi bir grup başkanı ve iyi not tutan bir üye olmazsa, başarı azalır.

Beyin fırtınası tekniğinin etkili kullanımı için gerekli ilkeler:

1. Beyin fırtınası esnasında eleştiri, yargılama ve değerlendirmeden kaçınılmalıdır.

2. Beyin fırtınası, informal ve rahatlatıcı bir sınıf ortamında gerçekleştirilmelidir.

3. Beyin fırtınası esnasında önemli olan fikirlerin kalitesi değil, sayısı olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır; dolayısıyla ne kadar hatalı olurlarsa olsun, tüm fikirler ifade edilebilmelidir.

4. Beyin fırtınası esnasında ileri sürülen her düşünce, not tutan bir katip tarafından mutlaka kayda geçirilmelidir.

5. Beyin fırtınasının başarıya ulaşması için tartışmayı yönetecek iyi bir başkan zorunludur (Gül, 2013: 15-17).

3.4. EDEBİYAT ÖĞRETİMİ YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Hâlihazırdaki edebiyat programı uygulamaya yönelik bir programdır. Konular ve hedefler listesi kısa tutulmuş, uygulama çalışmalarına daha fazla imkan tanınmıştır. Daha önce kazanılan bilgileri uygulayabilmek ve bu bilgiler hakkında eleştirel düşünce geliştirebilmek ders planlaması ve ders süreci esnasında ilk hedef olmalıdır. Ancak bütün bu etkinlikleri gerçekleştirebilmek için, dersin önceden iyi planlanmış olması şarttır. Onun için planlama, öğretim sürecinin temel ilkelerinden biridir.

İyi planlanmış bir işin yarısı tamamlanmış demektir. Ders sürecinde de durum farklı değildir. Ama öğretmen, planlama etkinliği sırasında farklı olasılıkları dikkate alıp, her zaman yedekte hazır duran ikinci bir planı da tasarlamalıdır. Ders süresince ilgiyi uyanık tutabilmek için bir yöntemden diğerine geçebilecek beceriye sahip olmalıdır. Öğretmen, geleneksel öğretim biçiminde olduğu gibi “Öğretmen merkezli” anlayıştan uzak durmalı, öğrenciyi derse katılması için teşvik etmeli, yüreklendirmelidir.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde; edebiyat tarihi ve kavramları, dilbilgisi ve kompozisyon etkinlikleri kaynaştırılarak, birbirlerinden koparılmadan işlenmelidir. Özellikle gramer bilgisi; okuma, dinleme, anlama ve konuşma becerilerinin yeterli olması için bir araç olarak kabul edilmelidir. Ders sürecinde başvurulabilecek başlıca yöntemler aşağıda verilmiştir:

a. Sunum yöntemleri

b. Soru-cevap yöntemi

c. Problem çözme yöntemleri

· Tümevarım yöntemi

· Tümdengelim yöntemi

· Çözümleme yöntemi

· Birleştirme yöntemi

d. Grup çalışması yöntemi

e. Tartışma yöntemleri (Münazara, Panel, Zıt panel, Sempozyum, Açık oturum, Forum, Beyin fırtınası)

Özellikle okumanın temel bilgi kaynağı olduğu düşünülürse, **Güdümlü ve Eleştirel Okuma** etkinlikleri için aşağıdaki teknikler önerilir:

a. INSERT (Eleştirel Okuma Etkileşimli İşaretleme Tekniği)

b. DRTA (Güdümlü Okuma ve Düşünme Çalışması Tekniği)

c. Başlık Bulma Tekniği

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni çağın gereksinimlerine uygun olarak farklı yöntem ve teknolojilere başvurabilmeli, rekabet ortamı ve serbest piyasa ekonomisinin gerektirdiği iletişim becerileri yüksek birey yetiştirilmesine önem vermelidir. Bireylerin sağlıklı bir iletişim becerisi ve kültürel altyapı ile ancak toplum içerisinde hak ettiği yeri alabileceği gerçeğini her zaman dikkate almalı ve öğrencilerini bu yönde bilgilendirmeli ve bilinçlendirmelidir. Toplumsal uzlaşma ve barış içerisinde, hukuk ve demokrasinin üstünlüğü geleceğimizin tek teminatı olduğunu, bireylerin bu değerlere sahip çıkmaları ve riayet etmeleri gerektiğini öğrencilerine aktarmayı da ihmal etmemelidir (Güzel, 2001: 11).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EDEBİYAT EĞİTİMİNDE KULLANILAN FARKLI KAYNAKLAR

Bu bölümde, MEB ders kitabı ile diğer bazı kaynak kitaplar konuyu veriş şekillerine göre karşılaştırılacaktır. Aynı konunun ele alınış biçimi masaya yatırılacak, nasıl bir yöntem izlendiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Böylelikle aynı konuyu farklı açılardan görebilecek ve sağlıklı değerlendirmelerde bulunabilme imkanına kavuşacağız.

Öncelikle ele alacağımız konu 10. Sınıf Türk edebiyatı III. Ünite konularından olan “İslami Dönemde İlk Dil ve Edebiyat Ürünleri (XI-XII. yy.)” konusudur. Bu konuyu önce şu an tüm liselerde zorunlu olarak okutulan MEB ders kitabı nasıl sunmuş bu değerlendirilecek. Sonrasında ise piyasa kaynaklarından ikisi – Palme ve Esen yayınları – bu konuyu nasıl sunmuş bu görülecektir.

4.1. MEB DERS KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ

2. İslami Dönemde İlk Dil ve Edebiyat Ürünleri (XI-XII. yy.) Kutadgu Bilig, Atebetü'l Hakayık, Divan-ı Hikmet, Dîvânu Lugâti't-Türk

Hazırlık Çalışmaları

1. Öğütler veren bir kitap yazmak isteseydiniz eserinizi hangi anlatım şekliyle kaleme alırdınız? Nedenini söyleyiniz.
2. Medeniyetler arası etkileşimin, edebiyat ürünlerine yansımalarını nasıl değerlendirdiğinizi açıklayınız.
3. Bir millet için dil birliğinin önemini açıklayınız.

(Bu bölümde verilen metinler, 9. sınıf Türk edebiyatı dersinde öğrendiğiniz metin inceleme yöntemine göre incelenecektir.)

İnceleme

1. metin

KUTADGU BİLİĞ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

I. TENGRİ AZZE VE CELLE ÖGDİSİN AYUR

Bayat atı birle sözüğ başladım
Törütgen igidgen keçürgen idim

Öküş ögdi birle tümen ming sena
Uğan bir bayatka angar yok fena

Yagız yir yaşıl kök kün ay birle tün
Törütti halayık öd ödle bu kün

Tiledi törütti bu bolmış kamug
Bir ök bol tidi boldı kolmuş kamug

Kamug barça munlug törütülmiş
Mungı yok idi bir angar yok işi

...

Kutadgu Bilig
hzl.: Reşit Rahmeti Arat

Günümüz Türkçesiyle

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

I. TANRI AZZE VE CELLE'NİN METHİNİ SÖYLER

Yaratan, yetiştiren ve göçüren Rabb'im olan
Tanrı'nın adı ile söze başladım.

Kadir ve bir olan Tanrı'ya çok hamt ve binlerce
sena olsun, onun için fânîlik yoktur.

Kara yer ile mavi göğü, güneş ile ayı, gece ile
gündüzi, zaman ile zamaneyi ve mahlukları o
yarattı.

İstedi ve bütün bu varlıkları yarattı; bir kere:
"Ol!" dedi, bütün diledikleri oldu.

Bütün bu yaratılmış olanlar ona muhtaçtır; muh-
taç olmayan yalnız Tanrı'dır, onun eşi yoktur.

AY-TOLDI'NIN HÜKÜMDAR KÜN-TOGDI'NIN HUZURUNA ÇIKTIĞINI SÖYLER

Bu Ay-Toldı huzura girip diz çöktü; onun yüzünü görünce hükümdarın gönlü açıldı. Hükümdarın huzurunda eğildi ve söze başladı; tatlı tatlı sözleri ile kendisini sevdirdi.

HÜKÜMDARIN AY-TOLDI'YA SUALİ

Hükümdar sordu: — Sen kimsin, adın nedir; nereden geliyorsun, memleketin neresidir? Ay-Toldı sakın sakın söze başladı, mülayemet ve zarafetle devam etti.
Sükûnet ve zarafet aklın vasfıdır; akılsız insanlar hayvan sürüsüne benzer.
Şair buna benzer şu beyti söylemiştir; birine işin düşerse acele etme, sabır ile söyle.
İşe acele ile girme, sabır ve teenni ile hareket et; acele yapılmış olan işler yarın pişmanlık getirir.
Hiçbir işte acele etme, sabret, kendini tut; kul sabırlı olursa beylik mertebesini bulur.

AY-TOLDI'NIN HÜKÜMDARA CEVABI

Ay-Toldı dedi: — Ey devletli hükümdar, kulluk adı hizmet etmekle güzelleşir.
Benim adım kul ve hizmetkârdır, bak, yerim kapıdır; şiarım -doğruluk ve tıynetim-hizmettir.
Ben sana gelmek maksadı ile uzun yollar yürüdüm; bugün arzuma kavuşup muradıma erdim.
Dileğim şudur: sen beni yermeden ve benden usanmadan, daima hizmetinde bulundur.
Bu sözü duyunca hükümdar sevindi; onu tecrübe etti ve dilediği gibi buldu.

HÜKÜMDARIN AY-TOLDI'YA CEVABI

Hükümdar dedi: — Ay-Toldı, seni gördüm; senin bu görünüşün, tavır ve hareketin beni sevindirdi.
Sen uğurlu bir sadakatle bana hizmet et; daima kapımda bulunarak bana yakın ol.
Senden hizmet olsun, benden ihsan; hizmet, yerinde olursa ikbal kapılarını açar.
Bugünden itibaren sen dürüstlikle hizmete başla; elbette bey hizmet edenin hakkını öder.

AY-TOLDI'NIN HÜKÜMDARA CEVABI

Ay-Toldı yer öptü ve dedi: — Hükümdarın gözü sevinç ile parlarsa devlet ona hizmet edene elini uzatır.
Evimden kalkıp hizmet etmek için buraya geldim; sana gelmek için uzun yollar yürüdüm.
Bu hizmeti başarmak için Tanrı bana kuvvet versin; hizmetinde hata etmekten Allah beni korusun.
Ay-Toldı kalkıp sevinerek ve gülerek huzurdan çıktı; aklı ve gönlü açılıp yolunu meşaleler aydınlattı.
İkbal ile yükselmiş ve istediğine-dileğine kavuşmuş olan insan ne der, dinle.
Beyler kime gözleri ile gülerek bakarlarsa onun aklı ve gönlü yerinde olur ve kendisine güven gelir.
Beyler kime güler yüz gösterirse o insan itibar bulur ve sözü dinlenir.
Beyler kimi kendilerine yakın tutarlarsa bak ve dikkat et, herkes ona yakınlık gösterir.
Bey ikbaldır; ikbale yakın olan insan dileğine kavuşur; onun bütün işleri yoluna girer.
Bu Ay-Toldı o günden itibaren hizmete başladı; her gün erkenden kalktı ve hizmette kusur etmedi.
Gündüz kapıcılar ve gece muhafızlar ile birlikte bulundu; dürüstlük ve bağlılıkla hizmet etti.
Hükümdarın yanına girip çıkmakta ve hükümdar da ona karşı teveccüh ve itimat göstermekte devam etti.
O, günden güne hizmetini arttırmakta ve hükümdar da onu günden güne yükseltmek-

te idi.

Beyler kulu, hizmetlerinden dolayı yükseltirler; hizmetleri makbule geçtikçe küçükler yükselir.

Hizmet et, kul hizmeti sayesinde bey olur; hizmeti makbule geçmeyen insan dileğine kavuşur mu?

İmdi dinle, âlim ne der; onun bu mealdeki sözü bu fikri ne kadar ince ifade eder.

İkbale bir türlü erişemeyen insan hizmeti sayesinde başkôşeye geçer; liyakatsiz kimse, ne kadar yaranmaya çalışsa da kapı eşğini boylar.

Hizmet eden dürüstlkle hizmet etmelidir; hizmeti makbule geçerse hizmetkâr dileğine erişir.

Bu Ay-Toldı her gün kusursuz hizmet etti; hükümdar da ihsanı ile ona kapıları açtı.

O günden güne hükümdara daha fazla yaklaşıarak yükselmekte devam etti; kaygısı gittikçe azaldı, sevinci gittikçe arttı.

Ay-Toldı vazifesini büyük bir şevkle ifa etti; hükümdar da ona ihsanda bulundu, yarımcıları ve malı çoğaldı.

Hükümdar onu her türlü işte denedi; hizmetkârını kendi istediği gibi buldu.

Yusuf Has Hacip
Kutadgu Bilig
hızl.: Reşit Rahmeti Arat

1. Etkinlik

a. XI-XII. yüzyıllarda Türklerin tarihî, siyasi ve sosyal yapısı hakkında edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

b. Kitabınızdaki metinden; yazıldığı dönemin tarihî, siyasi ve sosyal yapısını yansıtan özellikleri tespit ediniz.

c. Kitabınızdaki metnin giriş cümlesini (Bismillahirrahmanirrahim) ve başlığını (Tanrı Azze ve Celle'nin Methini Söyler) inceleyiniz. Buradaki kelimelerin XI-XII. yüzyılda Türkler tarafından benimsenen yeni değerlerle olan ilgisini açıklayınız.

ç. Bu yeni değerlerin İslamiyetle ilgili değer, düşünce ve bilgilerle ilişkisini açıklayan kısa bir konuşma yapınız.

2. Etkinlik

a. Yaptığınız araştırmadan hareketle Hakaniye lehçesi ve bu lehçenin hangi coğrafyada kullanıldığını arkadaşlarınıza aktarınız.

b. Kutadgu Bilig'de hangi lehçenin kullanıldığını belirtiniz.

c. Kitabınızdaki özgün metinden alınan aşağıdaki kelimeleri inceleyiniz.

atı	→	adı
sözüg	→	söze
birle	→	ile
başladım	→	başladım
keçürgen	→	göçüren
ming	→	bin
kök	→	gök
kün	→	gün
bol	→	ol
tidi	→	dedi

Yaptığınız incelemeden yararlanarak metnin dil, söyleyiş ve kültür özelliklerini belirleyiniz. Tespitlerinizi defterinize yazınız ve daha sonra arkadaşlarınızla da paylaşınız.

3. Etkinlik

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan yerlere kısaca yazınız.

- Metinde anlatılan olay : _____
- Metnin birimi : _____
- Dizelerin uyak düzeni : _____

Sorulara verdiğiniz cevaplardan yararlanarak İslam uygarlığı çevresinde bazı efsane ve önemli olayların, mısraları kendi aralarında uyaklı hangi manzum metinlerle aktarıldığını söyleyiniz.

4. Etkinlik

a. Kutadgu Bilig'den alınan aşağıdaki bölümü okuyunuz.

*Kitabın adını Kutadgu Bilig koydum; okuyana kutlu olsun ve ona yol göstereyim.
Ben sözümü söyledim ve kitabı yazdım; bu kitap uzanıp her iki dünyayı tutan bir eldir.
İnsan her iki dünyayı devletle elinde tutarsa mesut olur; bu sözüm doğru ve dürüsttür.
Önce Kün-Togdı hükümdardan bahsettim; ey iyi insan, bunu izah edeyim.
Sonra Ay-Toldı'dan söz açtım; mübarek saadet güneşi onunla parlar.
Bu Kün-Togdı dediğim doğrudan doğruya kanundur; Ay-Toldı ise saadettir.
Bundan sonra Öğdülmiş'i anlattım; o aklın adıdır ve insanı yükseltir.
Ondan sonrakisi Oğurmuş'tur; onu ben akıbet olarak aldım.
Ben sözü bu dört şey üzerine söyledim; okursan anlaşılır, iyice dikkat et.
Ey sevinç içinde ömür süren iyi genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle.
Gayret et, doğruluk yolundan şaşma; gençliği heder etme, ondan faydalanmasını bil.
Gençliği aziz tut, çabuk geçer; ne kadar sıkı muhafaza edersen et, bir gün kaçır.
Sende henüz gençlik kuvveti varken bunu boşuna geçirme; daima taat ve ibadet ile meşgul ol.
Sonra gençliğin hasretini çeker ve peşiman olursun amma son peşimanlık fayda vermez;
sözüm bu kadar.*

...

- Okuduğunuz bölümden yararlanarak eserin yazılış amacını belirtiniz.
- Kutadgu Bilig'den alınan, kitabınızdaki bölümde karşılıklı konuşan kahramanların hangi düşünceyi temsil ettiğini ilgili seçenikle eşleştirerek belirtiniz.

Kün Togdı (Hükümdar)

Saadet

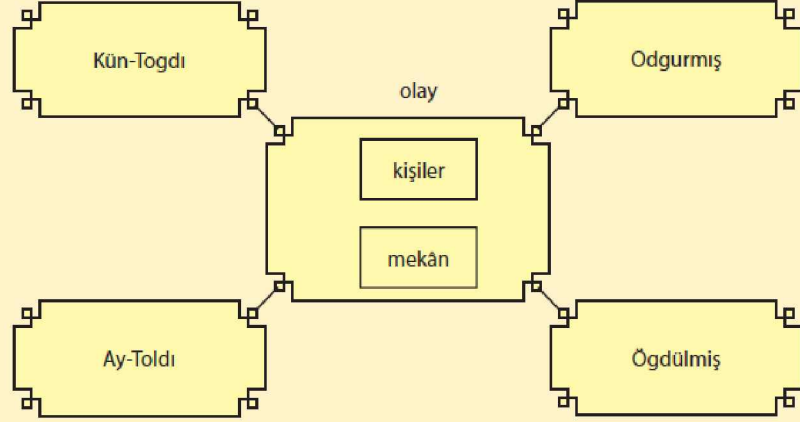
Ay Toldı (Vezir)

Adalet

b. Okuduğunuz metnin olay örgüsünü aşağıdaki şemaya - örnekteki gibi - yazınız.

Ay-Toldı Kün-Togdı'nın huzuruna çıkar.

- Metnin olay örgüsünden de yararlanarak Kutadgu Bilig'de düşüncelerin, olay örgüsü çevresinde nasıl ifade edildiğini belirtiniz.
- Aşağıdaki şemayı inceleyiniz. Kutadgu Bilig'de kişi, mekân, olay ve düşüncelerin nasıl kümelendiğini şemadan yararlanarak açıklayınız.

Görüldüğü gibi MEB ders kitabında ilk olarak hazırlık çalışması bölümünde üç soru sorulmuştur. Sonrasında metne geçilmiş, Reşit Rahmeti Arat'ın çalışması kullanılmıştır. Metin kullanılırken de önce eserden beş beyitlik kısa bir orijinal bölüm verilmiş, yanına da metnin günümüz Türkçesine çevrilmiş hali eklenmiştir. Devamında aynı eserin hem günümüz Türkçesine hem de nesre çevrilmiş bir bölümüne yer verilmiştir. Metinden sonra ise Kutadgu Bilig'le ilgili dört adet etkinlik çalışması bulunmaktadır.

Bu sıralamaya bakıldığında üç hazırlık sorusu, metin ve dört etkinlik çalışması ile konunun anlaşılmasına çalışıldığı görülmüştür.

Ancak hazırlık aşamasındaki üç soru incelendiğinde, bunların derin bilgi ve bu bilgiye dayalı analiz ve yorum gerektirdiği anlaşılmıştır. Çünkü birinci hazırlık sorusunda öğrenci tüm edebi türleri çeşitleriyle bilmeli ve içlerinden uygun olanını seçmelidir. İkinci ve üçüncü sorularda ise medeniyetler etkileşiminin, medeniyetin edebiyata yansımalarının, dil birliğinin millet olmaya etkisinin açıklanması istenmiştir. Bu istenenleri açıklaması için öğrencilerin bu soyut kavramlar üzerinde derin araştırma yapması, teorik bilgiye sahip olması gerekmektedir. Ayrıca sınıf ortamında (yapılsa bile) bu çalışmaların uygulanabilmesi pek mümkün görülmemektedir. Zaten saha çalışmalarında gözlemlediğimiz sonuç bu hazırlık sorularının hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından dikkate alınmadığıdır.

Etkinlik bölümündeki çalışmaların da özellikle görsellik, ilgi çekicilik ve çeşitlilik açılarından yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu etkinliklerin bazı bölümlerinde belli kavramlar (Hakaniye lehçesi, XI.- XII. yy. Türklerin tarihi, siyasi, sosyal yapıları gibi) hakkında bilgi edinilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yani bu bilgilere

gereklidir ancak gerekli olmasına karşın ders kitabında bu bilgiler yer verilmemiştir. Dördüncü etkinlik sonundaki tablo ve şema ise konuyu hem daha ilgi çekici hem de daha anlaşılır hale getirmesi açısından faydalı olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

4.2. PALME YAYINLARI KAYNAK KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ

IV. İSLAMİ DÖNEMİN İLK DİL VE EDEBİYAT ÜRÜNLERİ

Geçiş Dönemi Eserlerinin Özellikleri

- Geçiş dönemi eserlerinde, İslamiyet öncesi Türk edebiyatı gelenekleri ile yeni benimsenen İslam kültürünün edebiyat gelenekleri birlikte kullanılır.
- Türk sanatçıları, yeni kültürün edebiyat geleneklerini, Fars (İran) edebiyatından alırlar. Fars edebiyatındaki ölçüyü, biçimleri ve türleri kullanırlar.
- İslamiyetle ilgili birtakım dini ve felsefi kavramların yanında, İslami edebiyatın ortak mecaz, mazmun ve sembolleri de Türk edebiyatına girer.
- Arapça, Farsça sözcüklerin de yer aldığı bir dil ortaya çıkar. Böylece başlangıçta Fars edebiyatını kendisine örnek alan Türk edebiyatı, zaman içinde İslami edebiyatın önemli bir parçası haline gelir.

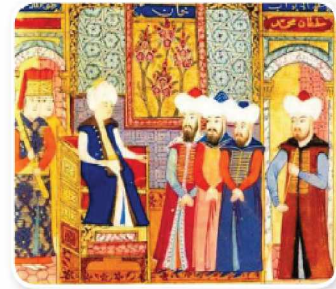
V. GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ

A. Yusuf Has Hacip ve Kutadgu Bilig

1019 yılında Balasagun'da doğan Yusuf Has Hacip'in hayatı hakkında bilgimiz çok azdır. İnançlı, bilgili bir şair; aynı zamanda iyi bir düşünür ve devlet adamı olduğu, 1077'de öldüğü bilinmektedir.

Yusuf'un, Balasagun'da yazmaya başladığı ve Kaşgar'da tamamladığı Kutadgu Bilig adlı eseri, İslami Devir Türk Edebiyatı'nın önemli eseridir. Bu eseri Karahanlı Hükümdarı Tabgaç Uluğ Buğra Han'a sunmuş (1069), eseri çok beğenen hükümdar da ona "Has Hacip" (protokol memuru) ünvanı vererek yanına almıştır. Kutadgu Bilig, "mutlu olma, güçlü olma bilgisi" veya "devlet olma-devletli olma" bilgisi olarak günümüz Türkçesine aktarılabilir.

Yusuf Has Hacip, eserinde, ideal bir toplumun nasıl yönetileceğini, ideal bir hükümdarın nasıl olması gerektiğini ve çevresindekilerin ona nasıl hizmet edeceğini alegorilerle, yani simgesel konuşmalar biçiminde yazmıştır. Eser; içerik olarak "doğru yasa"nın yürütücü olan hükümdarı simgeleyen **Kün Togdı**; "mutluluğu, iyi talih" simgeleyen vezir **Ay Toldı**; Ay Toldı'nın "aklı" simgeleyen ve sonradan vezir olan oğlu **"Ögdülmüş"**, "yaşamın sonunu" simgeleyen **"Odgurmuş"** arasındaki konuşmalardan oluşmuştur.

İslam inançları çerçevesinde ülke yönetiminin nasıl adaletli biçimde yürütüleceğini, yönetimdeki hakların ve görevlerin karşılığı olduğunu, hükümdarların görevlerini hangi yollarla yerine getireceğini, toplum yaşayışında nasıl ahlaki olunacağını öyküleyerek anlatan Kutadgu Bilig, dini, ahlaki ve toplumsal bir öğüt kitabı sayılır. Bu öğretici yanıyla İslami edebiyatta çokça görülen **pendnâme** türünün bir örneğidir. Bir **siyaset** namedir.

Kutadgu Bilig, biçim açısından Firdevsi'nin Şehname'sine benzetilerek **mesnevi nazım biçimi**, **beyit birimi**yle yazılmıştır. 6520 beyitten oluşan eserin kimi yerlerinde **rubai** ve **mani** biçiminde dörtlükler de kullanılmıştır. Eserde **yarım** ve **cinaslı** uyakların yanında **redif** de kullanılmıştır. Aruzun "Faülün - Faülün - Faülün - Faül" kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Biçimsel olarak İran edebiyatı etkisi görülse de esere ulusal Türk söyleyişi ve beğenisi egemendir. Kutadgu Bilig'in Uygur ve Arap alfabesiyle kaleme alınmış birçok kopyası bulunmaktadır.

KUTADGU BİLİĞ'DEN

KÜN TOGDI İLİĞ AY TOLDIKA ÂDİL SIFATIN NETEG ERDÜKİN AYUR

1. ilig aydı ukdum sözüñ belgülep
açayın sözümnı saña ülgülep
2. sini men okıdım eñ aşnukı kün
ağırlık birle birdim ol kün orun
3. bu tañ tañsuk işler maña kórkitip
buşurduñ mini sen işiñ berkitip
4. kórüp buştum erse ilendi özüñ
serildim saña men tügüldi yüzüñ
5. sen aydıñ maña kut men bilgil mini
saña ukturur kıldım ukğı mını
6. negü kılmaşınıñ sen adra seçe
yora birdiñ uktum kamugı aç
7. keçürdüm men anda seniñ özüñi
ağırladım ötrü ol erdem teñi
8. bu kün me meniñ bu özüm kılkların
saña kórkitür parça erdemlerin
9. muñu men me kórkil könilik törü
törü kılkları bu baka tur körü
10. bu kürsi özele öz oldurduki
adaki üç ol kör i köñlüm tokı
11. kamug üç adaklıg emitmez bolur
üçegü turur tüz kamıtma bolur
12. kalı üç adakta emitse biri
ikisi kamıtar uçar ol eri
13. kamug üç adaklıg köni tüz turur
kalı bolsa tört kör bir egri bolur
14. kayu neñ tüz erse kamugı uz ol
kamug uz körü barsa kılkı tüz ol
15. kayu neñ emitse kör egri bolur
kamug egriler isiz urgı bulur

16. kayu tüz emitse turumaz tüşer
kayu neñ köni bolsa tüşmez serer
17. meniñ kılkı ol kör emitmez köni
köni egri bolsa könilig küni
18. könilig özele keser men işig
adırmaz men begsig ya kulısığ kişig
19. bu böğde biçek kim elgide turur
bıçıklı kesigli turur ay unur
20. biçek teg bıçar men keser men işig
uzatmaz men da'vi kılıglı kişig
21. şeker ol kişi bir añar küç tegip
törü balsa mindin kapugka kelip
22. şeker teg süçiyü bannı ol kişi
sevinçlig bolur anda yazlur kaşı
23. uragun yime ol kişiler içer
özi küçkey erse könidin kaçar
24. maña kelse tütüşü törü birse men
uragun içer teg ağır körse men
25. bu kaşım tügüki bu körsüzlüküm
küçemçi kelirlike bu yüksüzlüküm
26. kerek oğlum erse yakın ya yaguk
kerek barkın erse keçigli konuk
27. törüdi ikigü maña bir sanı
keserde adın bulmagay ol mini
28. bu beglik ulı kör könilig turur
köni bolsa begler tiriglik bolur
29. muñar meñzetü sözler öglüg kişisi
kim öglüg sözün tutsa itlür işi
30. könilig öze boldı beglik ulı
bu beglik köki könilik yolu
31. törü kılsa ilke köni bolsa beg
tileg arzu bulgay bu kolısa kalı

Günümüz Türkçesiyle

1. Han dedi: Anladım sözünü, belli / Açayım sözümü sana ölçülü.
2. Seni ben çağırdım en önceki gün / Saygınlıkla verdim (sana) o gün yerini.
3. O şaşılacak işleri bana gösterdin / Kızdırdın beni, işi zorlaştırdın.
4. Bakıp kızdım ise ilendin sen / Sabrettim sana ben, buruştu yüzün.
5. Sen dedin bana: Ben Kut'um ("Kut'un anlamları: uğur, devlet, baht, talih, mutluluk), bil ki / Anlatmak için yaptım, anla bunu.
6. Neler yaptığını ayıra seçe / Açıkladın, anladım hepsini de.
7. Bağışladım o zaman senin özrünü / Değer verdim sana erdeminin dengi (olarak).
8. Bu gün de benim bu kendi huyumu / Sana gösteriyorum her erdemimi.
9. İşte ben de doğruluk ve töreyim / Törenin huyu bu, dikkat et göreyim.
10. Üzerinde oturduğum tahtın/ayağı üçtü, ey gönülümün toku.
11. Üç ayaklı olan asla eğilmez / Üçü de düz durur, hiç kıpırdamaz.
12. Üç ayaktan eğilse biri / (Öteki) ikisi de kayar, uçar üstündeki.
13. Üç ayaklı her şey doğru, düz durur / Olsa dört (ayaklı), biri eğri olur.
14. Hangi şey düz ise her yanı iyi / Her iyinin, dikkat et, düzdür huyu.
15. Hangi şey eğilse, bak, eğri olur / Her eğride kötü tohum bulunur.

16. Hangi düz eğilse, duramaz düşer / Hangi şey doğru olsa düşmez durur.
17. Benim huyum da eğilmez, doğrudur / Doğru, eğri olsa kıyâmet olur.
18. Doğruluk üzere keserim işi / Ayırmam, bey ya da kul olsa kişi.
19. Bu hançer ki elimde durur / Biçen, kesen araçtır, ey güçlü (kişi).
20. Bıçak gibi biçerim, keserim işi / Uzatmam (bekletmemem) o davâ eden kişi(yi).
21. Şeker o kişi (ki) zulme uğrarsa / Benim katıma gelip törü (düzen, görenek, âdet) bulsa.
22. Şeker gibi tatlanıp gider o kişi / Sevinçli olur, açılır (çatılmış) kaşı.
23. Acı itu ("uragun": Hindistan'dan gelen ve ilâç yapılan bir ot) da şu kişiler içer / Zorba olanlar ve doğruluktan kaçanlar.
24. Bana gelseler, ben verince karar / Acı ot içmiş gibi olur yüzler.
25. Kaşımın çatılması, benim sertliğim / Zalimler içindir bu asık yüzüm.
26. Gerek oğlum olsun, gerekse çok yakınım / Gerek yolcu, gerekse geçici konuk.
27. Yasada benim için biridir hepsi / Yargılarken fark bulamaz birisi.
28. Beyliğin temeli, bak, doğruluktur / Doğru olsa beyler, esenlik bulur.
29. Şöyle söyler akıllı kişi / Kim onun sözünü tutsa olur işi:
30. Doğruluk üzredir beyliğin temeli / Beyliğin köküdür doğruluk yolu.
31. Töre kılsa ülkesine, doğru olsa bey / Yerine gelir her emeli, her isteği.

YORUM

Kutadgu Bilig'den yukarıya aldığımız bölümde "doğru yasa"yı, "adaleti" simgeleyen. Kun Togdı, "kut"u simgeleyen Ay Toldı'ya, bir önceki tartışmalarında Ay Toldı'nın anlattıklarını çok iyi anladığını, şimdi de kendisinin "doğru yasa"yı anlatacağını söyleyerek söze başlamaktadır: bu konuşmalarla hükümdar ve veziri birbirlerini daha iyi tanımaya başlarlar. 9. beyitte Kün Togdı, kendisinin doğruluk ve töreyi simgelediğini belirtmektedir: bu iki erdem, tüzenin (adaletin) temel direkleridir. Sırasıyla doğru ile eğrinin tanımlarını ve önemlerini, tüzeli biçimde yargılamanın insanlara mutluluk vereceğini, tüze ya da doğru kararların karşısında, kim olursa olsun eşit olduğunu, bey olabilmenin tek yolunun da bu doğruluk olduğunu söylemektedir.

Söylenenlerin her çağda geçerli genel yargıları içermesi, yapıtın değerini belirli bir çağa özgü olmaktan çıkarıp bütün çağlar için geçerli kılmaktadır: ancak bu nitelikleri nedeniyle günümüzde kuramsal ve soyut kalmaktadır.

Biçim İncelemesi

Kutadgu Bilig, **mesnevi biçimi** ve **beyit birimiyle** yazılmıştır: her beyit kendi içinde uyaklıdır. Uyak düzeni şöyledir: aa/bb/cc/çç/dd/ee/ff/gg/ğğ. Şimdi bu uyakları çizelgedeki yerlerine koyarak inceleyelim:

1. ——— belgü/ep ——— ülgü/ep	6. ——— belgü/ep ——— aç/a
2. ——— kün ——— orun	7. ——— özüñi ——— teñi
3. ——— körkitip ——— berkitip	8. ——— kılkların ——— erdemlerin
4. ——— özüñ ——— yüzüñ	9. ——— törü ——— körü
5. ——— mini ——— munı	

Kutadgu Bilig'in ölçüsü aruzdur. Aruzun,

i – lig – ay / dı – uk – dum / sö – züñ – bel / gü – lep
· – – / · – – / · – – / · – –
fa' ü lün/ fa' ü lün / fa' ü lün / fa' ü l

kalıbıyla yazılmıştır.

Söz Sanatları

Yapıtta söz sanatları bakımından yalın bir dil kullanılmıştır; bu nedenle hemen hemen hiç söz sanatı yoktur. 20. beyitte, "bıçak teg bıçar men keser men işig" (Bıçak gibi bıçerim, keserim işi) denilerek, **ayrıntılı benzetme** yapılmıştır; 22. ve 24. beyitlerdeki benzetmeleri de siz gösterin.

Dil ve Anlatım Özellikleri

Kutadgu Bilig'in öğretici bir yapıt oluşu, bir başka deyişle bir "pendnâme" oluşu nedeniyle süslü ve sanatlı bir dil taşıdığı söylenemez. Şair, doğru bildiği düşünceleri kamuya yaymak amacındadır, sanat yapmak amacı yoktur. Dahası, yapıtın ölçülü ve uyaklı olarak yazılışı, pendnâmelerin şiir biçiminde söylenme geleneğine bağlanabilir. Yapıtın dili, günümüz yazın dilinin uzağındadır. Hem sözcükler hem de cümle yapısı bakımından birçok ayrımlıklar göstermektedir. Sözcükler bakımından çok yalın olduğu söylenebilir. Bundan, henüz girilmiş bulunulan İslam kültürünün kaynak dili olan Arapça'nın, Türkçe'yi henüz tam anlamıyla etkilemeye başlamadığı sonucu çıkarılabilir.

Yapıtın anlatımı doğrudandır. Bunun nedeni, yapıtın içerdiği düşüncelerin okura aktarılmasının kolaylaştırılması, okurun bütün düşünceleri eksiksiz kavraması, böylece de yapıtın amacına ulaşması isteğidir.

ETKİNLİK-31

Aşağıdaki tabloyu uygun biçimde doldurunuz.

Geçiş Dönem Eserlerinin Ortak Özellikleri

a.	
b.	
c.	

ETKİNLİK-32

Aşağıda geçiş dönemi ürünleriyle ilgili bilgileri doğru/yanlış (D - Y) olarak değerlendiriniz.

	D	Y
a. İslâmî devir Türk edebiyatının ilk ürünleri XI ve XII. yüzyıllarda ortaya çıkar.		
b. Kutadgu Bilig ile Atabetü'l Hakayık aynı yüzyılda yazılmıştır.		
c. Geçiş dönemi ürünlerinin ortak özelliği, didaktik nitelik taşımasıdır.		
d. Divanı- Hikmet mesnevi tarzında yazılmıştır.		
e. Atabetü'l Hakayık, Satuk Buğra Han'a sunulmuştur.		
f. Divan-ı Lügatî't Türk ağır bir dille yazılmıştır.		
g. Atabetü'l Hakayık kitabın başındaki 80 beyit dışında, dörtlüklerden oluşan bir eserdir.		
h. Geçiş dönemi Türk edebiyatı bir yandan İslam inancı ve bunun getirdiği Arap ve Fars kültürünün etkisine girerken bir yandan da eski Türk Edebiyatı geleneğini sürdürmeye çalıştığından bir ikilem yaşamıştır.		
i. Kutadgu Bilig, dört ana karakter arasında geçen diyaloglardan oluşmaktadır.		

ETKİNLİK-33

Aşağıdaki bilgilerin karşısına ilgili eserin adını yazınız

a. İslami ilk eserdir.

b. Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür.

c. Aruzla yazılmış ilk eserimizdir.

d. Ahmet Yesevi'nin yazdığı bu eser, dini-tasavvufi halk şiirinin başlangıcı kabul edilir.

e. Türk edebiyatının ilk mesnevi örneğidir.

f. Gerçeklerin eşiği anlamına gelen eser, dini ve ahlaki konularda öğüt vermektedir.

ETKİNLİK-35

Aşağıdaki boşlukları uygun biçimde tamamlayınız.

a. .... adlı eserle mesnevi nazım şekli, ... nazım birimi ve .... ölçüsü edebiyatımızda ilk kez kullanılmıştır.

b. .... Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınmıştır. Türk edebiyatının ilk .....dür; ayrıca hem ..... kitabı hem de ..... bir eserdir.

c. Kutadgu Bilig'de sembolik kahramanlar vardır, bu kahramanlardan ..... adaleti; ..... mutluluğu; ..... aklı; ..... hayatın sonunu temsil eder.

d. .... Ahmet Yesevi tarafından kaleme alınmıştır ve eser, ... şiirinin başlangıcı kabul edilmektedir.

e. .... geçiş döneminin ilk eseridir. .... tarafından yazılmıştır.

f. .... Araplara Türkçe'yi öğretmek ve Türkçe'nin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmıştır.

ETKİNLİK-36

1. İslamiyet'in kabulüyle Türk kültüründe önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimleri tabloda boş bırakılan yerlere yazınız.

İsim	Anlamı	Meslek	Sembölü
Kün-Togdı	"Gün Doğdu"		
Ay-Toldı	"Dolunay"		
Ögdülmüş	"Övülmüş"		
Odgurmuş	"Uyanmış"		

2. Aşağıdaki sözleri hangi sembolik kahramanın söylediğini belirleyerek karşısına yazınız.

a. Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur. Bilgi senin için çok merhametli bir kardeşidir.

b. Bir insan bütün dünyaya tamamen sahip olsa bile, sonunda dünya kalır, onun kısmetine ancak iki top bez düşer.

c. İşini adaletle yap, buna gayret et; hiçbir zaman zulüm etme; Allah'a kulluk et ve O'nun kapısına yüz sür.

d. Hangi iş olursa olsun, sen onu tatlı dille karşıla; her işte tatlı dil kullanırsan saadet sana bağlanır.

e. Akıl bir meşaledir. Kör için göz, ölü vücut için can, dilsiz için sözdür.

f. Çok mal aç gözlüyü doyurmaz. Ecel gelince pişman olur, fakat artık işini yoluna koyamaz.

Aşağıda Kutadgu Bilig adlı metinden alınan bölümlerin incelenmesinde boş bırakılan yerleri uygun biçimde doldurunuz.

Orjinal Metin

Bu üçte adın yok bu dünya nengi
Helal ol ya şüpheli haram ol öngi

Bayat birdi kulka iki köz kulak
Biri dünya baksa biri ukbi bak

Olugli kişi barça ödke tutug
Yitilse ödi kor mangıtmaz butug

Ogul kızka öğret bilig hem edeb
Angar iki acun aning asğı tap

Günümüz Türkçesi

Dünya malının üç özelliği vardır
O (da) ya helal ya şüpheli ya haramdır

Allah kula iki göz iki kulak verdi
Biri (ile) dünyaya biri (ile) ahirete bak

Ölümlü her kişi zamana rehindir
Vakti gelince bir adım (bile) atamaz

Oğula kıza bilgi ve edep öğret
Bu her iki dünyada (onlar için) hayırlı olur

- a. Metin, ... nazım biçimiyle yazılmış olup uyak örgüsü ..... biçimindedir.
- b. Metinde bazı sözcüklerde (köz-göz) günümüz Türkçesine göre yapı ve şekil bakımından farklılıklar vardır; bunlara örnek vermek gerekirse: .....
- c. Şiirin nazım birimi ..... olup öğüt niteliği taşıdığından ..... şiir türüne örnek oluşturur.
- d. Beyitlerde "helal, haram, ukbi (ahiret), edeb" gibi sözcüklerden metnin ..... dönem ürünü olduğu anlaşılmaktadır.
- e. Metnin dili ..... olmakla birlikte metinde yabancı sözcüklere de yer verilmiştir.
- f. Metnin 2. beyitinde "kulak" ve "bak" sözcükleri arasında ..... uyak vardır.
- g. Metinde anlatılanlardan yola çıkarak bu sözlerin sembolik kişilerden ..... tarafından söylendiği sonucuna varılır.
- h. Eser ..... Türkçesiyle yazılmıştır.
- i. Metinde ..... söz edilmektedir.

1

ŞİMDİ TEST ZAMANI

1. İslamiyetin kabulüyle Türklerin yaşamında köktü bir değişim görülmüş, bu değişim dönemin ürünlerinde de kendisini göstermiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu dönemin ürünlerinde görülen değişimlerden biri değildir?

- A) Dini zihniyetin etkisiyle metinlerin içeriğinin değişmesi
B) Ürünlerde İslamiyet'in etkisinin görülmesi
C) Türkçenin edebi dil olmaktan çıkması
D) Türklerin kullandığı alfabenin değişmesi
E) Ürünlerde yabancı sözcüklere yer verilmesi

2. 11. yüzyılda yazılan bu eser ilk ansiklopedik sözlük ve ilk dilbilgisi kitabımızdır. 7500 Türkçe sözcüğün yer aldığı eser, Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Eserde Türklerin tarihleri, coğrafyaları, edebiyatları, gelenek ve göreneklere anlatılarak o dönemin kültürünün günümüze dek ulaşması sağlanmıştır.

Bu parçada sözü edilen eser ve yazarı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Muhakemetü'l Lügatayn - Ali Şir Nevai
B) Şecere-i Türk - Ebul Gazi Bahadır Han
C) Kutadgu Bilig - Yusuf Has Hacip
D) Divan-ı Lügati't Türk - Kaşgarlı Mahmut
E) Atabetü'l Hakayık - Edip Ahmet Yükneki

3. Aşağıdakilerin hangisinde verilen bilgiler, ayraç içindeki eserle uyuşmamaktadır?

- A) Eserde, insanı geliştiren ve güçlendiren faziletler dikkati çeker: Bilgi edinmek, okumak, güzel yazmak, çeşitli bilimlere sahip olmak ...Bir yönü ile bir nasihatname niteliğinde olan eser, bir yönü ile de bir siyasetnamedir. (Kutadgu Bilig)
B) "Türk Lehçelerinin Divanı" anlamını taşıyan ve Türkçenin önemli bir kültür hazinesi olan eser, yazarının yaşadığı dönemdeki Türk toplulukları ve onların dili hakkında ses, biçim, anlam ve söz varlığı konusunda bilgiler vermektedir. (Divan-ı Lügati't Türk)
C) Hakaniye Türkçesiyle yazılmış olan bu eserde, bilginin faydası, cehaletin zararları, cömertlik, cimrilik, iyi ve kötü huylar anlatılarak halka yararlı olmak hedeflenmiştir. (Atabetü'l Hakayık)
D) Eserde yazar, Farsça ile Türkçeyi karşılaştırarak Türkçe kelime hazinesinin Farsçaya nazaran daha zengin, güzel ve esnek olduğunu anlatmakta, Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu dile getirmektedir. (Muhakemetü'l Edeb)
E) Dini, tasavvufi ve öğretici bir eserdir. Eserin yazılma amacı, halka İslamiyet'i hikmetli bir şekilde öğretmektir. Şiirler, sade bir dille yazılmış, öğretici mahiyette manzumelerdir. (Divan-ı Hikmet)

4. (I) Kutadgu Bilig 900 yıllık bir geçmişli olan İslami Türk edebiyatının ilk en büyük verimidir. (II) 6645 beyitlik didaktik bir manzume olan eser, aruzun fa'ülün faulün faulün fa'ül vezniyle yazılmıştır. (III) Yazar İran sanatçılarından eserinde dörtlüklere ve hece ölçüsünde yer vermemiştir. (IV) Yusuf Has Hacip eserini meydana getirirken gerek nazım örgüsü, gerekse epik üslup açısından Firdevsi'nin Şehnâme'sinden etkilenmiş. Onun Farsçada yaptığını Türkçede yapmıştır. (V) Yazar, insana her iki dünyada gerçekten kutlu olmak, mutlu yaşamak için gerekli yolu göstermek amacıyla bu eseri kaleme almıştır.

Yukarıda Kutadgu Bilig adlı eserle ilgili olarak numaralı cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı yapılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Görüldüğü gibi kitapta ilk olarak dönemin genel özellikleri maddeler halinde belirtilmiştir. Daha sonra Kutadgu Bilig eseri ve yazarı hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Sonrasında Kutadgu Bilig eserinden orijinal metinlere, beyitlere yer verilmiş, metne günümüz Türkçesi hali de eklenmiştir. Daha sonra metin yorumlanmış, açıklanmış; biçim, söz sanatları, üslup yönüyle değerlendirilmiştir. Son olarak ise birçok renkli, açıklayıcı, kazanım pekiştirici etkinlik ve testler kullanılmıştır.

Dönemim genel özellikleri, yazar ve eser hakkında verilen bilgilerin niteliği tartışılabilir. Ancak bir fikir vermesi açısından ve metin üzerinde hem açıklama hem yorumlama yapabilmek için bir bilgi altyapısının olması elzemdir.

Son bölümdeki etkinliklerin çeşitliliği de her öğrenciye hitap eden bir alternatif sunmak adına olumludur.

4.3. ESEN YAYINLARI KAYNAK KİTABININ KONUYU VERİŞ ŞEKLİ

İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı

2. İSLAMİ DÖNEM'DE İLK DİL VE EDEBİYAT ÜRÜNLERİ (XI - XII. YÜZYILLAR)

En eski çağlardan beri dil ve edebiyat ürünleri, oluşturuldukları dönemin zihniyet dünyasının, kültür ve medeniyet değerlerinin etkisinde gelişmiş, bazen de bunların somut aktarıcısı ve başat ögesi konumuna yükselmiştir. Edebiyat tarihçileri, edebiyatla gerçek yaşam ve uygarlıklar arasındaki bu derin ilişkiden yola çıkarak Türk edebiyatının sekiz yüzyıllık dönemini "İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı" sözüyle karşılamışlardır. **İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı Dönemi'nde Türk milletinin yaşam biçimini belirleyen en önemli öge "İslam merkezli değer ve kabuller" dir.**

İslamiyet'in kabulü, Türklerin yaşam biçimlerinden mimarilerine, dil ve sanat ürünlerinden devlet düzenlerine kadar hemen her alanda çok önemli değişikliklerin yaşanmasını sağlamıştır. Söz gelimi Türkler, kendi şehirlerini, İslamiyet'i kabul ettikten sonra gerçek anlamda kurmuş ve mimari eserlerle donatmışlardır. Türklerin Uygurlar döneminde yerleşik hayata geçerek çeşitli şehirlerde yaşadıkları kabul edilse de Türklerin kendi damgalarını vurdukları şehirler, İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte kurulmaya başlanmıştır. O güne dek hükümdar

sarayını merkez kabul eden ve yerleşimleri onun etrafında şekillendiren anlayışın yerine, "cami"yi şehrin merkezi kabul eden yeni bir anlayış hâkim olmuştur. İbadet edilen bir mekân olmanın ötesinde, toplumun eğitildiği, yöneticilerle halkın bir arada bulunma fırsatı bulunduğu, şehir yaşamıyla ilgili her türlü sorunun görüldüğü sosyal ve kültürel mekânlar olan camiler, zaman içinde birer külliye dönüşmüş, ticari hayat da bu külliyelerin etraflarında gelişmiştir.

İslamiyet'in kabulüyle yaşanan değişimler gerek tema gerekse alfabe, dil ve anlatım bakımından 11 ve 12. yüzyıllarda oluşturulan eserlere yansımıştır. **Bu dönem eserlerinde İslam kültür ve medeniyetinin ortak temaları işlenmiş, eserlerin oluşturulduğu Karahanlı Türkçesinde (Hakaniye Lehçesi) İslami kültürün etkisiyle Arapça ve Farsça kelimelere yer verilmiş; Uygur alfabesi yerini süreç içinde Arap alfabesine bırakmıştır. Bu dönemde oluşturulan dil ve edebiyat ürünlerini, sanat metni ve öğretici metin olarak kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü bu metinlerde edebî metinlere özgü niteliklerle öğretici metinlere özgü nitelikler çoğunlukla iç içe geçmiştir.**

Türkler Arap alfabesini yalnızca metin yazımında kullanılan şekiller sistemi olarak algılamamış, bu yazıya estetik bir değer katarak **hat** sanatında ölmüş eserler ortaya koymuşlardır. Özlü sözlerin, şiirlerin, din büyüklerinin isimlerinin, ayetlerin, hadislerin yazılı olduğu hat sayfaları çoğunlukla tezhip sanatıyla süslenmiştir.

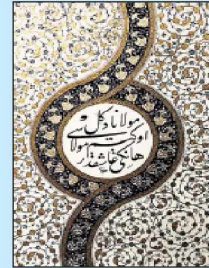
Hattat Halim Özyazıcı

Hattat Yusuf Ergün

Hattat Hulusi Efendi

Hat : Hüseyin Kutlu
Tezhip : Mamure Öz

KUTADGU BİLİĞ

İslami Dönem'de ilk dil ve edebiyat ürünleri, Karahanlılar Dönemi'nde oluşturulmuştur.

İslami edebiyatın ilk ürünlerinin verildiği Karahanlı ülkesinin Buhara, Semerkant, Farab, Balasagun, Kaşgar, Taşkent gibi şehirleri; zamanla birer kültür merkezine dönüşmüş; bu şehirlerde Farabi, İbni Sina, Kaşgarlı Mahmut, Uluğ Bey, Ahmet Yesevî, Yusuf Has Hâcîp gibi nice edebiyatçı, felsefeci, bilim adamı ve mutasavvıf yetişmiştir.

İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı Dönemi'nde oluşturulan **ilk eser olan Kutadgu Bilig'i, Yusuf Has Hâcîp** yazmıştır. Yusuf Has Hâcîp, Balasagun'da yazmaya başladığı Kutadgu Bilig'i 1070 yılında Kaşgar'da tamamlamış ve Karahanlı hükümdarlarından Tabgaç Uluğ Buğra Karahan'a sunmuştur.

Yusuf Has Hâcîp, "mutluluk veren bilgi" anlamına gelen bu eserinde dünya ve ahiret hayatında mutluluğa ulaşmak için neler yapılması gerektiğini anlatmış, devlet adamlarında bulunması gereken nitelikler ve devlet yönetiminde uyulması gereken kurallar hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Türkçe kaleme alınmış ilk **siyasetnâme** olan Kutadgu Bilig'de, didaktik öğeler belirgin biçimde kullanılmıştır.

Eser, dört kavram üzerine temellendirilmiş, bu kavramlar dört kişi ile canlandırılmış, verilmek istenen mesaj bu şekilde somutlaştırılmıştır. Kutadgu Bilig, bu kişilerin karşılıklı konuşmaları üzerine kurulmuştur. Kavramların kişiler aracılığıyla anlatılması, eserin **alegorik** bir nitelik kazanmasını sağlamıştır.

Kutadgu Bilig, 11'i giriş, 74'ü asıl, 3'ü de bitiş bölümü olmak üzere 88 bölümden oluşmuştur. Eserin Türk edebiyatında o güne kadar kullanılmayan bir nazım biçimi (**mesnevi**) ve şiir ölçüsüyle (**aruz**) oluşturulması, İslam kültürünün egemen olduğu İran ve Arap edebiyatlarının, Türk edebiyatını etkilemeye başladığının tipik göstergesidir. Kutadgu Bilig, temelde mesnevi nazım biçimiyle oluşturulmasına karşın eserde Türk edebiyatının İslamiyet öncesi klasik nazım birimi olan **dörtüklere** de yer verilmiştir. Bu durum, eserin yazıldığı zaman diliminde eski edebiyatın izlerinin tamamen silinmediğini, söz konusu zaman diliminin bir **Geçiş Dönemi** olduğunu göstermektedir.

EK BİLGİ - 1

Mesnevi, Din Dönemi Türk, İran ve Arap edebiyatlarında anlatmaya bağlı edebî metinlerin oluşturulması için kullanılmış bir nazım şeklidir. Mesnevîde her beyit kendi içinde (aa bb cc) kafiyelidir. Mesnevi, Modern Dönem edebî metinleri olan roman ve hikâyenin Din Dönemi Türk, İran ve Arap edebiyatlarındaki karşılığı olarak düşünülebilir.

EK BİLGİ - 2

Aruz, hecelerin açıklık-kapalılığına (kısalık-uzunluğuna) dayanan şiir ölçüsüdür. Bu ölçü, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap ve İran edebiyatlarından Türk edebiyatına geçmiş ve daha çok divan edebiyatı şiir geleneğinde kullanılmıştır.

Hece ölçüsü, dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine; aruz ölçüsü ise hecelerin biçim ve değerlerinin eşitliğine dayanır. Aruz ölçüsüne göre heceler açık (kısa) ve kapalı (uzun) olmak üzere ikiye ayrılır. Birkaç özel durum dışında aruzda **ünlü ile biten heceler açık, ünsüzle biten heceler kapalı** kabul edilir.

Bir tek uzun ünlüden oluşan heceler ile başında, ortasında ya da sonunda uzun ünlü bulunan heceler de kapalı hece kabul edilir. Aslında Türkçe kökenli kelimelerde uzun ünlü bulunmaz. İçinde uzun ünlünün bulunduğu bütün kelimeler, Türkçeye İslam kültür ve medeniyetinin etkisiyle Arapça ya da Farsçadan geçmiştir:

□ â-dil	□ lâ-le	□ pîr
□ şî-rîn	□ î-râ-de	□ tû-fân

Açık ve kapalı heceyi birkaç örnek üzerinde gösterelim:

* "Bu evi ona babası aldı." cümlesini oluşturan on heceden dokuzu açıktır. Kapalı hece "aldı" kelimesindeki "al"dır. Açık heceler

↳ ya bir tek ünlüden (Bu e-vi o-na ba-ba-sı aldı.)

↳ ya da bir ünsüz ile bir ünlüden (Bu e-vi o-na ba-ba-sı al-dı.) oluşmuştur. Yani bu hecelerin tümü ünlü ile bitmiştir.

* “Siz onlardan korkmazdınız.” cümlesini oluşturan sekiz heceden yedisi kapalıdır. Açık hece “korkmazdınız” kelimesindeki “dı”dır. Kapalı hecelerin tümü ünsüzle bitmiştir.

Nasıl ki hece ölçüsünde yedili, sekizli, on birli vb. kalıplar varsa aruzda da belli kalıplar vardır. Aruz kalıplarında geçen ve **tef'ile** olarak adlandırılan **fâilâtün, mefâilün** gibi ses kümeleri, hecelerin ses değerlerinin kodlanmasını sağlar. Bunu bir örnekle açıklayalım:

* **Bilirdiniz** kelimesi dört heceden oluşmuştur: Bu hecelerden “bi” ve “di” ünlüyle bittiği için açık, “lır” ve “niz” ünsüzle bittiği için kapalıdır. Aruz kalıpların bulunurken açık heceler (.) kapalı heceler (_) ile gösterilir.

Buna göre “bilirdiniz” kelimesindeki hecelerin ses değerleri şu şekilde gösterilebilir: . . . . .

Aynı durum **mefâilün** kelimesi için de söz konudur. Çünkü bu kelimedeki

me: Ünlüyle bittiği için açık hece (.)

fâ: Uzun ünlü ile bittiği için kapalı hece (_)

i: Bir tek ünlüden oluştuğu için açık hece (.)

lün: Ünsüzle bittiği için kapalı hece (_)dir.

Görüldüğü gibi “bilirdiniz” ile “mefâilün” kelimeleri ses değerleri bakımından birbirine denktir. O hâlde “bilirdiniz” kelimesini kodlamak için “mefâilün” kelimesinden yararlanılabilir.

Aruz kalıplarının “fâilâtün, mefâilün” gibi kelimelerin (tef'ilelerin) yan yana getirilmesiyle oluşturulduğunu söylemiştik. Kutadgu Bilig, aruzun

fe û lün / fe û lün / fe û lün / fe û l

kalıbıyla oluşturulmuştur. Diğer önemli aruz kalıplarının birkaçı şöyle gösterilebilir:

me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün / me fâ i lün

fe û lün / fe û lün / fe û lün / fe û lün

fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

mef û lü / fâ i lâ tû / me fâ i lü / fâ i lün

fe û lün / fe û lün / fe û lün / fe û l

mef û lü / me fâ i lü / me fâ i lü / fe û lün

Kutadgu Bilig’de, manzum edebî metinlerin başarısına gölge düşüren bazı kusurlar vardır. Bu kusurların en önemlileri şunlardır: Eserin kimi yerlerinde kafiye sıkıntısı çekilmesinden ötürü **aynı kafiye için birçok kez tekrarlanması**; eserin dinî, hukukî, toplumsal sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan **didaktik yönünün, lirik yönünün önüne geçmesi**; Türkçe kelimelerde uzun ünlülerin bulunmamasından ötürü **aruz ölçüsünün başarıyla kullanılamaması** vb.

Bunların yanında eserde “Parlak Bahar Mevsimi”nin betimlendiği ve Tabgaç Uluğ Buğra Karahan’ın övüldüğü bölümler, şiirsel açıdan edebî metinlerin genel niteliklerine taşımaktadır. Eserin birçok yerinde eski Türk şiirinin özelliklerinden olan iç kafiye ve aliterasyonlar da başarılı şekilde kullanılmıştır.

“Kutadgu Bilig’in Türk kültürü ve dili açısından önemli olmasının nedenlerinden biri de eserde **Türk atasözlerine ve bilgece sözlere yer verilmesidir**. Fakat bunlar orijinal şekilleriyle kullanılmamış, şiirin ölçüsüne ve şairin dili kullanma biçimine bağlı olarak manzum şekillerde ifade edilmiştir. Bu tür sözler üç ana başlıkta incelenebilir:

1. Atasözü: Bunlar eserde şu adlarla anılmaktadır: avıçça sözi (yaşlı insan sözü, atasözü), oğlûg sözi (akıllı kişi sözü), ukuşlug sözi (anlayışlı kişi sözü), karı sözi (yaşlı insan sözü).

Ukuş körki til ol bu til körki söz
Kişi körki yüz ol bu yüz körki köz

Aklın süsü dildir, dilin süsü söz,
İnsanın süsü yüzdür, yüzün süsü de göz.

Örün süt bile kirse edgü kılık
Ölüm tutmagınca evürmez yonk

İylilik annenin sütüyle insanın özüne girerse
O, ölünceye kadar yolunu şaşırılmaz.

Bu edgü kılı tur ay edgü kişi
Karımaz bolur edgü mengü yaşı

İylilik yapmaya devam et ey iyi kişi,
İylilik kocamaz, onun ömrü ebedidir.

2. Bilge sözü: Bunlar için eserde "biliglig sözi" ifadesi kullanılmaktadır.

Buşı bolsa yalnuk biligsiz bolur
Kalı övke kelse ukuşuz kılır

İnsan kızarsa bilgisiz duruma düşer,
Eğer övke gelirse o onu akılsıza çevirir.

Kayu işke ivşe uzar kiç kalur
İve kalmış işler ökünçlüg bolur

Hangi işte acele edilirse iş uzar ve gecikir,
Acele ile yapılan işler pişmanlıkla biter.

3. Şair sözü: Eserde bu tür sözler için "şair sözi" ifadesi geçmektedir.

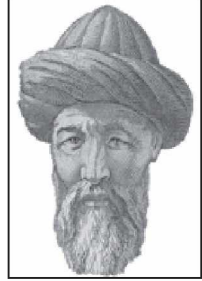
Bilig kıymetini biliglig bilir
Ukuşka ağırlık biligdin kelir

Bilginin değerini bilgin bilir,
Anlayışa saygı, bilgiden gelir.

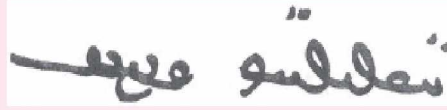
Negü bar ajunda anar hilesiz
Negü hile bar kim anar çaresiz

Dünyada ne var ki onda hile bulunmasın,
Ne hile var ki ona çare bulunmasın?

Kutadgu Bilig, Hakaniye (Karahanlı) Türkçesiyle yazılmıştır. Türklerin Orta Asya'da İslamiyeti kabul etmeleriyle başlayıp 13. yüzyılın başlarına kadar devam eden dönemi olan Hakaniye (Karahanlı) Türkçesinde eserlerin bir kısmı Uygur bir kısmı da Arap alfabesiyle yazılmıştır. Nitekim bugün elimizde bulunan "Kutadgu Bilig"lerin yazma nüshalarından ikisi Arap, biri de Uygur alfabesiyle yazılmıştır. Bunlardan hiçbirini Yusuf Has Hâcip'in yazdığı orijinal "Kutadgu Bilig" değildir. Bugün elimizdeki "Kutadgu Bilig"ler asıl nüshadan değil, eserin kopyalarından yapılan kopyalardır.

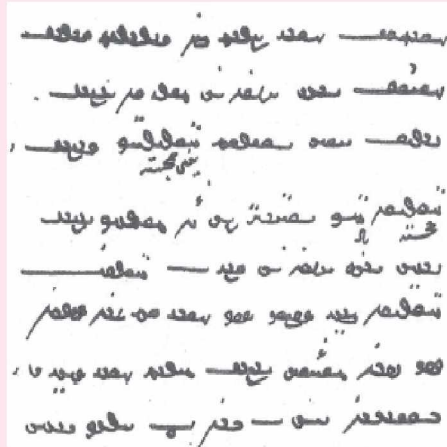

Yusuf Has Hâcip

Kutadgu Bilig'in Viyana nüshasından alınan soldaki görselde sağdan sola okunan Uygur harfleriyle KUTADGU BİLİG yazmaktadır.

Kutadgu Bilig'in Viyana nüshasından alınan bir parça

Bu parçanın çeviri yazı ile gösterilmiş ve günümüz Türkçesine aktarılmış biçimleri

Sözüm söyledim men bitidim bitig
Sunup iki ajunı tutgu elig
Kitab atı urdum Kutadgu Bilig
Kutadsu olıgıka tutsu elig
Kişi iki ajunı tutsa kutun
Kutadmış bolur bu sözüm çın bütün
Bu Kün-Togdı ilig tidim söz başı
Yörügin, ayayın ay edgü kişi
*****

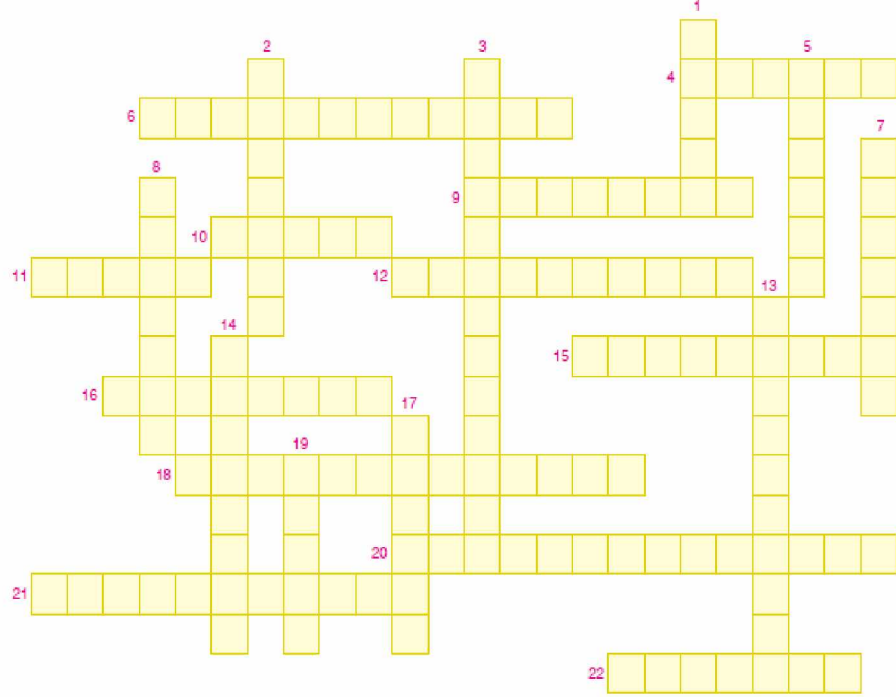
Sözümü söyledim ben, kitabı yazdım
Uzanıp iki dünyayı tutan bir eldir
Kitabın adını koydum Kutadgu Bilig
Kutlu olsun okuyana, elini tutsun
Kişi iki dünyayı kutla tutarsa
Kutlanmış olur, bu sözüm doğru, бүтүндүр
Önce Kün-Togdı Bey'den söze başladım
Yorarak açıklayayım, ey iyi kişi

KUTADGU BİLİĞ'DEKİ KİŞİLER		
ADI	ESERDEKİ KONUMU	TEMSİL ETTİĞİ KAVRAM
Kün Togdı	Hükümdar	Adalet - kanun
Ay Toldı	Vezir	Mutluluk
Ögdülmiş	Vezirin oğlu	Akıl
Odgurmuş	Vezirin oğlunun arkadaşı	Akıbet - kanaat

Kutadgu Bilig'den	
Beglike Seza Bolgu Teg Beg Negü Teg Kerekin Ayur	Beyliğe Lâyık Olacak Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler
İlig aydı emdi ayıtgu sözüüm Bu erdi munu emdi aytur özüm	Hakan dedi: Şimdi soracak sözüüm Bu idi, bunu şimdi söyler özüm
Törütü apa oğlanın bir bayat Ulug bâr kışığ bar isiz edgü at	Yarattı âdemoğlunu bir Tanrı Büyük, küçük kötü iyi adlılar
Bililig biligsiz ırğay bar ya bay Ukuşlug ukuşsuz otunbar ked ay	Bilgili biligsiz, yoksulu zengini Akıllı akılsız, odun; hepsini
Negü teg kerek beg munı başlasa Çavı barsa atı işin işlese	Nasıl olmalı bey ki bunları yönetsin Şöhreti yayılsın, işleri yürütsün
İtilse ili hem bayusa budun Atı edgü bolsa ol erter ödün	Düzene girsin il, zenginleşsin budun İyi ad bıraksın öldüğü zaman
Mazine urunsa kûmüş hem ağı Yagı boynı yença kiterse çoğı	Hazine dolsun gümüş ve altınla Düşman boynu vurulsun, kalksın kargaşa
Yumıtsa er at bolsa küçlüg elig Yontsa törü tüz yetürse bilig	Toplansın ordu, olsun güçlü bir el Yürütsün töreyi düz, yetirsin akıl
Çavıksa ajunda yadılsa atı Bedüse küninge kötürse kutı	Şöhret bulsun dünyada, yayılsın adı Büyüsün günden güne, yükselsin bahtı
Erejin avınsa yise il uzun Bütün can üzülse yise ol ajun	Huzurla yaşasın, hüküm sürsün çok Bütün canlar feda, o yaşasın tek
Ögdülmiş Cevabı İligke	Ögdülmiş'in Hakana Cevabı
Yanut birdi ügdülmiş aydı ilig İdi ters ayıttı manga bu bilig	Cevap verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan Çok zor sordu bana bu bilgiden
Bil beglik işin barça begler bilir Törü öngdi kılık yang olardan kelir	Bu beylik işini hep beyler bilir Töre, kanun, örf, âdet onlardan gelir

BULMACA

Birden çok kelimedenden oluşan cevaplarda kelimeler arasında boşluk bırakmayınız. Kelimelerin doğru yazılışlarında kullanılan noktalama işaretini (^ ' -) bulmacayı doldururken kullanmayınız.

1. Cemşid ü Hurşid'deki kişilerden biri
2. Ahmedî'nin "Cemşid ü Hurşid"i oluştururken kullandığı nazım şekli
3. Dolapnâme, Kitab-ı Miglate, Dil-guşa, Gevhernâme isimli kitapları olan mutasavvif-şair
4. Büyük Selçuklu Devleti'nde edebiyat ve devlet dili
5. Battalnâme'deki kişilerden biri
6. Ahmedî'nin eserlerinden biri
7. Dânişmendnâme'deki mekânlardan biri
8. Hacı Bektâş-ı Velî'ye göre tasavvuftaki dört kapıdan biri
9. Mantiku't-Tayr'ı kaleme alan mutasavvif-şair
10. "Cemşid ü Hurşid" mesnevisinin birim değeri
11. Tarikatlara mensup olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh
12. Nedeni bilinen doğa olaylarını gerçek nedenlerinin dışında, çoğunlukla da sevgiliyle ilgili bir nedene bağlayarak açıklama sanatı
13. Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki başkahramanlardan biri
14. Dede Korkut Hikâyeleri'nde anlatılan Oğuz ülkesinin Bayındır Han'dan sonra gelen ikinci önemli kişisi
15. Dinî-tasavvufî halk şiirinin 13. yüzyıl ortalarıyla 14. yüzyılın ilk çeyreği arasında Orta Anadolu'da yaşadığı tahmin edilen temsilcilerinden biri
16. İnsanın manevi yönünü öne çıkaran, kişinin içsel dönüşüm geçirerek Allah'a ulaşmasını amaçlayan bir duyuş, düşünüş ve yaşayış sistemi
17. Şiirde tarihî, dinî, mitolojik olay, varlık ya da kişilerin isimlerine ya da bunları çağrıştıran ifadelere yer verilmesi sanatı
18. Kişi kadrosunda Gavarıs, Bidaris, Abdurrahman-ı Tokatî ve Efrumiyye'nin de bulunduğu destansı metin
19. Battalnâme'nin anlatıcısının olay örgüsünü anlatmada kullandığı bakış açısı
20. Battal Gâzi'yi rüyasında gören destan kahramanı
21. Divan edebiyatının ve gazel yazma geleneğinin Anadolu'daki kurucusu
22. Hacı Bektâş-ı Velî'ye ait, tasavvuf temalı eser

DOĞRU – YANLIŞ

1. Sefaretnâme türünde yazılmış eserlerin en tanınmış Evliya Çelebi'ye aittir.

DOĞRU YANLIŞ

2. Fuzûlî, "Şikâyetnâme" isimli mektubunu mesnevi nazım biçimiyle oluşturmuştur.

DOĞRU YANLIŞ

4. "Fütüvvetnâme"ler, öğretici metinlerdir.

DOĞRU YANLIŞ

5. "Kısâs-ı Enbiyâ"larda tasavvuf büyüklerinin hayatları ve kerametleri anlatılmıştır.

DOĞRU YANLIŞ

ESEN YAYINLARI

BOŞLUK DOLDURMA

1. ...., Türk edebiyatındaki ilk şuara tezkiresidir.

2. .... tarafından Farsçadan çevrilen "Kâbusnâme", öğüt verici bir nitelik taşır.

3. Erzurumlu Mustafa Darî tarafından yazılan ....., bir tarih kitabıdır.

4. Şuara tezkirelerine günümüz edebiyatındaki en yakın tür .....dir.

ESEN YAYINLARI

ESER

1 Tuhfetü'l-Harameyn

2 Kâbusnâme Tercümesi

3 Mir'âtü'l-Memâlik

ŞAİR-YAZAR

A Sinan Paşa

B Veysi

C Seydi Ali Reis

TEST - 2 (BAŞLANGICINDAN MODERN DÖNEM'E KADAR TÜRK EDEBİYATI) LYS-ÖSS-ÖYS SORULARI

1. (I) Destanları meydana getiren ve kuşaktan kuşağa aktaran destancılara, geçmişte "ozan" adı verilmiştir. (II) Elleri sazlarıyla diyar diyar dolaşan "âşık"ların aksine onlar, orduları galeyana getirmek, önemli olayları toplumun hafızasına yerleştirmek için kahramanlık destanları tenzüm etmişlerdir. (III) Atlı göçebe hayat tarzını benimseyen bu sanatçılar sadece şiirle uğraşmışlar, yönetimden ve yöneticilerden olabildiğince uzak durmuşlardır. (IV) Ozanlık geleneğinin bir devamı olarak değerlendirebileceğimiz âşıklık geleneği ise tekke kaynağından da beslenerek daha çok köy, kasaba insanına seslenmiştir. (V) Arap ve Fars öykücülük geleneklerinden beslenen, temsilcileri âşıklara nazaran daha eğitilmiş ve şehirliler olan kıssahanlık veya meddahlık geleneği ise daha çok şehirlerde kendisine yer bulmuştur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(LYS 2013)

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde, ayraç içinde verilen sanat yoktur?

- A) Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli
(Hüsnütalil)
- B) Uçuyor rüzgâr gibi altımdaki küheylan
Ne kadar dizginlesem yavaşlayacak değil
(Mübalâğa)
- C) Kuşlar küsmüş yuvaya, ağaçlar yaprak vermez
Bu kavgalar bitecek, zulüm ebedî değil
(Teşhis)
- D) Gerçek, hayali aşta, ufuklar uzak değil
En olmaz isteklere uzanmak yasak değil
(Tezat)
- E) Gül yaprağına döndü tekmesi düşmanların
Sunulan zehir değil, saplanan bıçak değil
(Teşbih)

(LYS 2013)

3. Her sanatçı önceleri başkalarını taklit eder. Fakat sonra gerek dünya görüşü gerekse sanat gücüyle kendine özgü bir üsluba kavuşur ve taklitten kurtulur.

Bu parçada dile getirilenler divan şairi açısından değerlendirildiğinde aşağıdaki kavramlardan hangisi, divan şairinin "taklit" dönemi için kullanılabilir bir kavramdır?

- A) Nazire B) Tercüme C) Caize
D) Şerh E) Haşiye

(LYS 2013)

4. Aşağıda ayraç içinde verilen terimlerden hangisi, birlikte verildiği açıklamaya uygun değildir?

- A) Uyaklı beyit (Musarra)
B) Gazel ve kasidelerde ilk beyit (Matla)
C) Bir gazelin en güzel beyti (Şah beyit)
D) Özlü ve güzel anlamlı beyit (Taç beyit)
E) Gazelerde şairin adının geçtiği beyit (Mahlas beyti)

(LYS 2013)

5. I. Beş mesneviden oluşan eserlerin genel adı
II. Divan edebiyatında ünlü kişilerin biyografilerini ve sanatçı kişiliklerini anlatıp çalışmalarını örneklendiren eserler
III. Halk edebiyatındaki mâniye benzeyen, aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla yazılan nazım biçimi
IV. Uzun okunması gereken bir heceyi vezin gereği kısa okuma
V. Kasidelerde methiye bölümlerine geçişi sağlayan beyit

Divan edebiyatı ile ilgili aşağıdaki terimlerden hangisinin tanımı yukarıda verilmemiştir?

- A) Hamse B) Girizgâh C) Tuyuğ
D) Tezkire E) İmale

(LYS 2013)

Görüldüğü gibi bu kaynak kitapta ilk olarak XI.-XII. yy. ile ilgili bilgi verilmiş, bu dönemin ve dönem Türkçesinin özellikleri genişçe anlatılmıştır. Akabinde Kutadgu Bilig eseri ve yazarı Yusuf Has Hacip hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Eserdeki alegorik anlatım ve bunun açıklamasına da yine tafsilatlı bir şekilde yer verilmiştir.

Daha sonra Kutadgu Bilig eserinin hem orijinal beyitleri hem de günümüz Türkçesine çevrilmiş halleri kullanılmıştır.

İncelediğimiz Esen yayınları kitabında yer alan etkinlik ve testler konu sonunda hatta ünite sonunda da değil kitabın sonunda yer aldığı görülmüştür. Bu, önceki kaynaklardan farklı bir durumdur. Bunun çok da isabetli bir uygulama olmadığı kanaatine varılmıştır. Çünkü etkinlikler ilgili konuyu veya üniteyi değil de geneli içine alacak şekildedir.

Etkinlikler incelendiğinde bulmaca, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme gibi farklı çeşitlerin kullanıldığı görülmüştür.

Etkinliklerden sonra gelen testler ise yayınevine ait sorular olmayıp önceki yıllarda ÖSYM tarafından uygulanan sınav soruları olduğu belirlenmiştir.

4.4. FARKLI KAYNAKLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Üç kaynak kitaptaki anlatıma, konunun sunuşuna bakıldığında görülmüştür ki her üç eserde de metin; konunun anlatılmasında, anlaşılmasında merkezde ve çok önemlidir. Ancak farklı kaynaklarda ilgili yapıttan alınan alıntılar, bölümler farklılık arz etmektedir.

Yine metin sonunda yer alan etkinlikler her üç kaynakta da bulunmaktadır. Ancak bu bölümde de etkinliklerin niteliği, çeşitliliği, görselliği, kazanımlarla ilişkisi farklılık göstermektedir.

Ayrıca metin ve etkinliklerden önce konunun kavramları, dönem, eser, yazar ile ilgili teorik bilgi MEB kitabında hiç yokken diğer kaynaklarda öncelikle kullanılmıştır.

O halde başarılı bir ders kitabının hazırlanabilmesi için şu hususların öne çıktığı sonucuna varılabilir:

- 1) İşlenen konudan önce öğrencilerin fikir sahibi olabileceği, yorum yapabilme altyapısına erişebileceği bilgilere yer verilmesi ancak bunda aşırıya kaçıp öğrencilerin bilgi hamalı haline getirilmemesi
- 2) Seçilen metinlerin ilgili eserin özünü verebilecek yeterlilikte olması, metin farklı bir döneme aitse metnin Türkiye Türkçesine başarılı bir çevirisinin de eklenmesi
- 3) Etkinliklerin konunun hemen sonunda bulunması; çeşitliliğinin, görselliğinin, kazanımlarla uygunluğunun çok iyi ayarlanması

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. PROBLEM DURUMU

5.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Türk Edebiyatı öğretmenlerinin 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı hakkındaki görüşleri demografik değişkenler (Cinsiyet, eğitim durumu, mesleki kıdem) açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Türk Edebiyatı öğretmenlerinin 10.sınıf Türk edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğu hakkındaki görüşleri ilgili maddelere göre nasıl şekillenmiştir?

5.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmada edebiyat öğretmenlerinin Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmada, ondan istifade etmedeki düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Türk Edebiyatı öğretmenlerinin 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabından istifade etme düzeyleri belirlenirken uygulanan ankette 16 maddelik soru sorulmuştur. Bu sorularla hangi noktalarda, alanlarda ne derece bir fayda sağlandığı görülmeye çalışılmıştır. Böylelikle ders kitabının hem üstün yönlerinin hem de eksik veya hatalı yönlerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Ayrıca bu durum belirlenirken de cinsiyet, eğitim durumu, mesleki kıdem gibi değişkenlerin ders kitaplarından yararlanmayı etkileyip-etkilemediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

5.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde en fazla kullanılan ders aracı olan ders kitapları, öğretmenler tarafından öğretim programları dikkate alınmaksızın adeta ideal bir rehber olarak algılanmakla birlikte en çok eleştirilen eğitim araçlarından birini teşkil etmektedir. Ders kitapları sadece öğretmenler tarafından değil başta idare olmak üzere öğrenci, veli ve diğer eğitim paydaşları tarafından da en muteber ders aracı olarak kabul görmektedir. Hatta öyle ki her eğitim ve öğretim yılı başında tüm okullara resmi yazı gelir ve MEB ders kitabının dışında veya ilave bir kaynağın alınması, kullanılması kesinlikle yasaklanır. Yani ders kitabı o derece merkeze alınır

ki bir öğretmen tamamen iyi niyetli ve öğrencilerin faydasına olacak biçimde bile olsa başka bir kaynağı ek olarak kullanamaz, zorlamadan dahi tavsiye edemez.

İşte bu kadar öne çıkarılan ancak o ölçüde tenkit edilen ders kitaplarından biri olan 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı, işlevsellik ve müfredata uygunluk yönlerinden öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş ve ulaşılan sonuçlar bu alanda çalışma yapacak araştırmacıların ve ilgililerin istifadesine sunulmuştur. Ayrıca ders kitabı yenilenirken dikkate alınabilecek hususlar ortaya konmuştur.

Araştırmanın önemini 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabıyla ilgili ulaşılan şu tespitlerle özet olarak ortaya koyabiliriz:

- 1- Ders kitabı Milli Eğitimin amaçlarına genel manada katkı sağlamaktadır.
- 2- Ders kitabında konuyla ilgili hiçbir teorik bilgiye yer verilmemekte, bu durum da öğrencilerde yorumlama ve metin kritiği noktasında eksiklikler oluşturmaktadır.
- 3- Ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağlama ve okuma alışkanlığı kazandırma yönleriyle yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır.
- 4- Ders kitabındaki etkinliklerin sınıf ortamında uygulanabilir olmadığı yönünde güçlü bir kanaat belirtilmiştir.
- 5- Daha görsel, ilgi çekici, eğlenceli bir ders kitabının gerekliliği ortaya çıkmıştır.
- 6- Ders kitabıyla ÖSYM soruları arasında örtüşme olmadığı açıktır.

5.4. ARAŞTIRMA SAYILTI LARI

Bu araştırmadaki sayılıtlar ortaöğretim okullarında görev yapan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin 10.sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğu hakkındaki görüşleri ile ilgilidir.

- Öğretmenler 10.sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğu ile ilgili hazırlanmış olan ankete samimi cevap vermişlerdir.
- Bu araştırmadaki örneklem grubu çalışma evrenini temsil etmektedir.
- Uygulama aşamasında anket uygulanan öğretmenler arasında çalışmayı etkileyecek herhangi bir etkileşim olmadığı.

5.5. ARAŞTIRMADA SINIRLILIKLAR

- Bu çalışma 2013 – 2014 eğitim ve öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Bu çalışma örneklemini oluşturan öğretmen görüşleri ile sınırlıdır.

- Bu çalışma örneklemini oluşturan Bağcılar ilçesindeki resmi ortaöğretim kurumları ile sınırlıdır.
- Bu çalışma veri toplam aracı olarak kullanılan ankette belirtilen demografik değişkenlerle sınırlıdır.
- Bu çalışma veri toplama aracı olarak kullanılan anketteki ilgili 16 maddelik soru alanı ile sınırlıdır.
- Bu çalışmadaki değerlendirmeler 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı ile sınırlıdır.

5.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ülkemizde önceki yıllarda yapılan konumuzla ilgili benzer çalışmalar ele alınmış, bu çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Ortaöğretim ders kitapları hakkında birçok tez, makale, bildiri çalışmaları bulunmaktadır. Söz konusu bu çalışmalardan bir kısmı, sekiz tanesi, kronolojik bir sırayla aşağıda özetlenmiştir:

2000 yılında Demirel tarafından “Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Türkçe ders kitapları seçilirken dikkat edilecek ölçütler belirlenmeye çalışılmıştır. Kitaplar arasından en uygun olanı seçmek, dikkatli bir inceleme ve değerlendirmeyi gerektirdiği için böyle bir araştırma düşünülmüştür. Türkçe programında yer alan hedef ve davranışları kazandırıcı ders kitaplarının hazırlanmasına ve bu ölçütlere uygun olarak bir seçimin yapılmasına katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu seçim için genel ölçütler; biçimsel görünüm, bilimsel içerik, dil ve anlatım boyutları olarak tespit edilmiştir. Ölçüt merkezli yapılan bir seçimle belirlenmiş ders kitaplarının hem sınıf içi faaliyetlere bir zenginlik katacağı, hem de dil becerisini geliştireceği kabul edilmiştir. Belirlenen ölçütler dar kapsamlı olmayıp tüm ders kitapları için de kullanılabilir özellik taşıdığı vurgulanmıştır.

2007 yılında Çalışkan tarafından yapılan çalışma “Türkiye’deki Ortaöğretim Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme” ismini taşımaktadır. Çalışma ilgili tarihlerde ders kitabı olarak kullanılmış olan lise 2 ve 3. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarının bir eleştirisi niteliğindedir. Bu çalışma ile Türk Edebiyatı ders kitaplarında sıkça karşılaşılan, genellenebilir nitelikteki hataları tespit etmek ve buradan hareketle önerilerde bulunmak suretiyle yenilenen öğretim programı doğrultusunda daha nitelikli kitaplar hazırlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırma sonunda Türk Edebiyatı ders kitabında özellikle yazım ve noktalama gibi konularda çeşitli belirsizliklerden kaynaklanan hatalar tespit edilmiştir.

Uslu (2007) tarafından yapılan “Genel Liselerin ikinci Sınıflarında Okutulan Edebiyat Ders Kitaplarının Semantik Boyutu Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmada, üç farklı edebiyat kitabından rastgele seçilen 30 metin, anlam özellikleri, kelimeler arası anlam ilişkileri, anlama dayalı edebi sanatlar açısından incelenmiştir. Metin altı soruları “bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez” düzeylerinde taksonomik değerleri ile ifade edilmiştir. İnceleme sonucunda dersin genel amaçlarına ulaşmada dilin anlaşılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Anlam, metnin ruhu kabul edilerek, anlam çalışmalarının yapıya ait çalışmalardan önce gelmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çelebioğlu (2007) tarafından yapılan “Metinler Arasılık Kavramı ve Bu Kavramın Türk Edebiyatı Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Dokuzuncu Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitaplarında Okutulan Şiir Metinlerinde Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, yeni programın özelliklerinden biri kabul edilen metinler arasılığın, edebiyat ders kitaplarında uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, 9 ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarında bulunan 79 şiir incelenmiştir. Araştırma sonucunda, şiir metinlerinin temaları arası, geleneğe, önemli kaynaklara, atasözü ve deyimlere göndermelerde bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durumun her kitabın kendi içinde olduğu, iki kitap arasında olmadığı sonucuna varılmıştır.

2010 yılında Karatepe tarafından yapılan araştırmada “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeni Program Temelinde Ders Kitaplarına Yönelik Düşünceleri” incelenmiştir. Araştırmaya beş farklı ilden devlet okullarında görev yapan 47 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırma anketi e-posta yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitapları sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri temelinde kritiğe tabi tutulmuş ve kitaplar fiziki yapı ve içerik yönlerinden değerlendirilmiştir. Buna göre sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından fiziki yapı ve görsellik olarak yeterli görülürken, içerikle ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktaların bulunduğu tespit edilmiştir.

2010 yılında Demir “Türk Edebiyatı Ders Kitaplarının Programa Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” çalışmasını yayınlamıştır. Araştırmanın genel amacı Türk Edebiyatı ders kitaplarının öğretim programına uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesidir. Araştırmanın birinci alt amacı Türk Edebiyatı ders kitaplarının, Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programına uygunluğu hakkında öğretmen görüşlerinin dağılımını belirlemektir. İkinci alt amacı ise Türk Edebiyatı ders kitaplarının Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programına uygunluğu açısından, öğretmen görüşlerinde cinsiyet, mezun oldukları eğitim

programı, meslekî kıdem, görevli oldukları okul türü, haftalık ders saati sayısı, Türk Edebiyatı dersini okuttukları sınıflar, kurs ya da seminer gibi hizmet içi eğitim alıp almadıklarına göre farklılaşmanın olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla 2008-2009 Eğitim-Öğretim yılında Balıkesir ilinde görevli 494 edebiyat öğretmeni çalışma evreni olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre edebiyat öğretmenleri Türk Edebiyatı ders kitaplarını genel olarak öğretim programına uygun bulmamışlardır.

2011 yılında Işıksalan “2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği” çalışmasını yayınlamıştır. Bu araştırma, yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda, “metin” merkezli sınıflama esasına göre hazırlanan 2005 Türk Edebiyatı dersi 9. sınıf öğretim programının uygulanma sorunlarını tespit etmek ve bu konuda öğretmenlerin görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. 2007-2008 eğitim-öğretim yılında, Eskişehir ilinde çeşitli lise tiplerinde görev yapan 180 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenine uygulanan anket verileri esas alınarak yapılan araştırmada okul tipi, meslek kıdemi ve mezuniyet değişkenleri kullanılmıştır. Öğretmenler, yeni öğretim programı hakkında yeterince bilgilendirilmediklerini belirtmiş, metin odaklı sınıflama anlayışını, yazın öğretimi açısından faydalı bulmuşlardır. Ancak, programın öğrencinin bilişsel, ruhsal ve dilsel gelişim düzeylerinin üzerinde, akademik derinlikte ve kapsamlı bir çerçevede hazırlandığı görüşünü ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerin tamamı, yeni yöntem ve yaklaşımların farklı örneklerle tanıtıldığı ayrıntılı bir edebiyat rehberlik kitabına gereksinim duyduklarını dile getirmişlerdir.

2013 yılında Eken “Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi” çalışmasını yayınlamıştır. Bu çalışmada ders kitabı konuları ele alış mantığı, görsel yapısı, gerçek hayatla ilişkisi, konu betimlemeleri ve sınıflandırması, etkinlik ve projeler yönlerinden değerlendirilmiştir. Bu çalışma ders kitabıyla ilgili farklı yönleri olumlu ve olumsuz, üstün ve eksik taraflarıyla ortaya koymaya çalışmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

6. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ

Araştırma nicel verilere dayalı tarama modelidir. Tarama modelleri içinde de genel tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışmada nicel verilerle ilgili olarak 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi uygulanmıştır. Ankete katılan öğretmenler İstanbul ili Bağcılar ilçesinde resmi ortaöğretim kurumlarında görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleridir. Ankette yer alan dört değişken ve toplam on altı soruluk maddeler SPSS programına girilmiş ve çıktılar sonuç bölümünde raporlaştırılmıştır.

Ayrıca çalışma için ilk dört bölümde geniş bir kaynak taraması yapılmış gerekli görülen metinlere çalışmada yer verilmiştir. Yine çalışmanın dördüncü bölümünde farklı kaynak kitaplar, mukayeseli yaklaşımla ele alınmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklemi 2013-2014 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaöğretim kurumlarında çalışmakta olan 53'i bayan (%58,25), 38'si bay (%41,75) toplam 91 Türk Edebiyatı öğretmeninden oluşmaktadır.

Araştırma sonuçlarının daha sağlıklı olabilmesi için mümkün oldukça farklı türde eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenlere ulaşılmıştır. Bu cümleden olarak araştırmaya katılan öğretmenlerin görev yaptığı okul türleri şunlardır:

- 1- Genel lise
- 2- Çok programlı lise
- 3- Anadolu lisesi
- 4- Anadolu imam hatip ve imam hatip lisesi
- 5- Teknik ve endüstri meslek lisesi

- 6- Ticaret meslek lisesi
- 7- Kız meslek lisesi
- 8- Anadolu sağlık meslek lisesi

3.3. ARAşTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama aracı olarak '10.sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi' kullanılmıştır. Elde edilen veriler bağımsız gruplar için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis ile çözümlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi'nden elde edilen puanlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Hesaplama her madde için tamamıyla katılıyorum 1, katılıyorum 2, kararsızım 3, katılmıyorum 4, tamamıyla katılmıyorum 5 olarak tanımlanmıştır. Bu durum göz önüne alındığında sonuçların düşük puanlı çıkması olumlu (tamamıyla katılıyorum ve katılıyorum) yüksek puanlı çıkması ise olumsuz (katılmıyorum ve tamamıyla katılmıyorum) görüş belirtildiği anlamına gelmektedir.

Araştırmada kullanılan '10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi' ise şu şekilde hazırlanmıştır. Öncelikle anket kendi içinde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik değişkenleri içeren bölümdür. Bu bölümde toplam dört demografik değişken belirtilmiştir. Bu değişkenler de şunlardır:

- 1- Cinsiyet
- 2- Mezun olunan eğitim programı
- 3- Mesleki kıdem
- 4- 2013-2014 eğitim yılında ders verilen sınıflar

Böylelikle bu değişkenlerin ilgili on altı maddenin değerlendirilmesinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığı görölmek istenmiştir.

İkinci bölüm ise asıl 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının değerlendirilmesine dönük on altı sorudan oluşan bölümdür. Bu bölümdeki sorular bir amaca yönelik hazırlanmış, kitapla ilgili değerlendirmeler yapabilmek kastiyla sorulmuş sorulardır. Öyle ki ikinci bölümde yer verilen MEB amaçlarına ve kazanımlarına ders kitabı ne derece hizmet etmektedir, bu durum ölçölmeye çalışılmıştır.

'10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi'nde yer alan on altı soru ve bu soruların amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Ders kitabı Milli Eğitimin amaçlarına katkı sağlamaktadır.
(Bu soruda genel amaçlar kastedilmiş, genel bir değerlendirme istenmiştir.)

- 2- Ders kitabında konularla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmiştir.
(Teorik bilginin ilgili kitapta yer almadığı ancak alması gerekli mi? Bu durum tespit edilmek istenmiştir. Bu konu ayrıca da değerlendirilmiştir.)
- 3- Ders kitabındaki metinler ilgili konuya uygun seçilmiştir.
(Ders kitabında bilgiye yer yoktur, metin uygunluğu da yoksa hiçbir şekilde amaca ulaşamayacaktır.)
- 4- Metinsel çeşitlilik yeterlidir.
(Metnin konuya uygunluğu yetmez, metinsel çeşitlilik ve zenginlik gerekmektedir.)
- 5- Ders kitabında her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verilmiştir.
(Ders kitabında teorik bilgi yoktur ancak yer yer kavramlardan bahsedilmiştir, bunun yeterliliği ölçülmek istenmiştir.)
- 6- Ders kitabında yer alan metinler öğrencilerin seviyelerine uygundur.
(Metnin konuya uygunluğunun yanında öğrencilere hitap etmesi de son derece önemlidir.)
- 7- Ders kitabı öğrencilerde edebi zevk sağlamaktadır.
(Türk Edebiyatı dersinin en önemli kazanımlarından biri budur. Bu kazanımın ne derece gerçekleştirilebildiği belirlenmek istenmiştir.)
- 8- Ders kitabı sayesinde okuma zevki ve alışkanlığı kazandırılabilir.
(Türk Edebiyatı dersinin hayata doğrudan yansıyan en önemli kazanımı budur. Bunun işlevselliği ölçülmeye çalışılmıştır.)
- 9- Seçilen metinler dil bilincini geliştirmektedir.
(Bu sorunun işaret ettiği kazanım olan dil bilinci, maalesef toplumda eksikliği çok fazla hissedilen bir mevzudur. Ders kitabının bu eksikliği giderecek bir işlevi de olmalıdır.)
- 10- Metinler dersin genel ve özel hedeflerini gerçekleştirmeye uygundur.
(Bu soruyla genel bir yaklaşım belirlenmeye çalışılmıştır.)
- 11- Çeviri metinlerde Türkçe anlaşılır ve akıcıdır.
(Edebiyat tarihi içerisinde birçok metin Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Bu çevirilerde ders kitabında yer alanlarının niteliği anlaşılmasına çalışılmıştır.)
- 12- Etkinlikler kazanımları pekiştirmeye dönüktür.
(Konu sonundaki etkinliklerin hedefi belirlenmek istenmiştir.)
- 13- Etkinlikler sınıf ortamında uygulanmaya müsaittir.
(Etkinliklerin güzelliği kadar hatta ondan da önemlisi sınıfta uygulanabilirliğidir.)
- 14- Etkinliklerin sayısı yeterli, seviyesi uygundur.

(Etkinlikler iki yönlü ölçülmeye çalışılmıştır.)

15- Ders kitabı görsel açıdan ilgi çekicidir.

(Günümüz gençliği görselliğe ve ilginçliğe rağbet göstermektedir. Ders kitabının bu yönü de ihmal edilmemelidir.)

16- Ders kitabıyla ÖSYM soruları örtüşmektedir.

(Lise sonunda üniversiteye gidebilmek için sınav başarısı şarttır. Eğer sınavlarla ders kitabı arasında paralellik yoksa ders kitabının etkin kullanımı mümkün olmayacaktır.)

3.4. ANKETE AİT GÜVENİLİRLİK ANALİZ SONUÇLARI

10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu anketi üç uzman görüşü, onayı doğrultusunda hazırlanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik analizi sonucu Cronbach's Alpha test tekniği ile analiz edilmiştir.

Yapılan analize göre ankette reliability coefficients sonucu .8135 çıkmış olması, kullanılan ölçeklerin yüksek güvenilir kategorisinde olduğunu göstermektedir. Buna göre ölçeklerdeki önermelere verilen cevapların tutarlı olduğu ve bu verilerin bilimsel olarak kullanılabilir olduğu belirlenmiştir.

3.5. ARAŞTIRMA VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi'nden elde edilen puanlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Hesaplama her madde için tamamıyla katılıyorum 1, katılıyorum 2, kararsızım 3, katılmıyorum 4, tamamıyla katılmıyorum 5 olarak tanımlanmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 16 for Windows programı kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında 0,05 anlamlılık düzeyi üst değer olarak alınmıştır.

10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi normal dağılım açısından incelenmiştir. Anketin normal dağılım test sonuçları aşağıdaki gibidir.

Normallik Testi			
	İstatistik	sd	p
10. Sınıf Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketi	0,095	91	0,037

Yukarıdaki test incelendiğinde anlamlılık değeri 0.05'ten daha küçük olduğundan dağılım normal dağılım olarak kabul edilmemiştir.

Veriler normal dağılıma uygun olmadığı için nonparametrik (parametrik olmayan) analiz testleri olan Mann-Whitney U, Kruskal Wallis testi ayrıca maddeler için ise yüzde ve frekans testleri uygulanmıştır.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, toplanan veriler çözümlenmiş ve elde edilen bulguların istatistiksel analizleri tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda yorumlar yapılmıştır.

7.1. KİŞİSEL BİLGİLERE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel bilgilerini içeren çizelgeler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran (%)
Bay	38	41,75
Bayan	53	58,25
Toplam	91	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan Türk edebiyatı öğretmenlerinin 38'inin (%41.75) bay, 53'ünün (%58,25) ise bayan olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunu bayanlar oluşturmaktadır.

Tablo 2 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin mesleki kıdemleri

Mesleki Kıdem	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran (%)
0-5 yıl	49	53,8
6-10 yıl	18	19,8
11-15 yıl	18	19,8
16 yıl ve üstü	6	6,5
Toplam	91	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırmanın örneklemini oluşturan 91 Türk Edebiyatı öğretmeninden 49'ü (%53,8) 0-5 yıl, 18'i (%19,8) 6-10 yıl, 18'i (%19,8) 11-15 yıl, 6'sı (%6,5) 16 yıl ve üzere deneyime sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu 0-5 yıllık mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin eğitim durumu

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran (%)
Lisans	55	60,4
Lisans üstü	36	39,6
Toplam	91	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırmanın örneklemini oluşturan 91 Türk Edebiyatı öğretmeninden 55'inin (% 60,4) lisans, 36'sının (% 39,6) lisans üstü eğitim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu lisans eğitime sahiptir.

7.1.1. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Cinsiyetlerinin Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğuna yönelik değerlendirmelerini gösteren tablo aşağıda verilmiştir. Tablodaki veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 4 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanlarının Mann-Whitney U test sonuçları

		N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra
Ders Kitabı Kullanım Tutumları	Erkek	38	45,25	1719,50
	Kadın	53	46,54	2466,50
	Toplam	91		

	Ders Kitabı Kullanım Tutumları
Mann-Whitney U	978,500
Wilcoxon W	1719,500
Z	-,230
P	,818

Tablo 4'teki veriler değerlendirildiğinde 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında ankete katılan bayan öğretmenlerin on altı maddeye verdiği cevapların ortalamalarının (46,54) bay öğretmenlerin ortalamalarından (45,25) daha yüksek olduğu ancak istatistiksel anlamda bu durumun anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani bay ve bayan öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine

yakındır ve ilgili ders kitabıyla ilgili benzer değerlendirmelere sahiplerdir ($p=0.818$, $p>0,05$).

7.1.2. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerinin Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğuna yönelik değerlendirmelerini gösteren tablo aşağıda verilmiştir. Tablodaki veriler Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 51 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanlarının Kruskal Wallis testi sonuçları

		N	Ortalama Sıra
Ders Kitabı Kullanım Tutumları	0-5 yıl	49	43,21
	6-10 yıl	18	44,11
	11-15 yıl	18	52,75
	16 yıl ve üstü	6	54,17
	Toplam	91	

	Ders Kitabı Kullanım Tutumları
X^2	2,391
Sd	3
P	,495

Tablo 5'teki Kruskal Wallis testi verileri değerlendirildiğinde *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu* hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin değerlendirmeler üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani her mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine yakındır ve benzer değerlendirmelere sahiptirler ($p=0,495$, $p>,05$).

7.1.3. Türk Edebiyatı Öğretmenlerinin Eğitim Durumlarının Ders Kitabını Kullanmadaki Tutumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin eğitim durumlarının *10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğuna* yönelik değerlendirmelerini gösteren tablo aşağıda verilmiştir. Tablodaki veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 62 Türk Edebiyatı öğretmenlerinin eğitim durumlarının *10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını kullanmaya yönelik tutum puanlarının Mann-Whitney U test sonuçları*

		N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra
Ders Kitabı Kullanım Tutumları	Lisans	55	46,33	2548,00
	Lisans üstü	36	45,50	1638,00
	Toplam	91		

	Ders Kitabı Kullanım Tutumları
Mann-Whitney U	972,00
Wilcoxon W	1638,00
Z	-,146
P	,884

Tablo 6'daki Mann-Whitney U test verileri değerlendirildiğinde *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu* hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında ankete katılan lisans eğitimine sahip öğretmenlerin ilgili on altı maddeye verdiği cevapların ortalamalarının (46,33) lisans üstü eğitime sahip öğretmenlerin ortalamalarından (45,50) daha yüksek olduğu ancak bu durumun istatistiksel anlamda anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani farklı eğitim durumuna sahip öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine yakındır ve benzer değerlendirmelere sahiptirler ($p=0.884$, $p>.05$).

7.1.4. 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu Anketinin Madde Analiz Bulguları

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin anketteki toplam on altı soruya verdikleri yanıtlar ayrı ayrı analiz edilmiştir. Bulgular SPSS programında YÜZDE ve FREKANS analizleri ile elde edilmiştir.

Tablo 7 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının Milli Eğitimin Amaçlarına Katkı Sağladığına Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 1

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	8	8.8	8.8	8.8
KATILYORUM	43	47.3	47.3	56
KARARSIZIM	9	9.9	9.9	65.9
KATILMIYORUM	28	30.8	30.8	96.7
T KATILMIYORUM	3	3.3	3.3	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 7 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 51'i (%56) ders kitabının Milli Eğitimin amaçlarına katkı sağladığı (tamamen katılıyorum

ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 31'i (%34) ise ders kitabının Milli Eğitimin amaçlarına katkı sağlamadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 9 (%9.9) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının Milli Eğitimin amaçlarına genel olarak katkı sağladığı görüşü çoğunluktadır. Ancak bu oran %56 ile çok yüksek bir oran olmayıp yarının biraz üzerindedir. Bu durumun sebebi olarak ise Milli Eğitimin amaçlarına ilişkin ders kitabında bazı eksik, yetersiz yönler bulunabileceği veya öğretmenlerin görüşlerini bazı olumsuz noktalara göre oluşturduğu değerlendirilebilir. Bu yönüyle küçük düzeltmelerle ders kitabının daha nitelikli bir hale gelmesi mümkündür.

Tablo 8 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Konularla İlgili Yeterli Teorik Bilgiye Yer Verildiğine Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 2

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Geçerli		Toplam
		Yüzelik Oran	Yüzde	
T KATILYORUM	2	2.2	2.2	2.2
KATILYORUM	6	6.6	6.6	8.8
KARARSIZIM	9	9.9	9.9	18.7
KATILMIYORUM	44	48.4	48.4	67
T KATILMIYORUM	30	33	33	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 8 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 8'i (%8.8) ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verildiği (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 74'ü (%81.4) ise ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmediği (tamamen katılmıyorum ve

katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 9 (%9.9) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmediği görüşü çoğunluktadır. Üstelik bu oran %81.4 ile çok yüksek, ezici bir orandır. Şu durum zaten bilinmektedir, mevcut program ve kitap metin merkezli bir anlayışla hazırlanmıştır. Ancak madde ikide öğretmenlere sorulan soruda da yeterli ifadesi kullanılmıştır. Yani metinlerin yanında öğrencilerin konuyu öğrenmelerine, metni doğru, tam açıklayabilmelerine yarayan bilgiden bahsedilmektedir. Öğretmenler bu görüşleriyle metinlere ilave olarak ders kitaplarında teorik bilgiye de yer verilmesi gerektiğini belirtmiş olmaktadır. Zaten öğretmenler ya farklı bir kaynaktan ders anlatırken faydalanmakta ya da farklı bir kaynağı teorik bilgi ihtiyacını giderebilmek için tavsiye etmektedirler.

Tablo 9 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerin Konuya Uygunluğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 3				
Verilen		Yüzdeler	Geçerli	Toplam
Yanıtlar	Kişi Sayısı	Oran	Yüzde	Yüzde
T KATILYORUM	11	12.1	12.1	12.1
KATILYORUM	62	68.1	68.1	80.2
KARARSIZIM	9	9.9	9.9	90.1
KATILMIYORUM	9	9.9	9.9	100
T KATILMIYORUM	0	0	0	
Toplam	91	100	100	

Tablo 9 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 73'ü (%80.2) ders kitabındaki metinlerin konuya uygun seçildiği (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 9'u (%9.9) ise ders kitabındaki metinlerin konuya uygun seçilmediği (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 9 (%9.9) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki metinlerin ilgili konuya uygun seçildiği görüşü çoğunluktadır. Üstelik bu oran %80.2 ile çok yüksek, ezici bir orandır. Yani ders kitabı konuya uygun metin seçimi yönünden oldukça başarılıdır. Bu durum öğretmenlerin derslerde ders kitabındaki metinleri verimli bir şekilde kullandığı sonucunu çıkarmaktadır. Ders kitapları bu alandaki başarısını diğer yönlerden de sağlayabilmelidir. Ayrıca ders kitabı hazırlanırken en dikkat edilen, üzerinde en fazla durulan noktanın bu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinsel Çeşitliliğe Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 4

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzelik Oran	Geçerli	
			Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	9	9.9	9.9	9.9
KATILYORUM	38	41.8	41.8	51.6
KARARSIZIM	17	18.7	18.7	70.3
KATILMIYORUM	25	27.5	27.5	97.8
T KATILMIYORUM	2	2.2	2.2	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 10 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 47'si (%51.6) ders kitabındaki metinsel çeşitliliğin yeterli olduğu (tamamen

katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 27'si (%29.7) ise ders kitabındaki metinsel çeşitliliğin yeterli olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 17 (%18.7) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki metinsel çeşitliliğin yeterli olduğu görüşü çoğunluktadır. Ancak bu oran çok yüksek bir oran olmayıp %51.6 ile yarının biraz üzerindedir. Dikkat çeken bir diğer husus ise kararsızların çokluğudur. 17 öğretmen (%18.7) kararsız kalmış yeterli veya yetersiz diyememiştir. Bu da aslında kitabın metinsel çeşitlilik durumunu tam yansıtmaktadır. Metinsel çeşitlilik yönüyle kitap sınırdadır; çeşitlilik az, eksik diyememek de yeterli olabilmesi için ilave metinlere ihtiyaç duymaktadır. Anlaşılan odur ki ders kitabına bir miktar ilaveyle metinsel çeşitlilik yeterli seviyeye çıkarılabilecektir. Metin merkezli bir ders kitabından da öğretmenlerin temel beklentisinin bu olması son derece doğaldır.

Tablo 11 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Her Konunun Başında Temel Kavramlara Yer Verildiğine Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 5

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Geçerli		Toplam Yüzde
		Yüzdelik Oran	Yüzde	
T KATILYORUM	3	3.3	3.3	3.3
KATILYORUM	38	41.8	41.8	45.1
KARARSIZIM	9	9.9	9.9	54.9
KATILMIYORUM	32	35.2	35.2	90.1
T KATILMIYORUM	9	9.9	9.9	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 11 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 41'i (%45.1) ders kitabında her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verildiği (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 41'i

(%45.1) ise ders kitabında her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verilmediği (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 9 (%9.9) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verildiği görüşüyle yer verilmediği görüşü eşittir. Her iki görüşte olan öğretmenlerin sayısı (41) ve yüzdelik dilimleri (%45.1) aynıdır. Bu durum da bizi ders kitabının her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verme noktasında tam başarılı olamadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Sayıların ve oranların eşit olmasından anlıyoruz ki ders kitabında konunun başında bazı temel kavramlara yer verilmiştir ancak bazı kavramlara ise yer verilmemiştir. Her konunun başına konuyla ilgili eksik kavramlar tespit edilip eklenerek ders kitabının bu yönü yeterli hale getirilebilir. Bu aynı zamanda öğretmen ve öğrencilerin dersin işlenişine ilişkin ders kitabından bir beklentisidir. Teorik bilginin olmadığı bir kaynak ders kitabında hiç olmazsa kavramların belirtilmesi bir zorunluluktur. Aksi halde müfredat birliğinin sağlanabilmesi neredeyse imkansızdır.

Tablo 12 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Öğrencilerin Seviyelerine Uygunluğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 6

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	4	4.4	4.4	4.4
KATILYORUM	49	53.8	53.8	58.2
KARARSIZIM	12	13.2	13.2	71.4
KATILMIYORUM	24	26.4	26.4	97.8
T KATILMIYORUM	2	2.2	2.2	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 12 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 53'ü (%58.2) ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 26'sı (%28.6) ise ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 12 (%13.2) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında yer alan metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu görüşü çoğunluktadır. Bu çoğunluğun oranı ise %58.2'dir. Bu sonuçlara göre ders kitabı öğrencilerin seviyelerine uygun metin seçiminde başarılıdır. Bu başarının daha da artırılması için şu uygulama yapılabilir. Bilindiği gibi ülkemizde bir çok farklı lise türü ve bu liselerde çeşitli alanlar bulunmaktadır. Liselerin türlerine veya alanların çeşitlerine göre okutulacak ders kitabı ve buna bağlı olarak metinler çeşitlendirilebilir. Tüm bu farklılıklar içerisinde tek ders kitabının kullanılması; ders kitabındaki metinlerle öğrenci seviyesi uyumunu daha yüksek seviyelere çıkaramamaktadır.

Tablo 13 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının Öğrencilerde Edebi Zevk Sağladığına Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 7

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	1	1.1	1.1	1.1
KATILYORUM	13	14.3	14.3	15.4
KARARSIZIM	18	19.8	19.8	35.2
KATILMIYORUM	44	48.4	48.4	83.5
T KATILMIYORUM	15	16.5	16.5	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 13 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 14'ü (%15.4) ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağladığı (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 59'u (%64.9) ise ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağlamadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 18 (%19.8) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağlamadığı görüşü çoğunluktadır. Bu çoğunluğun oranı ise %64.9 gibi yüksek bir orandır. Metinsel esasa dayalı bir anlatımla oluşturulmuş bir ders kitabı için, Türk Edebiyatı dersinin en önemli kazanımlarından biri için bu durum oldukça düşündürücüdür. Bu olumsuz durumun hem ders kitabının niteliğine bakan yönleri hem de yeni neslin özellikleri ile ilgili yönleri olabilir. Bu anket sonuçlarıyla örtüşen başka bir gösterge de ülkemizdeki edebi yayınların, gazete ve dergi satışlarının durumudur. Söz konusu yayınlarda da istenilen, beklenen, edebi ve kültür seviyesi yüksek ülkelerdeki oranların çok gerisinde olduğumuz bir gerçektir. Ayrıca anket sonucunda kararsızların sayısı ve oranı 18 (%19.8) da oldukça yüksektir. Öğrencilerin edebi zevk kazanmasının ölçülememesi ve tam olarak gözlemlenememesinin kararsız oyları artırdığı bir gerçektir.

Tablo 14 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabı Sayesinde Okuma Zevk ve Alışkanlığı Kazandırılabilmesine Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 8

Verilen Yanıtlar	Geçerli		Toplam Yüzde
	Kişi Sayısı	Yüzdeler Oran	
T KATILYORUM	0	0	0
KATILYORUM	13	14.3	14.3
KARARSIZIM	14	15.4	29.7
KATILMIYORUM	37	40.7	70.3
T KATILMIYORUM	27	29.7	100
Toplam	91	100	100

Tablo 14 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 13'ü (%14.3) ders kitabı sayesinde öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılabilirdiği (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 64'ü (%70.4) ise ders kitabı sayesinde öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 14 (%15.4) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı sayesinde öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığı kazandırılmadığı görüşü çoğunluktadır. Bu çoğunluğun oranı ise %70.4 gibi çok yüksek bir orandır. Metinsel esasa dayalı bir anlatımla oluşturulmuş bir ders kitabı için, Türk Edebiyatı dersinin en önemli kazanımlarından biri için, ders kitabının hazırlanış mantığı ve özü için bu durum oldukça dramatiktir. Başka hiçbir olumsuzluk olmasa bu yetersizlik bile ders kitabına yeniden eğilmeye, edebiyat eğitimini yeniden gözden geçirmeye bizi mecbur etmektedir. Toplumumuzda, yakındığımız okuma alışkanlığının yetersizliği de hem bu anket sonucunu doğrulamakta; hem de bu durumun ortaöğretim edebiyat eğitimindeki eksikliğin bir sonucu olduğunu, bizlere göstermektedir.

Tablo 15 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabına Seçilen Metinlerin Dil Bilincini Geliştirdiğine Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 9

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	4	4.4	4.4	4.4
KATILYORUM	29	31.9	31.9	36.3
KARARSIZIM	19	20.9	20.9	57.1
KATILMIYORUM	30	33	33	90.1
T KATILMIYORUM	9	9.9	9.9	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 15 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 33'ü (%36.3) ders kitabına seçilen metinlerin dil bilincini geliştirdiğini (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 39'u (%42.9) ise ders kitabına seçilen metinlerin dil bilincini geliştirmediğini (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 19 (%20.9) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabına seçilen metinlerin dil bilincini geliştirmediği görüşü çoğunluktadır. Ancak bu çoğunluğun oranı %42.9 gibi yüzde ellinin altında bir orandır. Zaten son üç anket maddesi birbiriyle ilgili, birbirini destekleyen, zevk estetik ve alışkanlıkla ilgili maddelerdir. Son üç maddenin anket sonuçları da birbiriyle örtüşmektedir. Dil bilinci; dil hassasiyeti, dili kullanma özeni, iradi olarak kelimeleri seçme-kullanma sorumluluğudur. Tüm bu özellikler dile sahip çıkma alt yapısının oluşmasına bağlıdır. Bu alt yapı da dili bilme, sevme, edebi zevk sahibi olma ile elde edilebilir. Bunların herhangi birinin eksikliği bilincin oluşmamasına veya azalmasına yol açar. Toplumda Türkçesi varken yabancı kelimelerin yaygın kullanılması, sosyal medyada Türkçenin adeta ikinci plana atılması, çarşı-pazarda; mağaza ve dükkânların, AVM'lerin isimlerinin Türkçe değil yabancı kelimelerden seçilmesi bilinçsizliğin en somut göstergesidir. Ayrıca yine kararsızların sayısı ve oranı 19 (%20.9) oldukça yüksektir. Dil bilincinin bir testle ölçülememesi, uzun bir gözlem gerektirmesi de kararsızlığa sebep olmuştur.

Tablo 16 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerin Dersin Genel ve Özel Amaçlarını Gerçekleştirmeye Uygun Olduğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 10

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	6	6.6	6.6	6.6
KATILYORUM	33	36.3	36.3	42.9
KARARSIZIM	24	26.4	26.4	69.2
KATILMIYORUM	24	26.4	26.4	95.6
T KATILMIYORUM	4	4.4	4.4	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 16 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 36'sı (%42.9) ders kitabındaki metinlerin dersin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 28'i (%30.8) ise ders kitabındaki metinlerin dersin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 24 (%26.4) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki metinlerin dersin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olduğu görüşü çoğunluktadır. Ancak bu çoğunluğun oranı %42.9 gibi yüzde ellinin altında bir orandır. Kararsızlar ise çok yüksek bir sayıya ve orana 24 (%26.4) sahiptir. Buradan şu sonuca ulaşabiliriz Ders kitabındaki metinler büyük oranda dersin genel ve özel amaçlarına uygundur ancak bazı amaç ve hedeflerde yetersizlik veya eksiklik söz konusudur. Hem uygun diyenlerin hem de kararsızların oranı bize bunu işaret etmektedir. Dersin genel ve özel amaçlarının kapsamlı olması, değerlendirme yaparken bunların bütünün düşünülmemesi veya öğretmenlerin dersin genel ve özel amaçlarını tam olarak bilememeleri de bu sonuçlar üzerinde etkili olabilir. Ders kitabında bu yönde yapılacak küçük düzenlemelerle veya öğretmenlerin dersin genel ve özel hedefleri yönlerinden daha fazla bilgilendirilmesiyle bu eksiklik giderilebilir.

Tablo 17 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Çeviri Metinlerde Türkçenin Anlaşılır ve Akıcı Olduğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 11

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	10	11	11	11
KATILYORUM	54	59.3	59.3	70.3
KARARSIZIM	8	8.8	8.8	79.1
KATILMIYORUM	16	17.6	17.6	96.7
T KATILMIYORUM	3	3.3	3.3	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 17 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 64'ü (%70.3) ders kitabındaki çeviri metinlerde Türkçenin anlaşılır ve akıcı olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 19'u (%20.9) ise ders kitabındaki çeviri metinlerde Türkçenin anlaşılır ve akıcı olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 8 (%8.8) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki çeviri metinlerde Türkçenin anlaşılır ve akıcı olduğu görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %70.3 gibi çok yüksek bir orandır. Bu oran dikkate alındığında ders kitabının çeviri metinler yönüyle başarılı olduğu sonucuna varılabilir. Kitap bu ve bunun gibi başarılarını diğer yönler de taşıyabilmelidir. Öğretmenlerin çeviri metinleri incelerken büyük oranda önemli bir sorunla karşılaşmadığı görülmektedir. Ülkemizde çeviri alanında önemli çalışmalar yapıldığını da bu vesileyle ifade edebiliriz.

Tablo 18 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Etkinliklerin Kazanımları Pekiştirmeye Dönük Olduğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 12

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	4	4.4	4.4	4.4
KATILYORUM	49	53.8	53.8	58.2
KARARSIZIM	16	17.6	17.6	75.8
KATILMIYORUM	20	22	22	97.8
T KATILMIYORUM	2	2.2	2.2	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 18 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 53'ü (%58.2) ders kitabındaki etkinliklerin kazanımları pekiştirmeye dönük olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 22'si (%24.2) ise ders kitabındaki etkinliklerin kazanımları pekiştirmeye dönük olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 16 (%17.6) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerin kazanımları pekiştirmeye dönük olduğu görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %58.2 gibi ortalamanın bir miktar üstünde bir orandır. Bu oran dikkate alındığında ders kitabındaki etkinliklerin kazanımları pekiştirme yönüyle başarılı olduğu söylenebilir. Kararsızların %17.6 ve olumsuz cevap veren %24.2 öğretmenlerin kitapla ilgili diğer olumsuz değerlendirmeler sebebiyle etkinlikleri de uygulamadığı düşünülebilir. O halde kitaptaki diğer olumsuzlukların giderilmesi etkinliklerin kazanımları pekiştirme anlayışını da daha yukarılara taşıyacaktır.

Tablo 19 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Etkinliklerin Sınıf Ortamında Uygulanmaya Müsait Olduğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 13

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	4	4.4	4.4	4.4
KATILYORUM	21	23.1	23.1	27.5
KARARSIZIM	14	15.4	15.4	42.9
KATILMIYORUM	31	34.1	34.1	76.9
T KATILMIYORUM	21	23.1	23.1	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 19 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 25'i (%27.5) ders kitabındaki etkinliklerin sınıf ortamında uygulanmaya müsait olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 52'si (%57.2) ise ders kitabındaki etkinliklerin sınıf ortamında uygulamaya müsait olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 14 (%15.4) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerin sınıf ortamında uygulamaya müsait olmadığı görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %57.2 gibi ortalamadan bir miktar üstünde bir orandır. Bu oran dikkate alındığında ders kitabındaki etkinliklerin sınıf ortamında uygulanabilirliği yönünden başarısız olduğu söylenebilir. Tabi bu durumun diğer harici sebepleri de söz konusudur. En başta geleni ise sınıf mevcutlarının istenilen, ideal sayıdan yüksek olmasıdır. Bu araştırmanın yapıldığı İstanbul Bağcılar'daki liselerde sınıf ortalamaları 40-50 kişi arasındadır. Bu kalabalık da etkinliklerin uygulanabilirliği önündeki büyük bir engeldir. Ancak etkinliklerin niteliği de uygulamaya engel olabilmektedir. Hem harici etkenler düzenlendiğinde hem etkinliklerin bir kısmı uygulanabilir hale getirildiğinde ders kitabı başarılı bir seviyeye yükselecektir.

Tablo 20 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Etkinliklerin Sayısının Yeterli ve Seviyesinin Uygunluğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 14

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelerik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	2	2.2	2.2	2.2
KATILYORUM	18	19.8	19.8	22
KARARSIZIM	16	17.6	17.6	39.6
KATILMIYORUM	46	50.5	50.5	90.1
T KATILMIYORUM	9	9.9	9.9	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 20 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 20'si (%22) ders kitabındaki etkinliklerin sayısının yeterli ve seviyesinin uygun olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 55'i (%60.4) ise ders kitabındaki etkinliklerin sayısının yetersiz olduğu ve seviyesinin uygun olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 16 (%17.6) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerin sayısının yetersiz olduğu ve seviyesinin uygun olmadığı görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %60.4 gibi yüksek bir orandır. Bu oran dikkate alındığında ders kitabı etkinliklerin sayısı ve seviyesi yönünden başarısızdır. Yani ders kitabındaki etkinlikler artırılmalı, çeşitlendirilmeli ve seviye yönünden ayarlamalar yapılmalıdır. Daha zengin, renkli ve her öğrenciye hitap eden etkinlikler kitapta yer almalıdır.

Tablo 21 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının Görsel Açından İlgi Çekici Olduğuna Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 15

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	1	1.1	1.1	1.1
KATILYORUM	21	23.1	23.1	24.2
KARARSIZIM	21	23.1	23.1	47.3
KATILMIYORUM	33	36.3	36.3	83.5
T KATILMIYORUM	15	16.5	16.5	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 21 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 22'si (%24.2) ders kitabının görsel açıdan ilgi çekici olduğu (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 48'i (%52.8) ise ders kitabının görsel açıdan ilgi çekici olmadığı (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 21 (%23.1) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının görsel açıdan ilgi çekici olmadığı görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %52.8 gibi ortalamanın bir miktar üstünde bir orandır. Bu sonuçlara göre ders kitabının görsel açıdan başarısız olduğu söylenebilir. Lise çağındaki öğrencilerin görselliğe, ilgi çekiciliğe ne kadar önem verdiği aşikardır. Görsellik ihmal edilmemeli, ikinci plana atılmamalıdır. Biraz daha dikkat ve özenle diğer yönlerden daha hızlı ve kolay bir şekilde görsellikle ilgili sorunlar aşılabılır. Böylece kitapta anlatılanlarla muhatap birbiriyle buluşturulabilir. Kararsızların çokluğu da 21 (%23.1) öğretmenlerin kitabın bu yönünü ihmal ettiğini, önemsemediğini bize göstermektedir.

Tablo 22 10. sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabıyla ÖSYM Sorularının Örtüştüğüne Dair Öğretmen Görüşlerine Ait İstatistik

MADDE 16

Verilen Yanıtlar	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
T KATILYORUM	1	1.1	1.1	1.1
KATILYORUM	6	6.6	6.6	7.7
KARARSIZIM	14	15.4	15.4	23.1
KATILMIYORUM	36	39.6	39.6	62.6
T KATILMIYORUM	34	37.4	37.4	100
Toplam	91	100	100	

Tablo 22 incelendiğinde ankete katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden 7'si (%7.7) ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüştüğü (tamamen katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı), 70'i (%77) ise ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüşmediği (tamamen katılmıyorum ve katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı) görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 14 (%15.4) öğretmenin ise kararsız kaldığı görülmüştür.

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüşmediği görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %77 gibi çok çok yüksek bir orandır. Bunun sonucunda ders kitabının ÖSYM sorularına uygunluk yönünden başarısız olduğu görülmüştür. Ülkemizde hangi tür lisede okursa okusun öğrenciler üniversiteye gidebilmek için ÖSYM'nin sınavlarında başarılı olmak zorundadır. Eğer ders kitabı bu başarıyı sağlayamayacaksa işlevini yapamaz hale gelecektir. Zaten halihazırda bu gerçekleşmiş durumdadır. İvedilikle ders kitabının öğrencilerin yüksek öğretime geçiş sınavlarında başarılı olabileceği bir formata bürünmelidir veya ÖSYM'nin kendini ders kitaplarına göre yapılandırması gerekir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Edebiyat eğitimi hiç kuşkusuz üzerinde titizlikle durulması gereken bir alandır. Zaten ortaöğretim ders programları incelendiğinde (tüm lise türleri ve alanlar için) Türk Edebiyatı ve dil ve anlatım derslerinin haftalık ders saatlerinin diğer derslerden fazla olduğu görülmektedir. Zira bu dersler sayesinde öğrenciler dil bilinci, edebi zevk, okuma alışkanlığı, şair yazar eser dönem kültürü edinebilmekte ve kendileri de yazma becerisi kazanabilmektedir. Ancak tüm okul ve alanlarda Türk Edebiyatı dersinin zorunlu ve belirli saatlerde olması yeterli değildir. Dersin içeriği ve işleyişi de son derece önemlidir. Dersin işlenişine de en büyük katkıyı ders kitapları sağlamaktadır.

Bu araştırmayla, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türk Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabını ne ölçüde kullanabildikleri ve ders kitabının işlevselliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan inceleme sonunda; öğretmenlerin cinsiyetlerinin ve eğitim durumlarının 10. Sınıf ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğuna dair görüşlerinde farklılık oluşturup oluşturmadığı Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin 10. Sınıf ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğuna dair görüşlerinde farklılık oluşturup oluşturmadığı ise Kruskal Wallis ile çözümlenmiştir. Madde analizleri yüzde ve frekans değerlendirmeleriyle elde edilmiştir.

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, bu sonuçların ortaya çıkardığı değerlendirmelerin tartışılmasına ve son olarak da önerilere yer verilmiştir.

8.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmayla ulaşılan sonuçlar ve bunlarla ilgili tartışmalar şunlardır:

Araştırmaya katılan Türk edebiyatı öğretmenlerinin %41,75 bay, %58,25 ise bayan olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, araştırmaya katılan öğretmenlerin

çoğunluğunu bayanların teşkil ettiğini göstermektedir. *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu* hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında ankete katılan bayan öğretmenlerin on altı maddeye verdiği cevapların ortalamalarının (46.54) bay öğretmenlerin ortalamalarından (45.25) daha yüksek olduğu ancak istatistiksel anlamda bu durumun anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani bay ve bayan öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine yakındır ve ilgili ders kitabıyla ilgili benzer değerlendirmelere sahiplerdir (Tablo 1 ve 4).

Araştırmanın örneklemini oluşturan 91 Türk Edebiyatı öğretmeninden %53,8'i 0-5 yıl, %19,8'i 6-10 yıl, %19,8'i 11-15 yıl, %6,5'i 16 yıl ve üzere deneyime sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu 0-5 yıllık mesleki kıdeme sahiplerdir. *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu* hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin değerlendirmeler üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani her mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine yakındır ve benzer değerlendirmelere sahiplerdir (Tablo 2 ve 5).

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinin %60,4'ü lisans, %39,6'sı lisans üstü eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu lisans eğitime sahiptir. *10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğu* hakkındaki öğretmen görüşleri göz önüne alındığında öğretmenlerin eğitim durumlarının değerlendirmeler üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Yani farklı eğitim durumuna sahip öğretmenlerin görüşleri büyük oranda bir birine yakındır ve benzer değerlendirmelere sahiplerdir (Tablo 3 ve 6).

Bu araştırmanın sonuçlarının Işıksalan (2011)'in yaptığı çalışmayla büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Işıksalan çalışmasında 2005 programının, **Millî Eğitimin temel amaçları ile dersin hedefi ve genel amaçlarını** gerçekleştirmesi konusunda, programının “**metin**” odaklı sınıflamasını, edebiyat öğretimi bakımından yararlı bulma konusunda, programın **içeriğindeki ünite dağılım dengesinin**, öğrenci düzeyine uygunluğu konusunda, programındaki **kazanım ve becerilerin**, öğretme-öğrenme süreçlerine uygunluğu konusunda, programında yer alan **etkinlikleri** gerçekleştirirken hangi araç ve gereçleri kullandıkları konusunda, programda belirtilen **ölçme araçlarını uygulama** konusunda, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin görüşleri arasında görev, kıdem ve mezuniyet değişkenleri açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Bu çalışma

sonucunda değişkenler arasında büyük oranda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Ayrıca ilgili sonuçlar Demir (2010)'in çalışmasıyla da paralellik göstermektedir. Demir çalışmasında öğretmenler, cinsiyete göre, "Amaçlar" (bayan: $x = 3.10$, erkek: $x = 3.13$); "Kapsamlılık" (bayan: $x = 3.06$, erkek: $x = 3.04$); "Metin Seçimi" (bayan: $x = 3.09$, erkek: $x = 3.02$); "Program Yaklaşımı" (bayan: $x = 3.37$, erkek: $x = 3.34$) alt boyutlarında ve genel ortalama açısından (bayan: $x = 3.15$, erkek: $x = 3.13$) ders kitaplarını programa uygun bulmamışlardır. Bu araştırmada cinsiyet değişkeni görüşlerin anlamlı olarak farklılaşmasında etken olmamıştır ($p > .05$). Cinsiyet değişkeni açısından bütün öğretmenlerin aynı yönde görüş belirtmesi, ders kitaplarının programa uygunluğunun değerlendirilmesinde sonuçların genel geçer olmasını ifade etmesi bakımından olumlu bir özelliktir. Öğretmen görüşlerine dayalı yapılan araştırmaların genelinde (Adıbelli, 2007; Çetin, 2008; Yıldırım, 2006) cinsiyet değişkeni görüşlerin farklılaşmasında etken olmamıştır.

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %8.8'i ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verildiği, %81.4'ü ise ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmediği görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 8).

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmediği görüşü çoğunluktadır. Üstelik bu oran %81.4 ile çok yüksek, ezici bir orandır. Şu durum zaten bilinmektedir mevcut program ve kitap metin merkezli bir anlayışla hazırlanmıştır. Ancak madde ikide öğretmenlere sorulan soruda da yeterli ifadesi kullanılmıştır. Yani metinlerin yanında öğrencilerin konuyu öğrenmelerini, metni doğru ve tam açıklayabilmelerine yarayan bilgiden bahsedilmektedir. Öğretmenler bu görüşleriyle metinlere ilave olarak ders kitaplarında teorik bilgiye de yer verilmesi gerektiğini belirtmiş olmaktadır.

Bu araştırmanın sonuçları Şen (2012)'in Edebiyat Öğretiminde Yöntem Sorunu makalesindeki tespitlerle örtüşmektedir. Şen makalesinde konuyla ilgili şu düşünceleri dile getirmiştir. "Yeni müfredat yapılandırmacı bir eğitim anlayışıyla hazırlandığı için tabiatıyla ders kitaplarında açıklayıcı ve karşılaştırmacı örgütleyicilere, yani dersin konularıyla ilgili sağlam ve güvenilir ön bilgilere yer verilmemiştir. Öğrencilerin söz konusu bilgileri kaynakları araştırıp inceleyerek bulması istenmiştir. Teoride öğrencileri araştırmaya sevk etmeyi, analiz ve sentez yapabilmeyi amaçlayan bu anlayış, pratikte sağlam ve güvenilir kaynaklara ulaşmalarında onları zorlamaktadır. Üstelik birbirinden farklı bilgi yığınları öğrencilerin dil ve edebiyat kavramlarını özümsemesine de engel olmaktadır. Bu durum öğretmenlere ister

istemez ilâve yük getirmektedir. Yani pratikte, kitaplarda bulunması gereken açıklayıcı bilgileri öğretmenler kendileri hazırlayarak öğrencilere verme durumunda kalmaktadırlar.”

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %80.2’si ders kitabındaki metinlerin konuya uygun seçildiği %9.9’u ise ders kitabındaki metinlerin konuya uygun seçilmediği görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %51.6’sı ders kitabındaki metinsel çeşitliliğin yeterli olduğu, %29.7’si ise ders kitabındaki metinsel çeşitliliğin yeterli olmadığı görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 9 ve 10).

Bu araştırmanın sonuçlarının Çalışkan (2007)’in yaptığı çalışmayla büyük oranda paralellik gösterdiği görülmektedir. Çalışkan çalışmasında Türk edebiyatı ders kitaplarına seçilecek metinler konusunda dikkat edilmesi gereken hususları belirlemiş ve ortaya koymuştur. Özellikle konunun uzmanlarına başvurulması gerektiğini, metinlerin güncel ve güvenilir kaynaklardan seçilmesinin önemini vurgulamıştır.

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %15.4’ü ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağladığı, %64.9’u ise ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağlamadığı görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %14.3’ü ders kitabı sayesinde öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılabilirdiği, %70.4’ü ise ders kitabı sayesinde öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılmadığı görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %36.3’ü ders kitabına seçilen metinlerin dil bilincini geliştirdiğini, %42.9’u ise ders kitabına seçilen metinlerin dil bilincini geliştirmediğini görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 13, 14 ve 15).

Yukarıdaki sonuçlarla yine Demir (2010)’in çalışması benzerlik taşımaktadır. Şöyle ki Demir çalışmasında, ders kitaplarının öğretim programının, evrensel değerleri kazandırma ($x=2.70$), ulusal değerleri kazandırma ($x=2.96$), sanata özgü değerleri hissetme ($x=2.99$), estetik yaşamın zevkine varma ($x=2.79$) ve belirlenen içeriğin öğretilmesinin ötesinde değer ve tutum kazandırma ($x=2.77$) gibi değer ve tutum kazandırmaya yönelik amaçlarına uygun hazırlanmadığı şeklinde öğretmenlerin olumsuz yönde görüşe sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenler, ders kitaplarının, Atatürk ilke ve inkılâplarına ilişkin değerleri kazandırma ($x=3.29$) amacına nispeten uygun hazırlandığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Bu çalışma sonuçlarıyla örtüşen başka bir gösterge de ülkemizdeki edebi yayınların, gazete ve dergi satışlarının durumudur. Söz konusu yayınlarda da istenilen, beklenen, edebi ve kültür seviyesi yüksek ülkelerdeki oranların çok gerisinde olduğumuz bir gerçektir. Yine toplumumuzda yakındığımız okuma alışkanlığının yetersizliği de bu sonuçlarla maalesef örtüşmektedir. Ayrıca toplumumuzda Türkçesi varken yabancı kelimelerin yaygın kullanılması, sosyal medyada Türkçenin adeta ikinci plana atılması, çarşı pazarda mağaza ve dükkânların, AVM'lerin isimlerinin Türkçe değil yabancı kelimelerden seçilmesi bilinçsizliğin en somut göstergesidir ve bu çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Bu araştırmanın sonuçlarının Işıksalan (2011)'in yaptığı çalışmayla büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Işıksalan çalışmasında hedeflenen kazanım ve becerilerin çok büyük oranda gerçekleştirilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %24.2'si ders kitabının görsel açıdan ilgi çekici olduğu, %52.8'i ise ders kitabının görsel açıdan ilgi çekici olmadığı görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 21).

Bu araştırmanın sonuçları Eken (2013)'ün Ortaöğretim 10. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi makalesindeki tespitlerle örtüşmektedir. Eken makalesinde konuyla ilgili şu düşünceleri dile getirmiştir. "2010'da yenilenen lise 2 kitabı, daha önce kullanılan kitaba oranla daha az grafiğe başvurmuştur. Ancak bununla birlikte kitapta grafik kullanımını ekseriyetini korumaktadır. Grafiklerin görsel zekaya yatkın bireyler üzerinde olumlu etkiler bırakacağı, bu kişilerde bilgilerin bellekteki izdüşümünün kalıcılığını sağlayacağı ortadadır. Ancak bütünüyle grafik çoğunluğuna boğulmuş bir kitap, öğrenciye bir kılavuz niteliğinde sunulmuşken; bu özelliğini de kaybeder. Çünkü, grafiklerdeki bilgiyi yorumlaması gereken öğrencilerin bilgiye ne denli ulaşma çabasına girecekleri ortada değildir. Zaten boyutları oldukça küçük olan grafik doldurmaların, öğretmen tarafından ödev olarak verildiğinde bilgiyi çoğaltacak bir kimlikte olmadığı açıktır.

Araştırmaya katılan Türk Edebiyatı öğretmenlerinden %7.7'si ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüştüğü, %77'si ise ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüşmediği görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 22).

Bu bulgular dikkate alındığında 10. Sınıf Türk Edebiyatı ders kitabıyla ÖSYM sorularının örtüşmediği görüşü çoğunluktadır. Bu oran ise %77 gibi çok çok yüksek bir orandır. Bunun sonucunda ders kitabının ÖSYM sorularına uygunluk yönünden başarısız olduğu görülmüştür. Ülkemizde hangi tür lisede okursa okusun öğrenciler

üniversiteye gidebilmek için ÖSYM'nin sınavlarında başarılı olmak zorundadır. Eğer ders kitabı bu başarıyı sağlayamayacaksa işlevini yapamaz hale gelecektir.

Üniversite sınavlarına hazırlanan öğrencilerin hazırlık kitabı olarak ders kitabını neredeyse hiç kullanmamaları, diğer bazı kaynak kitaplarını kullanmaları bu araştırmanın sonucuyla örtüşmekte ve bu araştırmanın sonucunu kanıtlar mahiyet göstermektedir.

8.2. ÖNERİLER

10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının işlevselliği ve müfredata uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi sonuçları ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı derslerde aktif olarak kullanılmalıdır. Özellikle ders kitabı; Milli Eğitimin temel amaçlarına katkı sağlaması, kitaptaki metinlerin konuya uygun seçilmesi, kitaptaki metinsel çeşitliliğin yeterli olması, kitaptaki metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olması, kitaptaki çeviri metinlerin akıcı ve anlaşılır olması, etkinliklerin kazanımları pekiştirmeye dönük olması yönlerinden başarılı görülmüştür. Bu yönlerden ders kitabını kullanarak ders kitabından azami fayda sağlanmaya çalışılmalıdır.
- 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı şu yönlerden eksik görülmüştür:
  - ✓ Ders kitabında konuyla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verme
  - ✓ Her konunun başında konunun temel kavramlarına yer verme
  - ✓ Ders kitabının öğrencilerde edebi zevk sağlaması
  - ✓ Ders kitabının öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırması
  - ✓ Ders kitabının öğrencilerde dil bilincini geliştirmesi
  - ✓ Etkinliklerin sınıf ortamında uygulanmaya müsait olması
  - ✓ Etkinliklerin seviye yönüyle uygun olması
  - ✓ Ders kitabının görsel yönden ilgi çekici olması
  - ✓ Ders kitabıyla ÖSYM sorularının uyumu

Dolayısıyla bahsedilen eksiklikler giderilmeli, Türk edebiyatı öğretmenleri de bu eksikleri tamamlayıcı çalışmalar yapmalıdır.

- Türk Edebiyatı öğretmenleri aktif hizmet içi eğitim ve zümre çalışmalarlarıyla kazanımlar, milli eğitimin genel ve özel amaçları, verimli kaynak kullanımı, aktif ders işleyiş gibi yönlerden bilgilendirilmeli ve geliştirilmelidir.
- Öğretmenlerin ders kitaplarını benimsemeleri için ders kitabının kullanıcısı olan öğretmenlere seçme hakkı verilmeli, öğretmenler alternatifler içerisinde istediği

kaynağı kullanabilmelidir. Böylelikle ders kitabından en st seviyede istifade elde edilebilir.

- Yüksek ğretime geçiş sınavlarıyla ders kitabı; müfredat, işleyiş ve etkinlikler yönüyle birbiriyle uyumlu hale getirilmelidir. MEB ve ÖSYM bu konuda müşterek hareket edip kararlar almalıdır.
- Resmi kurullar, bağımsız kuruluş veya uzmanlar tarafından objektif araştırmalar yapılmalı, ders kitabıyla ilgili olumlu-olumsuz yönler belirlenmelidir. Yeni hazırlanacak ders kitapları bu veriler işığında oluşturulmalıdır.
- Ders kitabının işlevselliği çok yönlü ele alınmalıdır. Öğretmenlerin, ğrencilerin, idarecilerin görüşleri ile sınav sonuçları bir bütün olarak bir arada analiz edilmelidir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Y. (2001). **Türk Eğitim Tarihi** (Başlangıçtan 2000'e), 8. bs., Alfa Yay. İstanbul.

AKTAŞ, Ş. (2006). **Edebiyat Yıllığı**, Kritik Yayınları: Ankara, s.153-156.

ALKAN, C. (1992). **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları: Ankara.

AŞILIOĞLU, B. (1993). **Ortaokullarda Türkçe Öğretimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

AYTAÇ, G. (1999). **Genel Edebiyat Bilimi**. Papirüs Yayınları: İstanbul.

AYTUNA, H. (1963). **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik Ve Problemleri**. MEB Basımevi: Ankara.

BALCI, V. (2002). **Liselerde Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretiminin Değerlendirilmesi**. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2008). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı** (9. baskı). Pegem Yayınları: Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Pegem Yayıncılık: Ankara

CEMİLOĞLU, M. (2003). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Alfa Yayınları: İstanbul.

ÇALIŞKAN, N. (2008). **Türkiye'deki Orta Öğretim Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme**. Yüksek isans Tezi, Gazi Üniv., Sos. Bil. Enst. Ankara

ÇELEBİOĞLU, E. (2007). **Metinler Arasılık Kavramı ve Bu Kavramın Türk Edebiyatı Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Dokuzuncu ve Onuncu Sınıf**

Türk Edebiyatı Kitaplarında Okutulan Siir Metinlerinde Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

ÇÖTÜKSÖKEN, Y. (2002). Edebiyat dersleri üzerine gözlemler. **Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi.** Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Beyoğlu Şubesi Yayınları: İstanbul.

DAVIES, I. K. (1971). **The Management Of Learning.** Me Graw Hill. P. 169-177. London.

DEMİR, C. C. (2010). **Türk Edebiyatı Ders Kitaplarının Programa Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.** Yüksek Lisans Tezi: Balıkesir.

DEMİREL, Ö (2006). **Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi.** Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları: Ankara

DOĞAN, H. (1972). **Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi.** MEB Yayınları: İstanbul.

DOĞANAY, H. (1993). **Coğrafyaya Giriş: Metotlar, İlkeler Ve Terminoloji.** Gazi Büro Kitabevi: Ankara.

DÖKMEN, Ü. (1994). **Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma.** MEB Basımevi: Ankara.

DURSUNOĞLU, H. (2007). **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe Ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihî Gelişimi.** Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

EARGE, D. (2007). **Öğrenci Merkezli Eğitim.** Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. MEB Yayınları: Ankara.

EKEN, N. (2013). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10. Sınıf Ders Kitabı İncelemesi.** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

EROĞLU, G. (1999). **Gazi Üniversitesine Bağlı Eğitim Fakültelerinden Mezun Öğretmenlerin Öğretmenlik Davranışları İle Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri.** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.

GÖZÜTOK, F. D. (2006). **Öğretim İlke Ve Yöntemleri.** Ekinoks Yayınları: Ankara.

GÜL, M. (2013). **Beyin Fırtınası Tekniğinin Coğrafi Kavramların Öğretimi Ve Kalıcılığı Üzerindeki Rolü.** Yüksek Lisans Tezi: Erzurum.

GÜMÜŞ, E. (2004). **Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarına Bir Bakış**. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 83-87, İstanbul.

HESAPÇIOĞLU, M. (1994). **Öğretim İlke Ve Yöntemleri**. Beta Yayınları: İstanbul.

ISAKSEN, G. (1998). **A Review Of Brainstorming Research Six Critical Issues For Inquiry**. Creativity Reserch Unit Crative Problem Soluing Group, s. 1-28: New Yourk.

ISAKSEN, G., GAULİN, P. (2005). **A Reexamination Of Brainstorming Research**. Gifted Child Quarterly, vol. 49, s. 315-329: New Yourk.

İŞIKSALAN, N. (2011). **2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği**. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, Kırşehir.

KALAYCI, Ş. (2006). **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**. Ankara: Asil Yayınevi.

KANTEMİR, E. (1976). **Türkiye’de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. MEB Yayınevi: İstanbul.

KAPTAN, F. ve KUŞAKÇI, F. (2002). **Fen Öğretiminde Beyin Fırtınası Tekniğinin Öğrenci Yaratıcılığına Etkisi**. ODTÜ Yayınları: Ankara.

KARAARSLAN, F. (2010). **Konuşma ve Yazma Eğitiminde Beyin Fırtınası Tekniğinin Etkliliği**. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adapazarı.

KARAKUŞ, İ. (2002). **Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Anıttepe Yay. Ankara.

KARAYAĞMURLU, B. (1993). **Yaratıcı Bireylerin Yetiştirilmesi Açısından Genel Eğitim içinde Sanat Eğitiminin Yeri**, İzmir I. Eğitim Kongresi Bildirileri, 25-26-27 Kasım 1991, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir.

KAVCAR, C. (1999). **Edebiyat ve Eğitim**. Engin Yayınevi: Ankara.

MEB (2005). **Ortaöğretim Türk Edebiyatı Programı**, MEB Basım Evi, İstanbul.

MEB (1992). **Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu**, MEB Basım Evi, Ankara.

NAKİPOĞLU, M. (2003). **Kuramdan Uygulamaya Beyin Fırtınası Yöntemi**. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, (3), s. 341-353. Ankara.

OĞUZKAN, F. (1993). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8.sayı, s. 51-61. Kırşehir.

ÖCAL, A. ve YİĞİTTİR, S. (2007). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (8), 51-61. Kırşehir.

ÖNAL, H. ve KAYA, N. (2006). **Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi**. BAÜ Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi, (9), 21-37: Balıkesir.

RAWLİNSON, J., G. (1995). **Yaratıcı Düşünce ve Beyin Fırtınası**, Çev., Osman Değirmen. İstanbul: Rota Yayınları.

SABAN, A. (2004). **Öğrenme Öğretme Süreci**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

ŞEN, M. (2012). **Edebiyat Eğitiminde Yöntem Sorunu**. Özel MEF Lisesi Edebiyat Eğitimi Sonuç Bildirgesi, s. 15-18. İstanbul.

TAŞPINAR, M. (2004). **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri**. Üniversite Kitabevi: Elazığ.

TURAL, S. Kemal (1984). **“Ana Dili Öğretimi”**, Tercüman Gazetesi Millî Eğitim Sempozyumu-Tebliğler, İstanbul.

UNAT, F. Reşit (1953). **“Latin Alfabesinden Türk Alfabesine”**, Türk Dili Dergisi, S. 23, Ankara.

UNAT, F. Reşit (1964). **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bakış**, MEB Yay., Ankara.

USLU, K. (2007). **Genel Liselerin ikinci Sınıflarında Okutulan Edebiyat Ders Kitaplarının Semantik Boyutu Üzerine Bir inceleme**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1988). **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilâtı**, TTK Yay., Ankara.

YILDIRIM, A. ve ŐimŐek H. (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel AraŐtırma Yöntemleri**, Seąkin Yayınları: Ankara

YÜCEL, Hasan Ali (1938). **Türkiye’de Orta Öğretim**, Devlet Basım Evi: İstanbul

EKLER

ANKET

Değerli Meslektaşım,

Yapılacak bilimsel bir çalışmaya esas olmak amacıyla düzenlenen bu anketle sizlerin görüşlerine başvurulacaktır. Aşağıda 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabının öğretim programına uygunluğunun ve ders kitaplarında bulunması gereken özelliklerin belirlenmesine yönelik ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyle ilgili görüşlerinizi ilgili kutucuğa X işareti koyarak belirlemeniz yeterlidir. Anketteki her bir ifadenin işaretlenmesi değerlendirme açısından önemlidir. Görüşleriniz bilimsel amaçların dışında kullanılmayacaktır. İsim ve okul adı yazmanız gerekmemektedir. İlginiz ve işbirliğiniz için teşekkürler.

1. Cinsiyetiniz: ( ) Bay ( ) Bayan
2. En son mezun olduğunuz eğitim programı:
( ) Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora
3. Mesleki Kıdeminiz:
( ) 0-5 yıl ( ) 6-10 yıl ( ) 11-15 yıl ( ) 16-20 yıl ( ) 20 yıl ve üstü
4. 2013-2014 eğitim öğretim yılında Türk Edebiyatı okuduğunuz sınıflar:
( ) 9. Sınıf ( ) 10. sınıf ( ) 11. Sınıf ( ) 12. sınıf

10. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS KİTABININ İŞLEVSELLİĞİ VE MÜFREDATA UYGUNLUĞU ANKETİ		Tamamıyla	Kabliyorum	Katliyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamıyla	Katılmıyorum
1	Ders kitabı Millî Eğitimin amaçlarına katkı sağlamaktadır.							
2	Ders kitabında konularla ilgili yeterli teorik bilgiye yer verilmiştir.							
3	Ders kitabındaki metinler ilgili konuya uygun seçilmiştir.							
4	Metinsel çeşitlilik yeterlidir.							
5	Ders kitabında her konu başında konunun temel kavramlarına yer verilmiştir.							
6	Ders kitabında yer alan metinler öğrencilerin seviyelerine uygundur.							
7	Ders kitabı öğrencilerde edebi zevk sağlamaktadır.							
8	Ders kitabı sayesinde okuma zevki ve alışkanlığı kazandırılmaktadır.							
9	Seçilen metinler dil bilincini geliştirmektedir.							
10	Metinler dersin genel ve özel hedeflerini gerçekleştirmeye uygundur.							
11	Çeviri metinlerde Türkçe anlaşılır ve akıcıdır.							
12	Etkinlikler kazanımları pekiştirmeye dönüktür.							
13	Etkinlikler sınıf ortamında uygulanmaya müsaittir.							
14	Etkinliklerin sayısı yeterli, seviyesi uygundur.							
15	Ders kitabı görsel açıdan ilgi çekicidir.							
16	Ders kitabıyla ÖSYM soruları örtüşmektedir.							

ANKET ETİK KOMİSYON KARARI

T.C. İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYON KARARI	
Toplantı No : 2014/5 Tarih : 16.09.2014 Saat : 14.30	Etik Kurul Sayı: 21 Konu: 1
TOPLANTIYA KATILANLAR:	
Komisyon Başkanı Prof. Dr. Ahmet Metin GER Prof. Dr. Hasan SAYGIN Üye (Katılmadı)	Etik Komisyon Başkanı Üye (Katılmadı)
Komisyon Üyesi Prof. Dr. Şuayip KARAKAŞ Prof. Dr. Uğur TEKİN Üye Prof. Dr. Bülent TEKİNSOY Üye (Katılmadı) Prof. Dr. Enver BOZKURT Üye (Katılmadı)	Üye (Katılmadı) Üye (Katılmadı) Üye (Katılmadı)
GÜNDEM:	
1. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden gelen yazılar. 2. Dilek ve öneriler.	
KARARLAR:	Etik Kurul
1. a. SBE öğrencilerinden Emine Suzan KALEBAŞI, Fuzuli ÖZCAN, Ümmühan IŞIKLAR, Aysegül ÖZTURAN, Arif ALABAY ve Mehmet AYDIN'ın lisansüstü çalışmalarında kullanacağı anket formlarının daha önce yayımlanmış bir çalışmada kullanılmış olduğuna dair bir belgenin ya da izin formunun bulunmaması sebebiyle herhangi bir Etik sorun yaratacak hususun bulunup bulunmadığını belirlemek için oluşturulan alt komisyon görüşü ekte sunulmuştur. Komisyon, özet olarak SBE öğrencileri Emine Suzan KALEBAŞI, Fuzuli ÖZCAN, Ümmühan IŞIKLAR, Aysegül ÖZTURAN, Arif ALABAY ve Mehmet AYDIN'ın lisansüstü çalışmalarında kullanacağı anket formlarında etik sorun yaratacak bir hususun bulunmadığını belirlemiştir. Bu durumda, adı geçen öğrencilerin kullanacağı anketlerin etik olarak uygun olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.	
b. SBE öğrencilerinden Uğur YILDIRIM, Veysel UĞUR, Meral Filiz PALA, Adem ÖZDAĞ ve Muhammet ÇINAR'ın lisansüstü çalışmalarında kullanacağı anket formlarının daha önce yayımlanmış bir çalışmada kullanılmış olduğuna dair bir belgenin ya da izin formunun bulunmaması sebebiyle herhangi bir Etik sorun yaratacak hususun bulunup bulunmadığını belirlemek için oluşturulan alt komisyon görüşü ekte sunulmuştur. Komisyon, özet olarak SBE öğrencileri Uğur YILDIRIM, Veysel UĞUR, Meral Filiz PALA, Adem ÖZDAĞ ve Muhammet ÇINAR'ın lisansüstü çalışmalarında	

İZİN TALEP DİLEKÇESİ

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜK
Sayı : B.30.2.AYD.0.00.00-500/5016
Konu :Anket Uygulaması Hk.

03/10/2014
İstanbul

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Y1212.040010 numaralı İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Yönetimi Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **Mehmet AYDIN**'ın "10.Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşletmeliği ve Müfredata Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" adlı tez çalışması gereği "10.Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Anketi"ni İstanbul ili Bağcılar İlçesi Milli Eğitime bağlı Bağcılar Osmangazi Teknik ve E.M.L.Bağcılar Anadolu Lisesi, Bağcılar İbni Sina Anadolu Lisesi, Bağcılar Naci Ekşi Anadolu Lisesi, Bağcılar Orhangazi Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bağcılar Yunus Emre Ticaret Meslek Lisesi, Bağcılar Yavuz Selim Çok Programlı Lisesi, Bağcılar Aydın Doğan Sağlık Meslek Lisesi, Bağcılar N. Kadayıfçıoğlu Kız Meslek Lisesi, Bağcılar Teknik ve E.M.L. öğretmenlerine uygulamak istenmektedir.

Adı geçen Yüksek lisans öğrencisine yapacağı anket çalışmaları için izin verilmesini saygı ile arz ederim.

Prof. Dr. Yedigâr İZMİRLİ
Rektör

- Ekler: 1- Dilekçe
2- Tez Önerisi
3- 10.Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşlevselliği ve Müfredata Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Anketi.
4- Etik Kurul Kararı

İZİN DİLEKÇESİ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411/20/4938710
Konu: Araştırma (Mehmet AYDIN)

31/10/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) İst. Aydın Üniversitesi'nin 03.10.2014 tarih ve 5016 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğt. Tek. Gn Md. 07.03.2013 tarih ve 316 sayılı 2012/13 nolu genelgesi.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 30.10.2014 tarihli tutanağı.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi, Mehmet AYDIN'ın "*10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşletmeliği ve Müfredatta Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*" konulu tezine dair araştırma çalışmasını ekli listedeki okullarda; anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, veri toplama araçlarının eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr.Muammer YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
31/10/2014

Yusuf Ziya KARACAEV
Vali a.
Vali Yardımcısı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü D/Blok Bab-ı Ali Cad.No:13 Cağaloğlu
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden ec61-955a-3478-9bfc-aa19 kodu ile teyit edilebilir.

İZİN BİLDİRİM DİLEKÇESİ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411/44/5012006

04/11/2014

Konu: Araştırma izni (Mehmet AYDIN)

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ (Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne)

- İlgi : a) 03/10/2014 tarihli ve 500/5016 sayılı yazınız
b) Valilik Makamı'nın 31/10/2014 tarihli ve 59090411/20/4938710 sayılı onayı.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Mehmet AYDIN'ın " 10. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabının İşletmeliği ve Müfredata Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" konulu tezine dair araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Murat ADALI
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER
Ek-1 Valilik Onayı
Ek-2 Ölçekler

Elektronik İmzalı Aslı Sistemimizde Mevcuttur	
Adı Soyadı :	Mualla ÇELEBİ
Unvanı :	Bölüm Şefi
Tarih :	13/11/2014
İmza :	

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü (Strateji Bölümü)
Bab-ı Ali Yokuşu Ankara Cad. D-Blok No:13 34417 Cağaloğlu-İstanbul

Santral : 212-455 04 00 (Dahili:239) Faks : 212-455 06 52
E-posta : sgb34@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b125-a4c5-32de-9118-2721 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

26/02/1978 tarihinde İstanbul ilinin Bağcılar ilçesinde doğdu. İstanbul ilinde 1988 yılında Münir Nurettin Selçuk İlkokulu'nu, 1991 yılında Uçanevler Ortaokulu'nu 1994 yılında Naci Ekşi Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 1998 yılında fakülteden mezun oldu. 1998 yılından 2010 yılına kadar İstanbul'daki çeşitli özel öğretimlerde öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 2010 yılında MEB Bağcılar Osmangazi Lisesi'ne öğretmen olarak atandı. Halen bu okulda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

